

Čabianský
Kalendář
na rok
1993

*Každému čitateľovi višujeme
šťastlivý Nový rok,
dobruo zdravja
a veľa radosti*

Čabiansky kalendár redigovali:
Ján Chlebnický
Matej Mazán

Zodpovedná redaktorka:
Helena Somogyiová

Lektoroval:
Dr. Miroslav Kmet'

Vydavatelia:
Mestská samospráva Békéskéj Čaby
Zväz Slovákov v Maďarsku
Úrad pre národné a etnické menšiny
Čabianska organizácia Slovákov

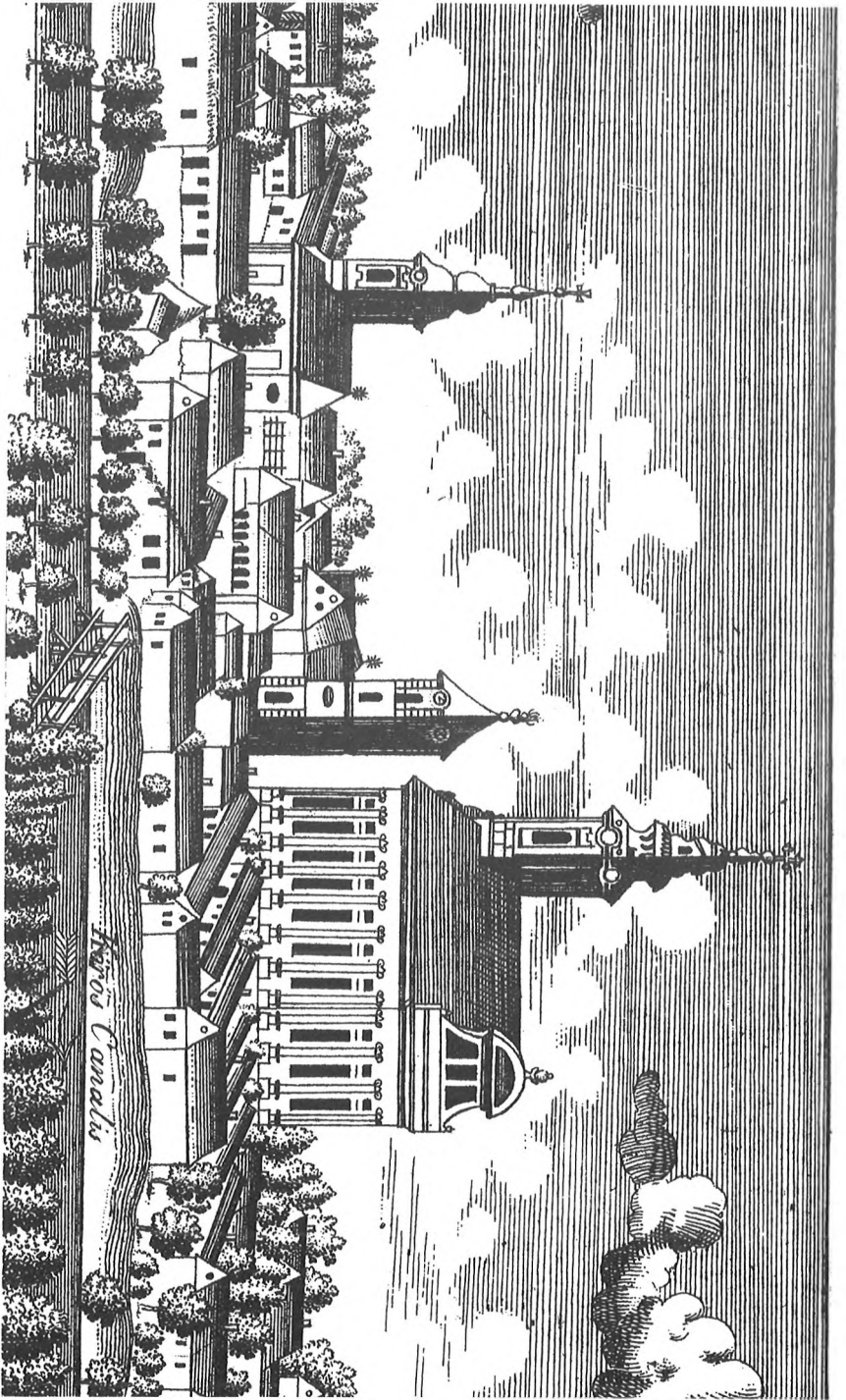

ČABIANSKY KALENDÁR

na rok
1993

Ročník
tridsiaty prvý

BÉKÉŠSKA ČABA

oslavuje

275. výročie

svojho znovuzaloženia

v r. 1993

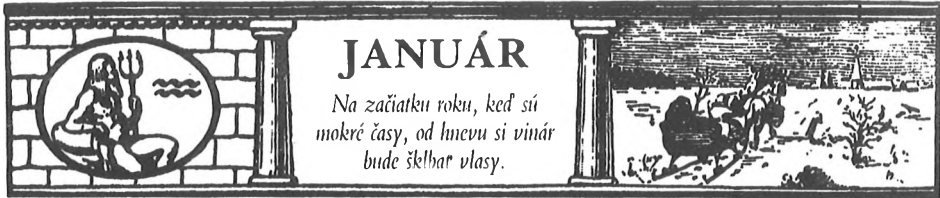
Každé výročie je príležitosťou zamyslieť sa a pouvažovať o minulosti, o prítomnosti, a ak uvažujeme správne, načrtávame aj plány do budúcnosti.

275 rokov – predstavuje závažný časový úsek v živote a dejinách celého mesta, celého národa.

Listujúc v písomných pamiatkach nášho mesta, dojata si obzeráme starušké zožltnuté obrazy, musíme sa naraz zamyslieť: čo dokáže ľudská vôľa! S úctou si pripomíname na predkov, vzdávame česť ich zápasom a snaženiam, vždy zameraným na okrášlenie a obohatenie života v našej Čabe. Naši predkovia svoje predsavzatia vyjadrovali nie v jednej reči, ale s jedným srdcom a dušou, veď maďarský, slovenský, rumunský žiaľ ostával jedným žiaľom a skutočne zápasili o spoločenskú obnovu.

Želáme si, aby sa čo najširšie publikum zoznámilo s minulosťou a prítomnosťou nášho mesta. Preto sme obsah Čabianskeho kalendára zostavili tak, aby tam bolo čím viac mestohistorických znalostí. Budúcnosť korení v poznaní uplynulých dôb a tradícií. Naša cesta vychádza z minulosti a do budúcnosti vedie cez prítomnosť.

Redakcia

	Slnko		Mesiac	Poznámky
	vých.	záp.		
1 P Nový rok	7.32	16.03		
2 S Ábel	7.32	16.04		
3 N Daniela	7.32	16.05		
4 P Eugen	7.32	16.06		
5 U Simeon	7.32	16.07		
6 S Baltazár	7.32	16.08		
7 Š Lucian	7.31	16.09	☾19.35	
8 P Severín	7.31	16.10		
9 S Marcel	7.31	16.11		
10 N Dalimír	7.30	16.13		
11 P Malvína	7.30	16.14		
12 U Ernest	7.30	16.15		
13 S Rastislav	7.29	16.16		
14 Š Radovan	7.29	16.18		
15 P Vladimír	7.28	16.19		
16 S Dobroslav	7.27	16.20	●0.50	
17 N Anton	7.27	16.22		
18 P Bohdana	7.26	16.23		
19 U Drahomíra	7.25	16.24		
20 S Sebastian	7.24	16.26		
21 Š Agneša	7.24	16.27		
22 P Vincent	7.23	16.29		
23 S Miloš	7.22	16.30	☽15.21	
24 N Timotej	7.21	16.32		
25 P Pavol	7.20	16.33		
26 U Tamara	7.19	16.35		
27 S Bohuš	7.18	16.36		
28 Š Karol	7.17	16.38		
29 P Gašpar	7.15	16.39		
30 S Ema	7.14	16.41	○7.10	
31 N Emil	7.13	16.42		

Békéscsaba

(Héolog) Izr. templom

Židovská synagoga

FEBRUÁR

*Raduje sa gazda,
keď si na Hromnice
pre zimu musí obliecť kabanice.*

		Slnko		Mesiac	Poznámky
		vých.	záp.		
1	P Ignác	7.12	16.44		
2	U Hromnice, Mária	7.10	16.45		
3	S Blažej	7.09	16.47		
4	Š Veronika	7.08	16.49		
5	P Agáta	7.06	16.50		
6	S Dorota	7.05	16.52	☾14.52	
7	N Richard	7.04	16.53		
8	P Prokop	7.02	16.55		
9	U Zdenko	7.01	16.56		
10	S Gabriela	6.59	16.58		
11	Š Libuše	6.58	17.00		
12	P Perla	6.56	17.01		
13	S Arpád	6.54	17.03		
14	N Valentín	6.53	17.04	●18.32	
15	P Pravoslav	6.51	17.06		
16	U Juliana	6.50	17.07		
17	S Miloslav	6.48	17.09		
18	Š Jaromír	6.46	17.11		
19	P Zuzana, Vlasta	6.44	17.12		
20	S Lívia, Aladár	6.43	17.14		
21	N Elconóra	6.41	17.15	☽23.58	
22	P Veleslav	6.39	17.17		
23	U Roman, Romana	6.37	17.18		
24	S Matej	6.36	17.20		
25	Š Viktor	6.34	17.21		
26	P Alexander	6.32	17.23		
27	S Gabriel	6.30	17.24		
28	N Zlatica	6.28	17.26	○19.25	

1939. évi. 30.

Máv. osztálymérnökségi palota.

BÉKÉSCSABA

Vasuti szálló az Andrássy uttal.

Železničný úrad

Železničný hotel na Andrássyho ulici (ľudové pomenovanie: hotel Kohút)

MAREC

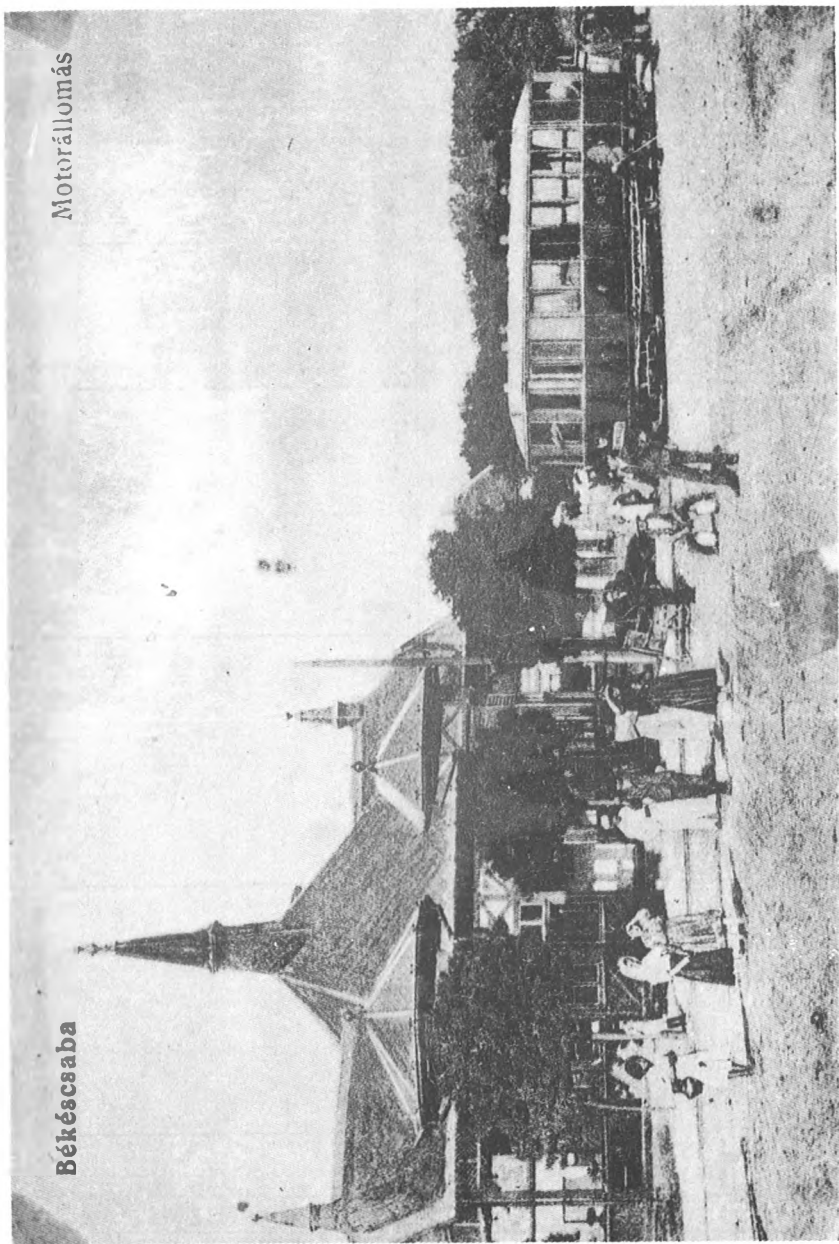
*Koľko ráz sa v marci hustá
lunla zjavuje, toľko hrnavíc
na leto prorokuje.*

	Slnko		Mesiac	Poznámky
	vých.	záp.		
1 P Albín	6.26	17.27		
2 U Amália, Lujza	6.24	17.29		
3 S Bohumil	6.23	17.30		
4 Š Kazimír	6.21	17.32		
5 P Fridrich	6.19	17.33		
6 S Radoslav	6.17	17.35		
7 N Tomáš	6.15	17.38		
8 P Zoltán	6.13	17.38	☾11.32	
9 U Františka	6.11	17.39		
10 S Branislav	6.09	17.41		
11 Š Angela, Angclika	6.07	17.42		
12 P Gregor	6.05	17.44		
13 S Vlastimil	6.03	17.45		
14 N Matilda	6.01	17.47		
15 P Národný sviatok	5.59	17.48		
16 U Boleslav	5.57	17.49	●9.10	
17 S Lubica, Gertrúda	5.55	17.51		
18 Š Alexander, Eduard	5.53	17.52		
19 P Jozef	5.51	17.54		
20 S Vítazoslav	5.49	17.55		
21 N Beňadik	5.47	17.57		
22 P Oktavian	5.45	17.58		
23 U Adrián	5.43	17.59	☾7.03	
24 S Gabriel	5.41	18.01		
25 Š Marián	3.59	18.02		
26 P Emanuel	5.37	18.04		
27 S Alena	5.35	18.05		
28 N Soňa	5.33	18.07		
29 P Miroslav	5.31	18.08		
30 U Vicroslava	5.29	18.09	○8.17	
31 S Benjamín	5.27	18.11		

Békéscsaba

Motorállomás

Motorková stanica

APRÍL

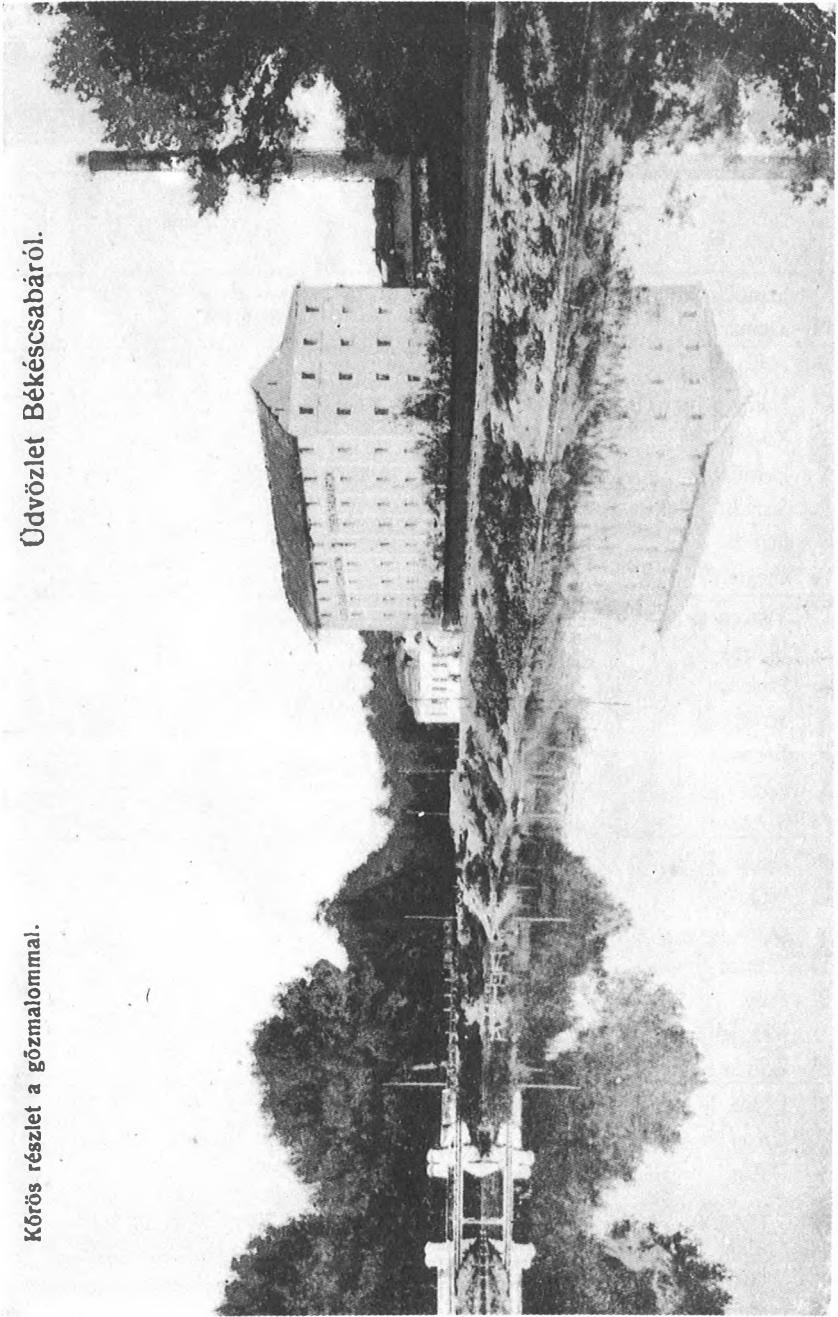
*Teplý dážď v apríli vzácnejší
nad mami sľubuje žeň dobrú,
jeseň požehnanú.*

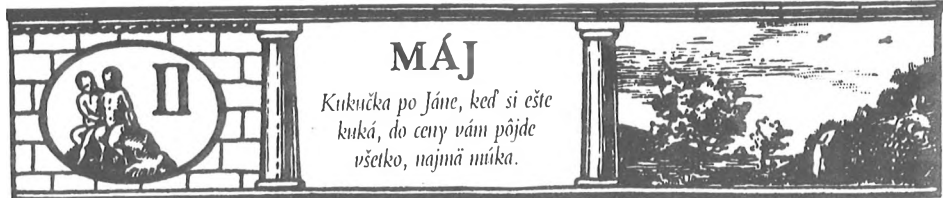
		Slnko		Mesiac	Poznámky
		vých.	záp.		
1	Š Hugo	5.25	18.12		
2	P Zita	5.23	18.14		
3	S Richard	5.21	18.15		
4	N Izidor	5.19	18.16		
5	P Vincent	5.17	18.18		
6	U Irena	5.15	18.19		
7	S Herman	5.13	18.21	☾7.45	
8	Š Albert	5.11	18.22		
9	P Demeter	5.09	18.23		
10	S Igor	5.07	18.25		
11	N Veľkonočná, Estera	5.05	18.26		
12	P Veľkonočný, Július	5.03	18.28		
13	U Aleš	5.01	18.29		
14	S Justína, Hrdoš	4.59	18.31	●20.38	
15	Š Fedor	4.57	18.32		
16	P Dana, Danica	4.55	18.33		
17	S Rudolf	4.53	18.35		
18	N Andrea, Valér	4.52	18.36		
19	P Jela	4.50	18.38		
20	U Marcel	4.48	18.39		
21	S Ervín	4.46	18.40	☽21.58	
22	Š Jelena	4.44	18.42		
23	P Vojtech	4.42	18.43		
24	S Juraj	4.41	18.45		
25	N Marek	4.35	18.49		
26	P Jaroslava	4.37	18.47		
27	U Jaroslav	4.35	18.49		
28	S Jarmila	4.34	18.50	○21.58	
29	Š Lea, Dobrotka	4.32	18.52		
30	P Miroslava	4.30	18.53		

Kőrös részlet a gőzmalommal.

Üdvözllet Békécsabáról.

Detail Kereša s parným mlynom

		Slnko		Mesiac	Poznámky
		vých.	záp.		
1	S Sviatok práce	4.29	18.54		
2	N Žigmund	4.27	18.56		
3	P Galina, Irma	4.25	18.57		
4	U Florián	4.24	18.58		
5	S Kvetoslav	4.22	19.00		
6	Š Hermína	4.21	19.01		
7	P Stanislav, Monika	4.19	19.03	☾ 1.46	
8	S Ingrida	4.18	19.04		
9	N Gregor	4.16	19.05		
10	P Viktória	4.15	19.07		
11	U Blažena	4.14	19.08		
12	S Pankrác	4.12	19.09		
13	Š Servác	4.11	19.10		
14	P Bonifác	4.09	19.12	● 5.36	
15	S Žofia	4.08	19.13		
16	N Svetozár	4.07	19.14		
17	P Gizela	4.06	19.16		
18	U Viola	4.05	19.17		
19	S Gertrúda	4.03	19.18		
20	Š Bernard	4.02	19.19	☾ 20.46	
21	P Felix	4.01	19.21		
22	S Júlia, Julianna	4.00	19.22		
23	N Želmíra	3.59	19.23		
24	P Johana, Ela	3.58	19.24		
25	U Urban	3.57	19.25		
26	S Dušan	3.56	19.26		
27	Š Iveta	3.55	19.27		
28	P Viliam	3.54	19.28	○ 12.37	
29	S Vilma	3.54	19.29		
30	N Ferdinand, Turíce	3.53	19.30		
31	P Petroncla, Turíce	3.52	19.31		

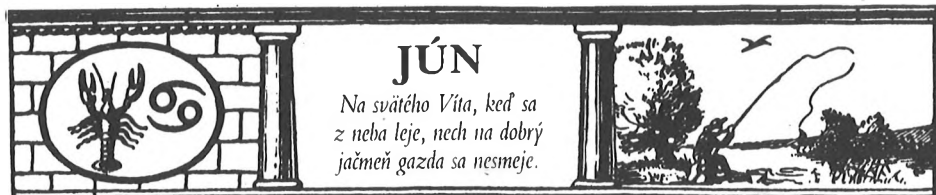

Pályaudvar

Üdvözlét Békés-Csabáról 1906. 11. 20. Wiener.

Dohánynagyfőzsde kiadása.

Železničná stanica

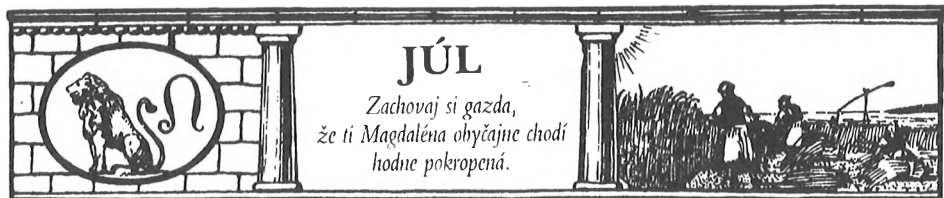
	Slnko		Mesiac	Poznámky
	vých.	záp.		
1 U Aleš	3.51	19.32		
2 S Xénia	3.51	19.33		
3 Š Karolína	3.50	19.34		
4 P Lenka	3.50	19.35		
5 S Laura	3.49	19.36	☾16.30	
6 N Norbert	3.49	19.37		
7 P Robert	3.48	19.38		
8 U Medard	3.48	19.38		
9 S Stanislava	3.47	19.39		
10 Š Margaréta	3.47	19.40		
11 P Dobroslava	3.47	19.41		
12 S Zlatko	3.47	19.41		
13 N Anton	3.47	19.42	●13.06	
14 P Vasil	3.46	19.42		
15 U Vít	3.46	19.43		
16 S Blanka	3.46	19.43		
17 Š Adolf	3.46	19.44		
18 P Vratislav	3.46	19.44		
19 S Alfréd, Johana	3.46	19.44	☽5.19	
20 N Valéria	3.46	19.45		
21 P Alojz	3.47	19.45		
22 U Paulína	3.47	19.45		
23 S Sidónia	3.47	19.46		
24 Š Ján	3.47	19.46		
25 P Tadeáš	3.48	19.46		
26 S Adriana	3.48	19.46		
27 N Ladislav	3.48	19.46	○3.58	
28 P Irena	3.49	19.46		
29 U Peter a Pavol	3.49	19.46		
30 S Melánia	3.50	19.46		

BÉKÉSCSAKAI FÜRDŐ R.-T. STRANDEÜRDŐJE.

Róna Fényképezés Felvétele.

Kúpalsko

		Slnko		Mesiac	Poznámky
		vých.	záp.		
1	Š Diana	3.50	19.45		
2	P Berta	3.51	19.45		
3	S Miloslav	3.52	19.45		
4	N Prokop	3.52	19.45		
5	P Cyril a Metod	3.53	19.44	☾ 3.50	
6	U Patrícia, Patrik	3.54	19.44		
7	S Oliver	3.54	19.44		
8	Š Ivan	3.55	19.43		
9	P Lujza	3.56	19.43		
10	S Amália	3.57	19.42		
11	N Milota	3.58	19.42	● 20.06	
12	P Henrich	3.59	19.41		
13	U Margita	4.00	19.40		
14	S Kamil	4.01	19.40		
15	Š Karolína	4.01	19.39		
16	P Drahomír	4.02	19.38		
17	S Bohuslav	4.04	19.37		
18	N Kamila	4.05	19.36	☽ 16.11	
19	P Vincent	4.06	19.35		
20	U Eliáš	4.07	19.34		
21	S Daniel	4.08	19.34		
22	Š Maġdalena	4.09	19.33		
23	P Vladimír	4.10	19.31		
24	S Božena	4.11	19.30		
25	N Krištof	4.12	19.29		
26	P Anna, Hana	4.14	19.28	○ 19.24	
27	U Oľga	4.15	19.27		
28	S Jakub	4.16	19.26		
29	Š Marta	4.17	19.24		
30	P Judita, Libuša	4.18	19.23		
31	S Ignác	4.20	19.22		

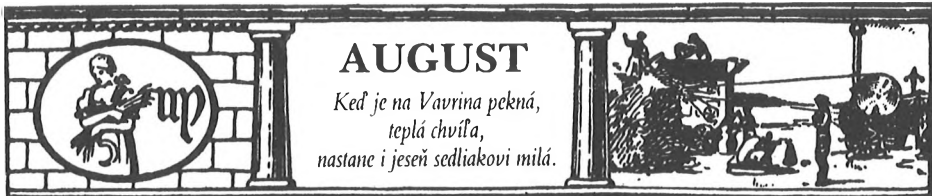

l'ôtér.

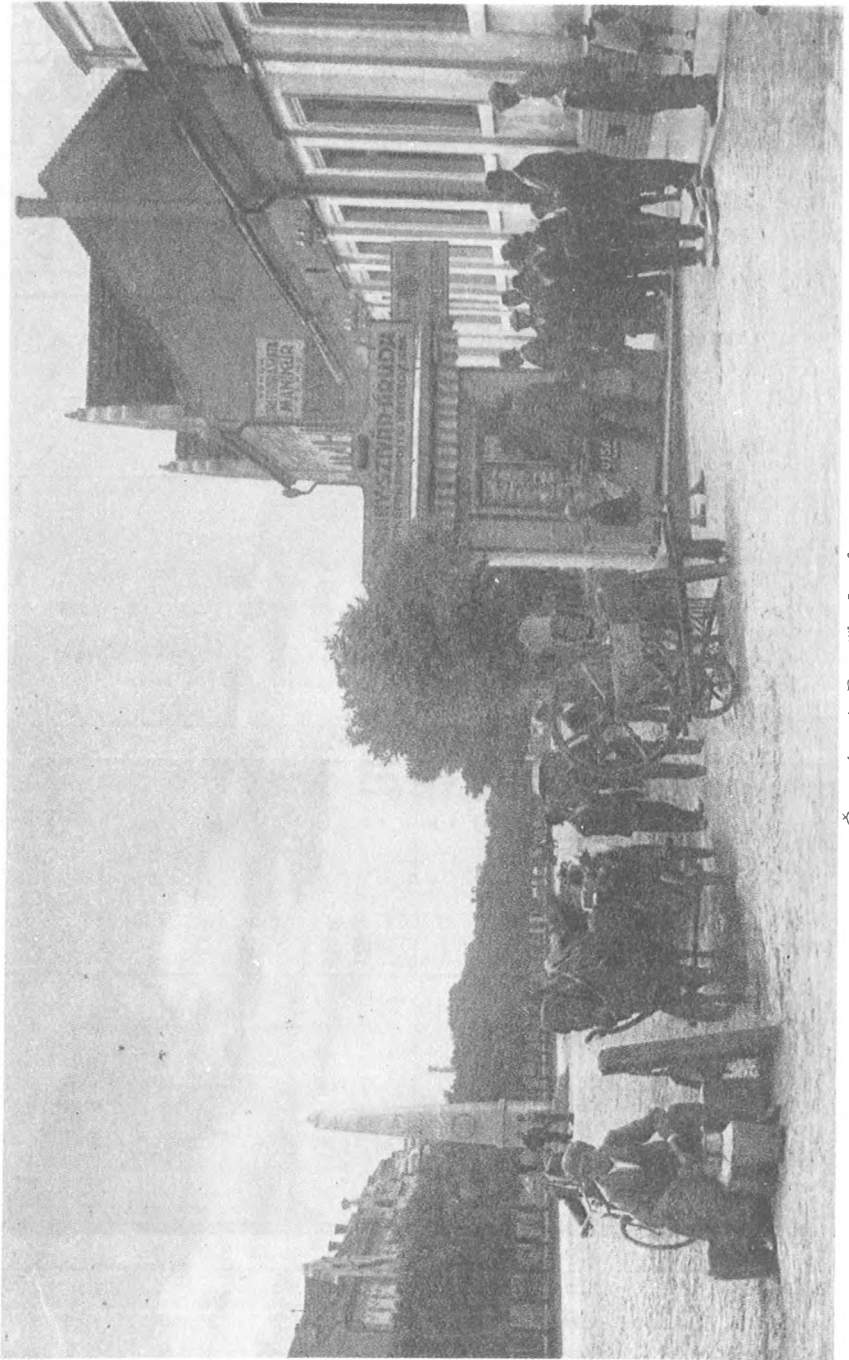
Üdvözlét Békés Csabáról

„Corvina” könyvkereskedés kiadása.

Hlavné námestie

		Slnko		Mesiac	Poznámky
		vých.	záp.		
1 N	Lubomír	4.21	19.20		
2 P	Gustáv	4.22	19.19		
3 U	August	4.23	19.18	☾ 12.25	
4 S	Dominik	4.25	19.16		
5 Š	Jozefína	4.26	19.15		
6 P	Hortenzia	4.27	19.13		
7 S	Štefánia	4.29	19.12		
8 N	Oskár	4.30	19.10		
9 P	Lubomíra	4.31	19.09		
10 U	Vavríneč	4.32	19.07	● 3.28	
11 S	Zuzana	4.34	19.06		
12 Š	Darina, Klára	4.35	19.04		
13 P	Lubomír	4.36	19.02		
14 S	Mojmír	4.38	19.01		
15 N	Marcela	4.39	18.59		
16 P	Leonard	4.40	18.57		
17 U	Milica	4.42	18.55	☾ 6.01	
18 S	Elena, Helena	4.43	18.54		
19 Š	Vratislava	4.44	18.52		
20 P	Štátny sviatok	4.46	18.50		
21 S	Jana	4.47	18.48		
22 N	Tichomír	4.48	18.47		
23 P	Filip	4.50	18.45		
24 U	Bartolomej	4.51	18.43		
25 S	Ludovít	4.52	18.41	○ 10.07	
26 Š	Samuel	4.54	18.39		
27 P	Ružena	4.55	18.37		
28 S	Augustín	4.56	18.35		
29 N	Luboslav	4.58	18.33		
30 P	Benjamín	4.59	18.31		
31 U	Nora	5.00	18.29		

Časť námestia Franjevački Jozef

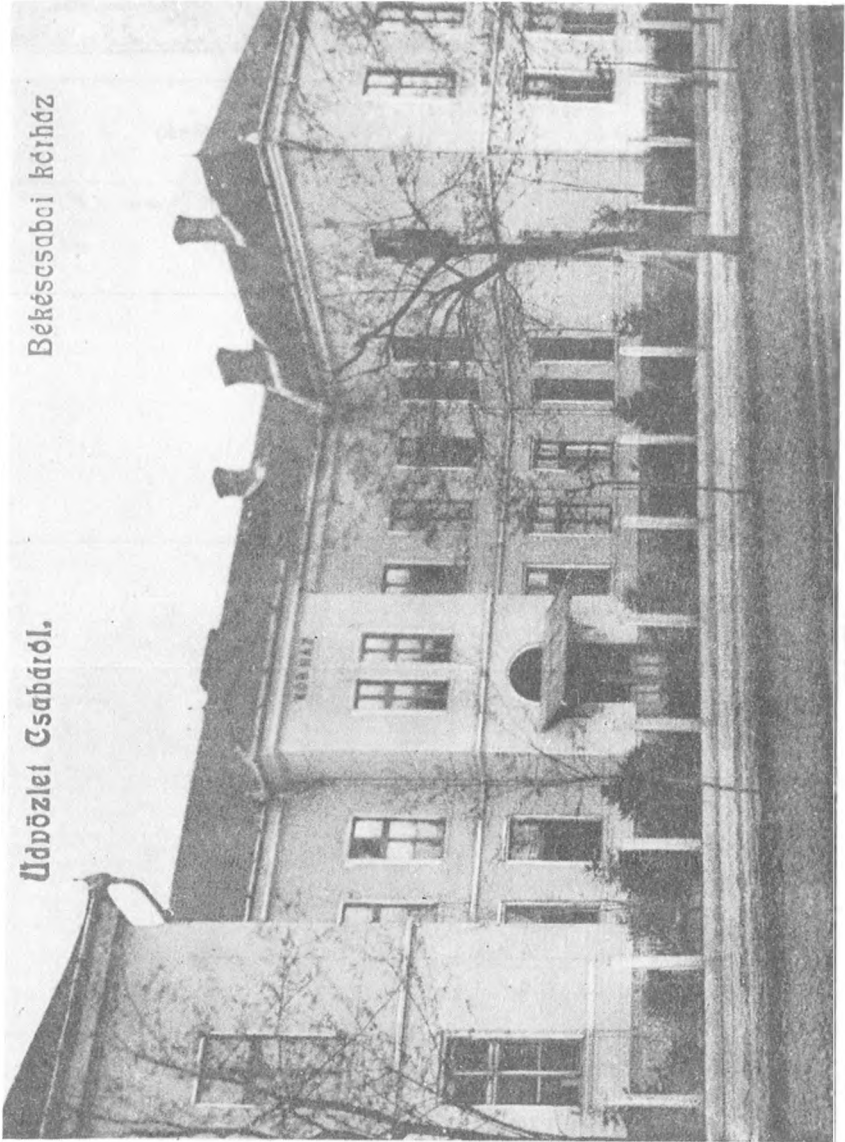
SEPTEMBER

*Na deň Tobiáša dažde
máme radi nielu pre osenia,
i pre vinohrady.*

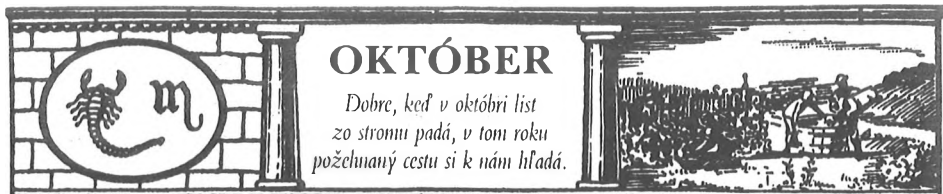
		Slnko		Mesiac	Poznámky
		vých.	záp.		
1	S Drahoslava	5.02	18.28	☾19.16	
2	Š Branislav	5.03	18.26		
3	P Belo	5.04	18.24		
4	S Rozália	5.06	18.22		
5 N	Regína	5.07	18.20		
6	P Alica	5.08	18.18		
7	U Marianna	5.10	18.16		
8	S Mária	5.11	18.14	●12.01	
9	Š Dobruša	5.12	18.12		
10	P Oleg	5.14	18.10		
11	S Bystrík	5.15	18.08		
12 N	Mária	5.16	18.06		
13	P Ctibor	5.18	18.03		
14	U Ľudomil	5.19	18.01		
15	S Jolana	5.20	17.59	☽23.01	
16	Š Ľudmila	5.22	17.57		
17	P Olympia	5.23	17.55		
18	S Eugénia	5.24	17.53		
19 N	Konštantín	5.26	17.51		
20	P Ľuboslav	5.27	17.49		
21	U Matúš	5.28	17.47		
22	S Móric	5.30	17.45		
23	Š Zdenka	5.31	17.43	○23.40	
24	P Ľuboš	5.32	17.41		
25	S Vladislav	5.34	17.39		
26 N	Edita	5.35	17.37		
27	P Cyprián	5.36	17.35		
28	U Václav	5.38	17.33		
29	S Michal, Michala	5.39	17.31		
30	Š Jaromír	5.41	17.29		

Üdvözlét Csabáról.

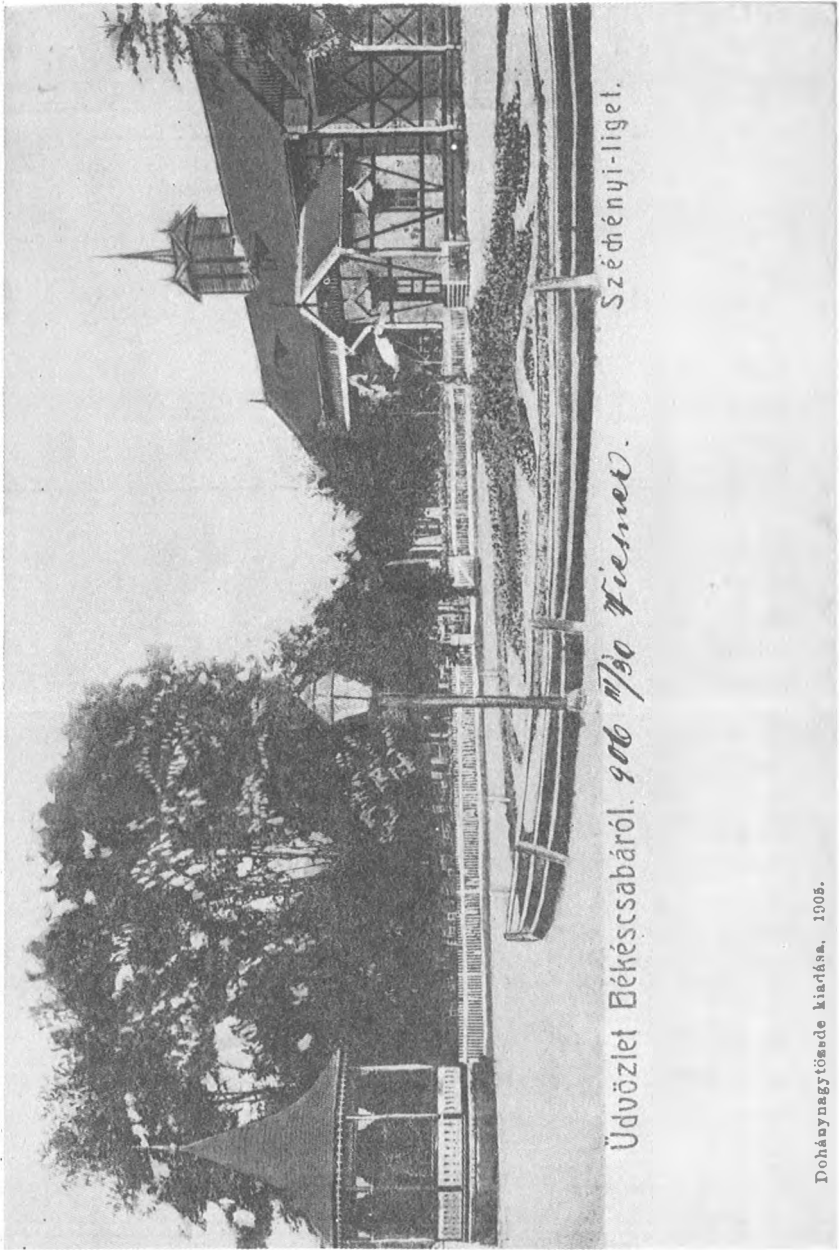
Békéscsabai kórház

Békéscsabianska nemocnica

		Slnko		Mesiac	Poznámky
		vých.	záp.		
1	P Brigita	5.42	17.27	☾ 1.30	
2	S Levoslav	5.43	17.25		
3	N Stela	5.45	17.23		
4	P František	5.46	17.21		
5	U Viera	5.47	17.19		
6	S Natália	5.49	17.17		
7	Š Eliška	5.50	17.15	● 22.39	
8	P Eugénia	5.52	17.13		
9	S Dionýz	5.53	17.11		
10	N Slavomíra	5.54	17.09		
11	P Valentína	5.56	17.07		
12	U Maximilián	5.57	17.05		
13	S Koloman	5.59	17.03		
14	Š Boris	6.00	17.01		
15	P Terézia	6.02	16.59	☽ 18.33	
16	S Vladimíra	6.03	16.57		
17	N Hedviga	6.04	16.55		
18	P Lukáš	6.06	16.53		
19	U Kristián	6.07	16.52		
20	S Vendelín	6.09	16.50		
21	Š Uršula	6.10	16.48		
22	P Sergej	6.12	16.46		
23	S Národný sviatok	6.13	16.44	○ 12.08	
24	N Kvetoslava	6.15	16.43		
25	P Aurel	6.16	16.41		
26	U Demeter	6.18	16.39		
27	S Sabína	6.19	16.37		
28	Š Šimon	6.21	16.36		
29	P Klára	6.22	16.34		
30	S Alfonz	6.24	16.32	☾ 8.10	
31	N Aurélia	6.25	16.31		

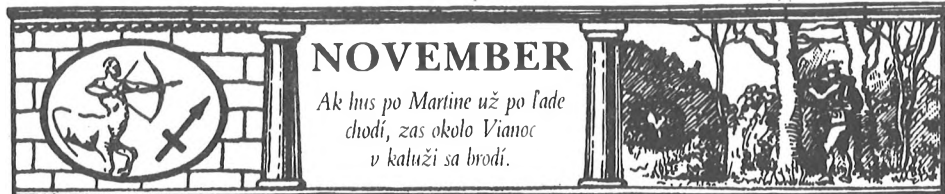

Széchenyi-liget.

Üdvözllet Békéscsabáról. 906 1750 Kienner.

Dohánygyűjtőesde kiadása, 1905.

Széchenyi park

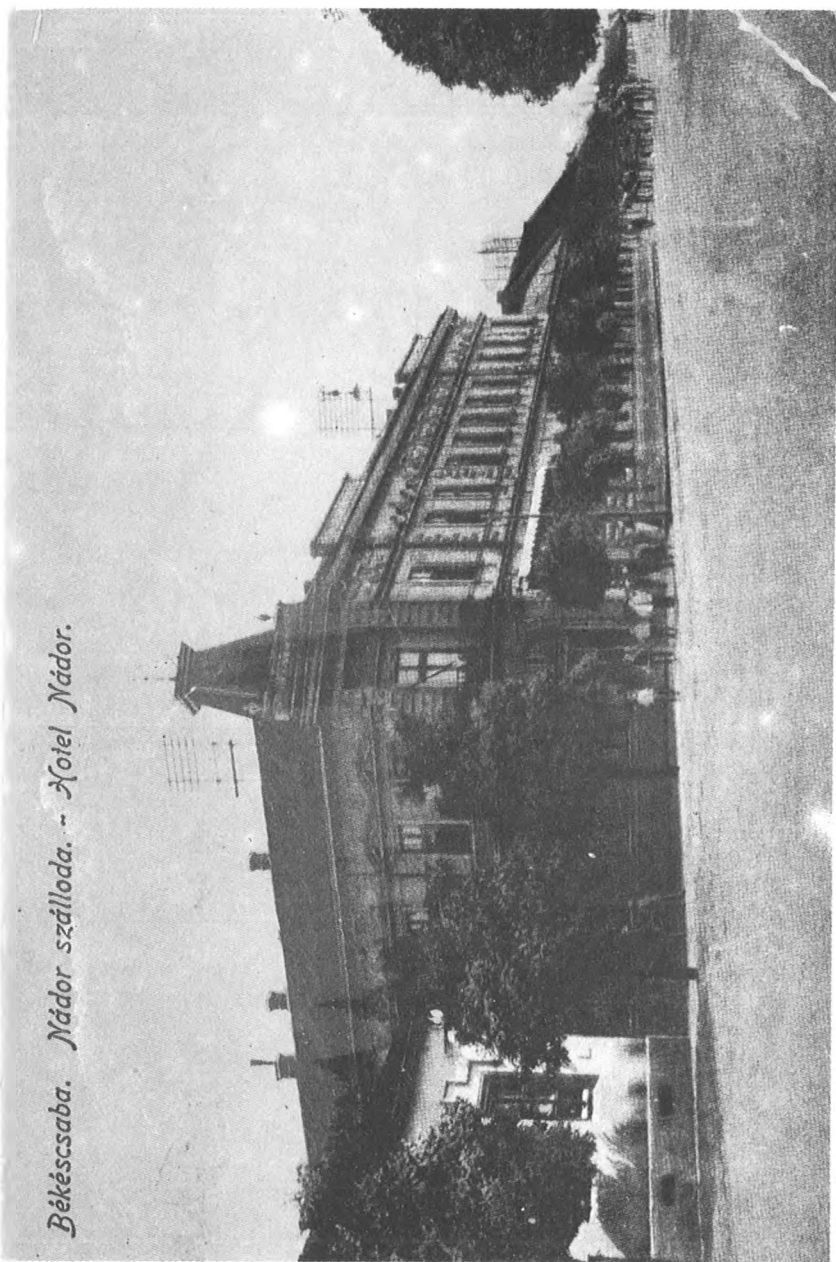

NOVEMBER

*Ak hus po Martine už po ľade
chodí, zas okolo Vianoc
v kaluži sa brodí.*

	Slnko		Mesiac	Poznámky
	vých.	záp.		
1 P Mariana	6.27	16.29		
2 U Pamiatka zosnulých	6.28	16.28		
3 S Ida	6.30	16.26		
4 Š Karol	6.31	16.25		
5 P Imrich	6.33	16.23		
6 S Renáta	6.34	16.22	●12.11	
7 N Denisa	6.36	16.20		
8 P Bohumír	6.37	16.19		
9 U Teodor	6.39	16.17		
10 S Marián	6.40	16.16		
11 Š Martin	6.42	16.15		
12 P Svätopluk	6.43	16.14		
13 S Stanislav	6.45	16.12		
14 N Irma	6.46	16.11	☽15.01	
15 P Leopold	6.48	16.10		
16 U Agneša	6.49	16.09		
17 S Klaudia	6.51	16.08		
18 Š Eugen	6.52	16.07		
19 P Alžbeta	6.54	16.05		
20 S Félix	6.55	16.04		
21 N Elvira	6.56	16.03	○23.56	
22 P Cecília	6.58	16.03		
23 U Klement	6.59	16.02		
24 S Emília	7.01	16.01		
25 Š Katarína	7.02	16.00		
26 P Kornel	7.03	15.59		
27 S Milan	7.05	15.59		
28 N Henrieta	7.06	15.58	☾16.21	
29 P Vratko	7.07	15.57		
30 U Ondrej, Andrej	7.09	15.57		

Békéscsaba. Nádor szálloda. - Hotel Nádor.

Békéscsaba. Čaba - hotel Nádor

DECEMBER

*Štedrý večer jasný,
každému je milý, dá vraj Pán
Boh vína, požehná v obilí.*

	Slnko		Mesiac	Poznámky
	vých.	záp.		
1 S Edmund	7.10	15.56		
2 Š Bibiána	7.11	15.56		
3 P Slavomír	7.12	15.55		
4 S Barbora	7.14	15.55		
5 N Oto	7.15	15.54		
6 P Mikuláš	7.16	15.54	●4.56	
7 U Ambróz	7.17	15.54		
8 S Mária	7.18	15.54		
9 Š Izabela	7.19	15.53		
10 P Judita	7.20	15.53		
11 S Hilda	7.21	15.53		
12 N Otília	7.22	15.53		
13 P Lúcia	7.23	15.53		
14 U Branislava	7.24	15.53	●10.32	
15 S Ivica	7.25	15.53		
16 Š Etela	7.25	15.54		
17 P Kornélia	7.26	15.54		
18 S Sláva, Slávka	7.27	15.54		
19 N Ábrahám	7.27	15.54	○23.56	
20 P Dagmar	7.28	15.55		
21 U Bohdan	7.29	15.55	○11.23	
22 S Adela	7.29	15.56		
23 Š Viktória	7.30	15.56		
24 P Adam a Eva	7.30	15.57		
25 S Vianoce	7.31	15.57		
26 N Vianoce, Štefan	7.31	15.58	16.21	
27 P Ján	7.31	15.59		
28 U Ivana	7.31	15.59	☾2.55	
29 S Tomáš, Milada	7.32	16.00		
30 Š Dávid	7.32	16.01		
31 P Silvester	7.32	16.02		

Békéscsaba – artézská studňa

JURAJ DOLNOZEMSKÝ:

Už stáročia sú preč

Už stáročia sú preč,
čo od matky lúčil sa syn
spolu so svojou rodinou
a púšťal sa za osudom.
To len cítil, veril,
že v tom pute
bude požehnaný
šťastnou hodinou.

Už stáročia sú preč...
tým len mená žijú,
ktorí základy robili.
Odvtedy sa tu píšu
naše dejiny.
Ťažké boli začiatky,
ale časy všetko
na dobré zmenili!

Už stáročia sú preč,
Váh, Hron, Ipeľ, hory, lesy
v snoch nás stále k sebe volajú,
ale my ešte v srdci trváme,
aby sme zostali
i ďalej verne v sebe,
veď triezvymi nádejami
si aj svoje slabosti zdoláme!

*Národ tak považuj jediné jako nádobu lidství,
a vždy voláš-li: Slovan! nechť se ti ozve: člověk.*
(epigram Horlič)

Horlič

(K 200. výročiu narodenia Jána Kollára)

Pred dvesto rokmi 29. júla 1793 sa v turčianskej obci Mošovce narodil miestnemu richtárovi a majetnému gazdovi syn Ján Kollár, ktorý sa stal jedným z najvýznamnejších slovenských národovcov a jednou z najdôležitejších postáv slovenskej literatúry. Proti vôli otca rozhodol sa z lásky ku knihám pre štúdium. Živil sa preto ako výpomocný učiteľ a súkromným vyučovaním.

Úspešne študoval evanjelickú teológiu na univerzite v nemeckej Jene. Na Kollára tu veľmi zapôsobil nacionalizmus nemeckej mládeže, jej demonštrácie za zjednotenie Nemecka. Ako výstrahu si uvedomoval osud ponemčených Slovanov (Lužických Srbov), po ktorých zostali len názvy dedín, riek, vrchov a mená na hrobch v cintorínoch. Báľ sa, aby i Slováci nemali podobný osud. Pod vplyvom týchto zážitkov napísal v češtine veľkú básnickú skladbu Slávy dcera (1. vyd. 1824, 2. rozšírené vyd. 1832), ktorá sa stala medzníkom vo vývine slovenskej a českej literatúry a taktiež vo vývine národného povedomia.

V jeho úvahách o budúcom rozkvetu slovanskej kultúry ho podporil záujem o Slovanov a myšlienky niekoľkých významných nemeckých vzdelancov – Herdera, historika Ludena, básnika Goetheho. Posledných dvoch navštevoval, Goethe napríklad sa veľmi zaujímal o slovenské ľudové piesne, niektoré dokonca uverejnil.

V roku 1819 prijal Kollár miesto kaplána evanjelickej cirkvi v Pešti, kde ako kňaz pôsobil tridsať rokov. Až r. 1849 sa stal profesorom slovenských starožitností na viedenskej univerzite a vo Viedni aj 24. januára 1852 zomrel.

V Pešti sa popri povinnostiach kňaza venoval štúdiu kultúrnych dejín Slovanov, organizoval zbieranie ľudových piesní (jeho zbierka Národné spievanky ovplyvnila štúrovcov pri ich rozhodnutí kodifikovať spisovnú slovenčinu), zaoberal sa otázkami spisovného jazyka (do konca svojho života bol stúpencom češtiny, resp. „staroslovenčiny“, čiže čiastočne slovakizovanej češtiny, Štúrovi slovenčinu odmietol). Medzi mládežou slovenskou, českou, ale aj chorvátskou a srbskou jeho popularita bola značná. Mal tak podiel na vzniku juhoslovanskeho ilyrizmu. Kollárovc básne sa prekladali do viacerých jazykov slovanských, do nemčiny, angličtiny, maďarčiny. Jedným z popularizátorov jeho

tvorby v maďarskej tlači bol aj Ludovít Haan, čabiansky farár a historik, ktorý s ním udržiaval písomné kontakty a veľmi ho obdivoval.

V knihe Paměti z mladších let života Jana Kollára sepsány od neho samého podal zaujímavý obraz svojho detstva a štúdií. Pre nás je zvlášť zaujímavá kapitola Cestovanie po Dolnej zemi cez prázdniny roku 1812, keď ako 19-ročný študent pochodil tento kraj so svojím banskobystričským spolužiakom Ambrózim. O úzkom vzťahu medzi Slovákmi Horného Uhorska a Dolnej zeme svedčí i jeho vysvetlenie, prečo sa vybral na túto cestu. „Už za mladi som slýchal z otcových úst, že máme na Dolnej zemi rozličných príbuzných a pokrvných, ktorí sa ta boli pred časmi presťahovali z Mošoviec. Akýsi Kollár bol vraj poľovníkom na Aszóde, iný Kollár tkáč na Pilíši, iný vo Veľkom Laku, Kollár, kňaz v Čerenčanoch a bývalý profesor v Ožďanoch, Kollár, učiteľ na Sarvaši atď. Ale veľa som slýchal najmä o ujcovi Miškócim, ktorý bol mnoho rokov notárom v Níredháze za Tisou. Týchto priateľov chcel som ponavštevovať sčiasťky zo zvedavosti, sčiasťky v nádeji, že niektorý z nich, bohatý a azda bezdetný, bude ma napomáhať pri štúdiu.“

Pri prechode Tokajom nocovali u jedného gazdu, pri tom poznamenáva: „Rozprával som sa dlho s našim hostiteľom, a to po slovensky, lebo v Tokaji sa hovorí viac po slovensky než po maďarsky“. V Níredháze navštívil ujca a na jeho pranie predniesol v kostole kázň. „Ej, či som sa triasol od strachu, keď som v nedeľu vchádzal do kostola, ktorý sa tak naplnil, že sme sa s dvojtilhodným pánom Nagyom sotva pretisli do sakristie a medzi cirkevníkmi k oltáru. Níredháza je jedna z najväčších evanjelických cirkví, myslel som v duchu, a ty sa opovažuješ po prvý raz v takej cirkvi kázať! ... Pretože som v kázni veľmi česťil, používal nové, neznáme slová a uplatňoval výsledky čítania nových kníh, pokladali ma za vysokoučeného slavistu“. Počas cesty sa zastavili i v Debrecíne na reformátskom kolégiu a „z Debrecína nastúpili sme cestu do slovenskej Palestíny, totiž do Békéšskej stolice“.

„Do Békéšskej Čaby prišli sme v nedeľu, ale tamojšia chrámová kázeň, čiže disciplína tak sa nám znepáčila, že sme sa ihneď ponáhľali ďalej na Sarvaš. V starom čabianskom chráme chodili totiž medzi kázňou sem-ta vedľa lavíc asi štyria dozorcovia, ozbrojení dlhými tenkými palicami alebo prútmí, a keď zbadali, že podaktorý poslucháč šepká, drieme alebo vôbec nedáva pozor, udreli ho prútom. Bolo mi pritom do smiechu i do hnevu.“

Tieto prísne opatrenia zaviedol v Čabe Samuel Tešedík st. (1744–49). Kollár si však neuvedomil, že kedysi bolo nutné takúto disciplínu zaviesť, keďže vtedy sa v slovenských dolnozemskej osadách zžívali

rôzni (a i všelijakí) ľudia z rozličných krajov a takto boli položené základy k pokoju a dobrému spolunažívaniu. Ako píše Haan: „Tento znamenitý muž dal do poriadku čabiansku evanjelickú cirkev. Hneď ako nastúpil svoj úrad, vypracoval isté cirkevné nariadenia, ktoré každoročne dvakrát z kancla ľudu prečítal a vykladal a o zachovávanie horlivo sa staral. Kto sa dopustil nejakého väčšieho hriechu, bol zavretý do klady, ktorá stála pri dverách kostola, potom v nedeľu musel odprosiť celú cirkev v kostole a polepšenie sľúbiť...“ Pravda, časom sa toto už prežilo a nemožno sa čudovať Kollárovmu rozhorčeniu. V súvislosti s týmto je zaiste pozoruhodné, že vtedajším čabianskym farárom bol zeman Michal Milec de Dráskócz (1785–1815).

Na Sarvaši navštívili tamojšieho učiteľa Jána Kollára, rodáka z Blatnice, susednej dediny Mošoviec. „Chcel nám ukázať, ako sa na Dolniakoch príjemne trávi čas, i vyviezol nás na lov dropov, veľkých vtákov. Drop, stojac na rovine, nebojí sa voza, idúceho vôkol neho. Voz sa teda krúti na jednom priestore, ale tak, že sa čoraz väčšmi približuje k dropovi, to jest okruh sa zužuje, až poľovník na voze príde tak blízko ku vtákovi, že ho môže zastrelit. Vták očami sleduje voz a nazdáva sa, že ostáva v rovnakej vzdialenosti.“

Z pobytu v Sarvaši spomína tiež priemyselný ústav Samuela Tešedíka ml., nehodnotí ho však pozitívne: „Vôbec môžem povedať zo skúsenosti, že kde sa kňazstvo nezaobrá rečou a literatúrou, upadá na scestie, zaneprázdňuje sa prácami, ktoré nie sú primerané duchovnému stavu“. Čiže význam tejto školy Kollár nepochopil.

Vyjadril takisto svoju mienku o miestnom notárovi Jánovi Hellebranthovi, Liptákovi z Boce, autorovi maďarského Opisu Sarvaša (Pešť 1822). „Pán Hellebranth bol jedným z činiteľov, ktorí sa usilujú olúpiť tunajších Slovákov o reč a národnosť... Úbohý ľud nemá verejný hlas, preto jeho predstavení kladú ľudu do úst to, čo chcú, a potom to vydávajú za žiadosti ľudu. Je pravda, tunajší Slováci nemajú takú čistú slovenčinu ako inde. Do ich reči vklzli sa niektoré maďarizmy, napríklad: idem po rétu (po lúke), na gát (na stav), alebo: to syra, to chleba... Ale čože je týchto 5-10 maďarizmov v slovenčine proti tisícim slovakizmom v maďarskej reči?“

Po Sarvaši navštívili ešte Kollár s Ambrózim kazateľa Heblovského v Nadlaku a „z Békéšskej stolice išli sme cez Csongrád, Kecskemét atď., nikde sa dlho nebaviac, do Pešti“. Toto putovanie po Dolnej zemi pokladá za užitočné a dodáva: „Hranice sveta sa rozšírili predou mnou, poznal som mnohostranne svoju vlasť, videl i skúsil všelijakých ľudí; duši narástli nové krídla na samostatné lietanie“.

Dr. Miroslav Kmer

Znovuosídlenie Békésskej Čaby

ODKIAL PRIŠLI PRVÉ RODINY?

Prvú fázu znovuosídlenia Békésskej Čaby v 18. storočí môžeme položiť do obdobia medzi rokmi 1716–1735.

Zo severnej časti historického Uhorska už na jeseň 1716 došli sem prvé rodiny – Bánszki, Behan, Cserven, Huszár, Kálmán, Trnka atď. – a k tomuto prickopníckemu podnetu sa pripojilo v r. 1718/19 rozsiahlejšie príúdenie, ktorého intenzita trvala do r. 1723. Po tomto období osídlenia nasledovala silná vlna odsťahovania sa – v r. 1725 zaznamenali už 101 mien vystahovaných hláv rodín! – ale v nasledujúcich desiatich rokoch môžeme pozorovať postupné zníženie mobility obyvateľstva, akoby sa vôľa vandrovania poddaných zadychčala.

V znovuoživenej obci do r. 1735 sa objavilo asi 713 rodín, ale spomedzi nich iba 400 rodín zvolilo si Čabu za konečné bydlisko. Poznáme aj miesto pôvodu tých 242 rodín, ktoré sa stabilne usadili v obci. (O tých 158 rodinách, ktoré sa prisťahovali z neznámych miest, môžeme predpokladať, že podobne ako ostatné, mohli pochádzať z toho istého kruhu, resp. miest.)

Môžeme rozlíšiť dve veľké skupiny „stabilných“ rodín, lebo 112 rodín pochádzalo z osád historickej Novohradskej stolice, kým 72 rodín sa vybralo na cestu z dedín Gemersko-malohontianskej stolice. (Z Hontianskej stolice 25, z vtedajšej Peštianskej stolice 21, kým 12 rodín z iných miest sa sem prisťahovalo.) Vzhľadom na pôvodne domovské osady, Malohontania pochádzali zo 17, kým Novohradčania zo 41 osád, a preto tak sa zdá, že malohontianske spoločenstvo mohlo byť jednotnejšie ako spoločenstvo roztrúsenejších Novohradčanov. Iste to bolo príčinou toho, že vedúci počiatočného života obce pochádzali väčšinou z kruhu Malohontanov, čo môžeme dokázať najmä podľa funkcie richtárov; pôvodom Malohontania *Tomáš Ando (Hrčka)*, *Ondrej Darida*, *Ján Máté* päťkrát, *Juraj Likerec*, *Matej Vrbovský*, *Ondrej Kosna* raz-raz, oproti tomu spomedzi prisťahovalcov z Novohradu v počiatočnom období iba *Ján Vicián*, *Ondrej Kováč (Zeman)* a *Martin Kováč* sa dostali podľa voľby do tejto funkcie. Ďalšie pokračovanie porovnávania je zbytočné, lebo neskoršie pri voľbe obecného zboru žiadny význam nemalo to, kto odkiaľ pochádzal, lebo do popredia sa dostal majetkový stav a iba bohatší gazdovia sa stali richtármi. (Žiaľ, rozsah mi nedovolí zmieniť sa o tej zaujímavej téme, že v kohézii ranného obecného spoločenstva ako a v akej miere vplývali rimavské alebo ipel'ské nárečia, zvyky, kroj atď.)

Na čele tých, ktorí pochádzali z jednej dediny, stáli Selčania, dokopy 16 rodín sa prisťahovalo odtiaľ. (Dnes Selce, okres Zvolen. Dnešné názvy osád porovnal Ján Chlebnický, aj touto cestou mu ďakujem za srdečnú pomoc!)

Druhá početnejšia skupina – 15 rodín – prišla z novohradského Poltáru (Poltár, okres Lučenec), 11 rodín sa presídlilo z obce Ipolyszele (Zelené, v r. 1966 pridružili Poltáru). Z malohontianskeho Varbócu sa presťahovalo 10 rodín, neskoršie pomenovanie osady je Rimavarbóc. (Vrbovce nad Rimavicou, okres Rimavská Sobota.)

V rade malohontianskych richtárov vyššie som uviedol meno *Mateja Vrbovského*, ktorý v r. 1729 zastával túto funkciu. Meno odkazujúce na jeho miesto pôvodu už dostal na Čabe, pôvodným menom sa volal Darida, bol príbuzným alebo snáď súrodencom toho *Ondreja Daridu*, ktorý v r. 1735 bol richtárom obce a ako 60-ročný stal sa obeťou morovej epidémie v r. 1738. Jeho rovnomenný syn – *Ondrej Darida* mladší – päťkrát bol vedúcim funkcionárom obce.

7-7 rodín sa presídlilo z malohontianskeho Rimabréza, resp. z novohradského Várkútu alebo iným menom Hradistye. (Rimavské Brezovo, okres Rimavská Sobota, resp. Hradište, okres Lučenec.)

6 rodín prišlo z novohradskej obce Nagyhalom, inakšie Nagysztrácín (Veľké Straciny, okres Veľký Krtíš). Na Čabe z názvu tejto osady vzniklo priezvisko, ktoré sa vyskytne ešte aj v dnešnom fonde mien. Spomedzi utečených troch *Prístavkovcov* – *Ondrej*, *Juraj*, *Matej* – posledný dostal rozlišujúce meno, odkazujúce na miesto pôvodu „*Stracinsky*“ a tento prívlastok úplne vytlačil jeho bývalé priezvisko.

V súvislosti s čabianskymi priezviskami s koncovkou *-szki* (*-ský*) chcel by som odbočiť, tým skôr, lebo ešte aj do dnešného dňa viacerí žijú v omyle, že tieto mená sú poľského pôvodu. Ak dôkladnejšie preskúmame tieto mená, zistíme, že takmer bez výnimky sa pripájajú k miestnym menám historického Horného Uhorska. Prípona *-szki* zodpovedá koncovke *-i* v maďarských priezviskách poukazujúcich na miesto pôvodu, vlastne zo staroslovienčiny prešla do dnešných slovanských jazykov, to je príčinou toho, že rovnako sa nachádza okrem slovenčiny ešte aj v ruštine, ukrajinčine a v poľštine.

5-5 rodín sa usadilo na Čabe zo Sziráku (Maďarsko) a z Losonctamási (Tomášovce, okres Lučenec). *Martina Benčíka* (1685–1737), ktorý sa presídlil z Tamási, v novom prostredí môžeme identifikovať menom poukazujúcim na miesto pôvodu „*Tomašovský*“, ale jeho potomkovia dôsledne sa pridŕžovali ich pôvodného mena a vrátili sa k používaniu mena

Benčík. (Kontinuita mena Tomasovszki, nachádzajúceho sa aj v dnešnom fonde mien, nie k *Martinovi Benčíkovi* sa dá spätne doviest.)

4-4 rodiny sa presťahovali z malohontianskych obcí Cserencsény, Felsőpokorány, Rimabánya, Valykó, resp. z novohradských obcí Garáb, Lónyabánya, Szinóbánya (Čerenčany, Vyšná Pokorád, Rimavská Baňa, všetky tri okres Rimavská Sobota, kým Valkovo okres Lučenec, resp. Kokava, Lovinobaňa a Cinobaňa, všetky tri okres Lučenec).

Ján Benčo z novohradskej obce Szinóbánya tu ako „Bánszki“, kým *Matej Maník* bol známy pod menom „Libent“. V ich prípade išlo o zámernú premenu mena, pretože obidvaja boli utečení poddaní, a tak sa chceli vyhnúť tomu, aby ich vrátili späť.

3-3 rodiny prišli z novohradských obcí Ábelfalva, Alsózbzova, Kálnó, Nagylibercse, Vanyarc (Maďarsko), resp. z malohontianskych obcí Orlajtörök, Pongyelok, Rimalehota, Rimaráhó. (Ábelová, Bzova – od r. 1988 patrí k Podkriváňu –, Kalinovo, Ľuboreč, všetky okres Lučenec, resp. Malé Teriakovce – v r. 1963 súčasťou Veľkých Teriakoviec –, Pondelok – od r. 1964 patrí k Hrnčiarskej Vsi –, Lehota nad Rimavicou a Hrachovo, všetky okres Rimavská Sobota.)

Oblúbenou formulou rodinnohistorického ústneho podania bolo v 19. storočí to, že „traja bratia sa vybrali skúsiť šťastie...“ Tento rozprávkový motív, známy už aj z Áchimovho Legendária, v prípade niekoľkých rodín naozaj mal historický základ, napr. tak v prípade súrodencov *Koncošovcov*, ktorí sa presídlili z obce Rimaráhó: *Juraj* bol najstarší – 1700–1749, ktorý si zobral za ženu dcéru *Juraja Prístavka*, Ilonu, kým *Jakub* a *Michal* si založili rodinu v r. 1733. (Koncoš nie je slovenské meno. Môže mať viacero vysvetlení, v našom prípade najpravdepodobnejšie je jeho pôvod odvodiť z pomenovania zamestnania, zo starého podstatného mena „konc“. Tento výraz používali na mieru papiera, znamenal vlastne 100 hárkov. „Koncos“ bol ten papierenský robotník, ktorý už hotový a na hárky rezaný papier „rižmoval“, čiže na tisícové hárky – na 10 „koncov“ – sortíroval. Napriek priezvisku podľa zamestnania súrodenci Koncošovci ešte mohli byť slovenského pôvodu.)

2-2 rodiny sa sem dostali z novohradských obcí Bér a Bercel (Maďarsko), ďalej Alsósztrégova, Csehberék inakšie Csehbrézó, Ipolyberzence, Ipolyróna alebo Rónya, Kálnógaráb, z mesta Losonc, z obcí Túrmező alebo Túropolya a snáď môžeme sem zaradiť aj Fülekpilis, kým spomedzi malohontianskych obcí Felsőszkálnok, Keczege, Kraszkó, Jánosi a Rimóca patria sem. (Dolná Strehová, okres Veľký Krtíš, České Brezovo, Breznička, Rovňany, Hrabovo – od r. 1960 patrí ku Kalinovu, všetky okres Lučenec. Samé mesto Lučenec bolo sídlom

historickej Novohradskej stolice, Turie Pole je od r. 1951 Lešť, okres Zvolen, kým Pleš, okres Lučenec. Malohontianske obce Vyšný Skálnik, Kociha, Kraskovo, Rimavské Janovce, Rimavice od r. 1957 patria k Lehote nad Rimavicou, všetky okres Rimavská Sobota.)

Predok rodiny Kocziha, vyskytujúcej sa aj v dnešnom fonde mien Békéšskej Čaby, v r. 1715 ako „*Kecsegei Michal*“ sa presťahoval z novohradskej osady Kisterenye, kým z novohradskej obce Kociha dvaja dospelí synovia Lórinca Gécsa, Bartó – starý tvar Bertalana – a *Martin* sa dostali na Čabu. Neskôr, aby sa dali rozlíšiť od rodiny Gécs pochádzajúcej z Varbócu, dajú sa identifikovať podľa mena odkazujúceho na ich miesto pôvodu „Kocziszki“ a toto sa stalo aj ich konečným priezviskom.

Vrátiac sa k Fülekpilisu musím povedať, že jeho staré pomenovanie sa zhodovalo s pomenovaním peštianskej osady Pilis, prvý člen Füleka – dostalo pri zavedení poštovej služby, preto z údajov z 18. storočia je ťažké určiť, že odkaz „Pilis“, na ktorú obec sa vzťahuje. V prípade rodiny *Šipický* pochádzajúcej tiež z Pilisu – v skorých údajoch sa vyskytuje aj vo verzii „*Šepický, Šipecký*“ –, pretože ich priezvisko odkazuje na novohradskú osadu *Šipek*, môžeme si skôr predstaviť, aby sme pod ním rozumeli Fülekpilis.

1-1 rodina spomedzi Novohradčanov prišla zo 17 obcí, kým taká sa spomedzi Malohontianov vskutku iba jedna našla; *Juraj Bartók* z obce Tóthegymeg (Horné Záhorany, okres Rimavská Sobota). Hlava rodiny na Čabe nie týmto, ale menom odkazujúcim na miesto pôvodu „*Zahoránsky*“ – dnes Zahorán – sa stal známym.

17 novohradských osád: Dabar=Dobroč, Egyházasdengeleg (Maďarsko), Etfelva iným menom Turicska=Turičky, Galgaguta (Maďarsko), Herencsény (Maďarsko), Ipolymagyari=Uhorské, Kisterenye (Maďarsko), Losoncnagyfalu=Veľká Ves, Nemesfalva alebo Mlággyó=Mládzo, Ozgyin=Ozdín, Pinc=Pinciná, Somoskő, ale jeho slovenský názov je Drjenó (Maďarsko), Szenté (Maďarsko), Szügy, slovenský názov Sudice (Maďarsko), Tósár inakšie Tosonca=Točnica, Vámosfalva=Mýtina a Videfalva=Vidiná.

Z historickej (Veľkej) Hontianskej stolice presídlených 25 rodín pochádzalo z 9 obcí.

5-5 rodín sa dostalo na Čabu z osád Csall, Csánk a Felsőbágyon (Čelovce, okres Veľký Krtíš, Čankov, okres Levice, Horný Badín, okres Zvolen).

3-3 rodiny prišli z obcí Mézvelő a Zsibritó (Medovarce, Žibritov, všetky okres Zvolen).

1-1 rodina sa vybrala na cestu z osád Bakabánya, Csákóc, Hontromos, Közép-Palojta (Pukanec, okres Levice, Čekovec a Drieňovo, okres Zvolen, Stredné Plachtince, okres Veľký Krtíš).

Podľa odkazov čabianskej matriky 21 rodín sa usídlilo z 9 osád starej Peštianskej stolice.

5 rodín z obce Alberti – dnes Albertirsa –, 4 rodiny z Tótygyörku – dnes Galgagyörk –, 3 rodiny z Pilisu, 2-2 rodiny z obcí Acsa a Cinkota, posledná je dnes súčasťou xiv. obvodu hlavného mesta, z Gyónu – dnes patrí k Dabasu, ďalej z Örbottyánu, staré pomenovanie bolo Vácbotytyán.

1-1 rodina sa sem prisťahovala z Aszódu – Ábrahám Tóth – a z Nagykaty – Márton Gulyás –, ale tieto boli maďarské rodiny.

Slovenské dediny okolo hlavného mesta sú také isté osídlené obce, ako Čaba, ibaže ich znovuosídlenie sa odohralo skoršie. Preto môžeme predpokladať, že to bolo iba prechodným bydliskom odtiaľ presídlených rodín a predtým aj ony sa tam dostali z historického Horného Uhorska. Na to poukazuje aj meno niekoľkých rodín, napr. meno rodiny Unyatyinszki, ktorá sa sem presídlila z Alberti; Uňatín, okres Zvolen alebo meno rodiny Bátovszki, ktorá pochádza z Pilisu; Bátovce, okres Levice atď. Z druhej strany v daňových súpisoch utečených poddaných zo začiatku 18. storočia sú uvedené také, na Čabu utečené osoby, ktoré opustili svoje bydlisko ešte pred znovuosídlením Čaby, napr. z Tamási Lukács Koncsok v r. 1696, z Rónye György Kakuk v r. 1713, Márton Mitykó v r. 1714. To ale iba tak môžeme si predstaviť, keď utečenci medzi – obdobie strávili v niektorej dedine v Peštianskej stolici. Na to môžeme uviesť konkrétny príklad; „Jakub Čemerský“ zosnulý v r. 1732 na Čabe, sa presídlil síce z dediny Csömör pri hlavnom meste, ale jeho skoršie bydlisko bola Miava v Nitrianskej stolici (Myjava, okres Senica). Syn zosnulého ani nie podľa mena peštianskej obce, ale podľa mena *Ján Myjavec* (1694–1762)) – podľa údaju v matrike z r. 1743 „Mijawa Janó“ – sa dá identifikovať, bol pastierom sviň v službách obce.

Medzi rodinami pochádzajúcimi z iných miest rovnako nájdeme také, ktoré sa sem dostali síce zo slovenských, ale už zo vzdialenejších miest – napr. z Cserenye v Tekovskej stolici, Čereňany, okres Prievidza –, ďalej maďarské rodiny, ako napr. Pál Faragó, ktorý sa presťahoval z mesta Békés okolo r. 1723, ale tam sa dostal ešte začiatkom 1710-ých rokov z hajdúskeho Polgáru.

Born Miklós
Preložila: Mária Sztaneková

Minulosť Viníc (Jaminy)

Pre záujemcov a ľudí, ktorí pátrajú po minulosti nášho mesta, dejiny v roku 1718 znovuosídlenej Békéšskej Čaby sú už viac-menej známe. Ale, s mestom sa zaoberajúce národopisné i historické štúdie – podľa nášho názoru – k mestu organicky pripojeným, ale súčasne aj samostatným mestským obvodom, s Jaminou, sa menej zaoberajú, ako by to bolo potrebné. Z tohto vyplýva, že vývoj, história tohto obvodu – kde býva značný počet békéščabianskych Slovákov – nie sú pre nás dost známe. Preto pokladáme za dôležité, aby v prítomnej práci načrtli sa zaujímavejšie momenty dejín Jaminy.

Najsamprv musíme niekoľko slov povedať o lokálnom názve Erzsébethely.

Obyvateľstvo v 1718 znovuosídlenej Čaby následkom vo veľkom počte prichádzajúcich kolonistov z Horného Uhorska – prudko rástlo. V novom prostredí azda jednou, z najdôležitejších úloh osadníkov bolo, postaviť si domy. Na stavby len také materiály mohli používať, ktoré poskytla okolitá príroda: zem, drevo a trstinu. K výstavbe nabíjaných alebo válkových stien zem ťažili na kraji obce. Najväčšie ťaženie zeme sa konalo na mieste dnešného „Erzsébethely“-u. Po vyťažovaní vznikli jamy, z čoho pomenovanie obvodu odvodzujeme, *jama*=*Jamina*.

Spomenutú časť, za jamami, v roku 1769 vydělili na vinice majetnejším obyvateľom (Vinice – pomenovanie). „Mestskí“ nemajetní poddaní, želiari, aby sa vyhli daňovým povinnostiam, začínajú masovo utekať, vysídľovať sa do viníc. Mesto Čaba okolo roku 1840 vynieslo viacej nariadení proti vyťahovalcom, ale tieto nariadenia ostali len na papieri. V tomto čase 337 rodín, čiže 2203 ľudí býva už v Jamine. Pochádzali z najchudobnejšej vrstvy mesta, služobníci, nádenníci, ktorí hlavne u mestských gazdov si hľadali prácu.

Vedenie Čaby, ktoré pozostávalo hlavne z veľkých gazdov sa nestaralo o hospodársky, o školský a komunálny rozvoj Jaminy, čoho následkom sa stalo, že v roku 1880 Jamina ako nastávajúca obec si vyžaduje samostatnosť. Obyvatelia Jaminy, Ján Kešjár a jeho spoločníci, svoju žiadosť odovzdajú békéščabianskemu slúžnemu, ktorý to doručil župe. V septembri nasledujúceho roka žiadosť obyvateľov Viníc o osamostatnenie vedenie župy a v decembri aj minister vnútra odmietne.

Mestský obvod sa neuspokojí s rozhodnutím, preto v roku 1882 aj druhýkrát podá žiadosť (o osamostatnenie) ministromi, v ktorom vyhlási, že Jamina vo všetkých mestských bremenách sa musí deliť, ale

naopak na nijakej výhode sa nepodieľa. Poslanci Jaminčanov Ondrej Szeverényi, Michal Kešjár a Juraj Bartolák poverili Ödöna Literátyho, budapeštianskeho advokáta a poslanca v parlamente, aby zastupoval ich záujmy. Pre toto predstavitelia nastávajúcej obce sľúbili, že Jaminu na znak vďaky pomenujú na *Literátyfalva*.

Boj o osamostatnenie viac rokov trval, ale Jamina ako obec nikdy sa nestala samostatnou. Niekoľko dôležitých vecí sa podarilo vybojovať, ako napr.: vyznačili miesto trhu, obvod dostal modernú striekačku, v roku 1875 postavený kostol vystrojili hodinami, Jamina dostala do funkcie notára ...

V roku 1898 na počesť zavraždenej kráľovnej Jaminu premenovali na Erzsébethely, ale v kruhu obyvateľov Békéšskej Čaby pôvodné meno *Jamina* pretrváva až dodnes.

(S témou dôkladnejšie sa zaoberal Dr. Juraj Tábori v Békési Élet 1968/1.)

Juraj Ando

ANEKDOTA

Pitačka

Voľakodi, keď ešte ľudia držali zviki, ženiť sa nemohol nikto „iba tak“. Šecko malo svoj spôsob. Driev pitačka, potom sa dať zapísať na cirkvi, tri ráz vihlásiť v kostole a len za tento mohol byť sobáš.

Stálo sa edoraz, že keď išli pitači k mladej, tak husto si brali smelosť zoz dobrej slivovici, že keď zišli do dvoru, jazik sa jin ňi veľmejš kceť krutiť na prigľajchanie slová. Prvú pitača sa už tretí raz prikloňiv, ale ďalej ňedvošov v reči, len že „Milá rodina!... Milá rodina, prišli zme...“ Nakoniec si veľkvô zdíchov, a rezno zakončiv: „...prišli zme k vám sa spitať, že či ta vidáte vašu viškereňicu za nášho ochľasa?“

Zachovajme si dedičstvo našich otcov!

Svet, ale najmä stredná a východná Európa, žije v prelomovom období. Padajú ideológie, systémy a kladú sa základy novej budúcnosti. Dnes sa hovorí stále o potrebe úplne nového myslenia, o duchovnej a mravnej obrode, o nových postojoch a činoch. Hovorí sa potrebe vybudovať nový európsky dom a domov pre všetky národy Európy.

Na svete nejestvuje v podstate ani jeden štát, ktorý by bol jednonárodný. V každom žije aspoň jedna, ale často niekoľko väčších či menších skupín obyvateľstva, ktorí sa hlásia k inej národnej alebo etnickej skupine.

Posolstvo Svätého Otca Jána Pavla II. k Svetovému dňu mieru z 1. januára 1989 sa dotýka jedného z aktuálnych problémov spoločnosti. Vyjadruje to už titul posolstva:

„Na budovanie pokoja treba rešpektovať menšiny!“

V ústrednej časti svojho posolstva Ján Pavol II. vymenúva práva a povinnosti menšinových skupín:

„Prvým právom menšín je právo jestvovať. Druhým právom je právo zachovať a zveľaďovať si vlastnú kultúru.“

Táto téma je bezpochyby aktuálna aj u nás v Maďarsku, kde žijeme aj my, Slováci. Byť a cítiť sa Slovákom nie je len výsadou tých, ktorí sa narodili a žijú na Slovensku. Jestvovať a cítiť sa Slovákom, byť rodomilom mimo Slovenska znamená uchovať si veľký cit a vzťah k predkom a ich dedičstvu. Pridržiavať sa národnostnej svojskosti bez preháňania, uctievať si pritom iné národy, prehlbovať a zveľaďovať duchovné hodnoty a zušľachťovať vlastnú národnosť môže iba napomáhať utužovanie dobrých vzťahov k iným národnostiam a národom, budovanie hlboko ľudskej rodiny.

Najcharakteristickejším znakom samobytnosti národa je jeho materský jazyk. Toto si koncom 18. storočia uvedomili aj slovenskí národní budovatelia, keď pripravovali gramatiku a slovník spisovnej slovenčiny. Ľudovít Štúr, vedúca osobnosť slovenského národného obrodovania, kodifikátor spisovnej slovenčiny vracal námietky nepriateľov slovenčiny týmito slovami:

„My sa našej reči nespustíme, bo by sme sa dneska, zajtra aj od ducha nášho odchýlili. Ducha nášho by sme nevyslovili, život náš tak ako treba nerozvili a Slovákmí sa v živote duchovnom nestali!“

V kruhu Slovákov žijúcich v Maďarsku sú aj dnes nesmierne aktuálne tieto slová, ktoré sa zachovali v štúrovských tradíciách, v láske k mate-

rinskému jazyku a odkazu našich predkov. Našich predkov, ktorí sa stahovali sem v 18. a 19. storočí po vyhnaní Turkov. A hneď po usadení začali stavať prvé svoje budovy – kostoly a školy, ktoré mali zachrániť ich materinský jazyk. Po rozpade Uhorska v rokoch 1918–20, sa Slováci ocitli v troch štátnych útvaroch – v Maďarsku, Rumunsku a bývalej Juhoslávii. Tým boli nielenže odtrhnutí od svojho materinského etnika na Slovensku, ale značne sa oslabli aj ich vzájomné styky, čo najnegatívnejšie zasiahlo práve Slovákov v Maďarsku. Medzivojnové roky ako aj obdobie po 2. svetovej vojne, priniesli tiež tragické zásahy do života Slovákov v Maďarsku. V rámci presídľovacej akcie sa vrátilo do pôvodnej vlasti svojich predkov vyše 60 tisíc ľudí. Odchod mnohých uvedomelých a horlivých Slovákov, medzi ktorými bola početne zastúpená inteligencia, znamenal citeľné oslabenie slovenskej menšiny. Následky tejto akcie dodnes sa odrážajú na tu žijúcich Slovákoch.

Čo sa týka náboženského života je tiež neblahá situácia. Iba v niektorých lokalitách pôsobia po slovensky hovoriaci evanjelickí kňazi, katolíckych vôbec nemáme. To viedlo samozrejme aj k zániku slovenských bohoslužieb na mnohých miestach. Týmto vlastne zaniklo i kolektívne národnostné cítenie a používanie slovenského jazyka v liturgii. V posledných desaťročiach prebiehala aj veľká sekularizácia, ktorá postihla aj naše slovenské obyvateľstvo. Takže pestovanie dedičstva, náboženského vedomia nie je v týchto časoch ľahkou úlohou.

My, Slováci v Maďarsku, potrebujeme živiť svoju materinskú reč, kultúru, národné a náboženské povedomie. Sme si vedomí, že ešte vždy je príliš veľa nepriaznivých okolností, ktoré ovplyvňujú našu národnú identitu. Musíme sa preto maximálne vynasnažiť zachrániť aspoň to, čo sa ešte dá. Veď kresťanstvo, náboženský život sa stali jedným z najdôležitejších faktorov, pomocou ktorých si Slováci v Maďarsku zachovali svoju národnostnú identitu aj po strate slovenských kňazov a škôl. Zachrániť dedičstvo predkov! – to je myšlienka, ktorú si musíme dať do vienka ako svoje krédo, lebo iba tak sa možno priblížiť k civilizovanej kresťanskej Európe. Je to ťažké, ale nie beznádejné predsavzatie. Veď nádej drží pri živote nielen jednotlivcov, ale aj národnosti a národy. Sme si vedomí toho, že pre okamžité zastavenie asimilácie sú potrebné školy, horliví učitelia, kňazi, ale najmä uvedomelí rodičia, ktorí vychovávajú svoje deti v slovenskom duchu. Naša slovenskosť nás musí sprevádzať až do hrobu.

Zmarené šance, nádeje, pochované túžby dnes už nikto nevráti. Naším spoločným cieľom musí byť však to, aby sme si zachovali materinský jazyk, ľudovú kultúru, naše národné a náboženské povedomie.

Nebude to ľahké, pretože nadväzovať na prerušenú kontinuitu je, či bude pre mnohých úloha priam nadľudská. V záujme dosiahnutia týchto cieľov by sme sa mali všetci spojiť, všetky organizácie, veď rozdielnosť by nemala znamenať opozíciu a zrážku, ale vzájomné obohatenie a doplnenie. Navyše, každému z nás musí záležať na srdci to najpodstatnejšie – pestovanie dedičstva našich predkov!

Ildika Fúziková

JURAJ DOLNOZEMSKÝ:

Ťarchy povedomia

Spojme si sily,
slabí, ustatí, sklamaní,
ktorí zvedavo hľadáme korene,
duše na boj máme stvorené!

Presvedčením, príkladom
hovoril svojim dedo:
prinesie podstatu zajtrajškom
mračné nebo!

Kde vedome sejeme,
malou vierou neopytujeme sa,
čo bude rodiť
tá otcovská roľa,
k tomu i uprostred zápasov
silu musí mať ešte vôľa!

Ožívajú skryté nádeje,
srdcia láskou budú objímať
matkine slová,
čas prezradí,
mládež v srdci čo má!

Tí odhodlaní
 nech smelo idú dopredu,
 sirotami sú mnohí naši
 a trpia od smädu!
 Preto nadšení
 sme skúmali minulosť,
 ale to k pokroku – nie je dost!

Po dnešku treba vidieť
 triezvo aj budúcnosť
 a stať sa hodným,
 vždycky, všade na ľudskú cnosť!

Slovenský Komlôš 26. júna 1992.

Báseň-Tarchy povedomia-sa zrodila v súvislosti s XV. národopisným a vlastivedným táborom, ktorý bol organizovaný v Slovenskom Komlôši v dňoch 21.–27. júna 1992 Slovenským výskumným ústavom ZSM v Békéšskej Čabe. Autor svoju báseň predniesol pri slávnostnom ukončení tábora a zo strany účastníkov bol odmenený úprimným a vrelým potleskom.

Ch.

Dr. Pavol Réthy (1809–1896)

Zakladateľ nemocnice a organizovaného zdravotníctva v Békéšcabe – po získaní lekárskeho diplomu na peštianskej univerzite – v r. 1836 sa dostal na Čabu ako mestský primár. Onedlho sa stal veľaváženým, cteným občanom mesta.

Najtrvalejším činom jeho pôsobenia je založenie čabianskej nemocnice. Myšlienka o potrebe nemocnice sa v ňom prvýkrát vynorila v 1843-om na jednom evanjelickom presbyterskom zasadaní. V záujme založenia hneď zorganizoval zbierku, ktorá začala jeho 100 Ft-ovým príspevkom. V 1847-om napísal vedecky skoncipovanú knihu s názvom: „O založení chudobných ošetrujúceho ústavu a špitálu v Békéš-

čabe“. V 1854-om dosiahol, že v budove, mestom Čabou dočasne poskytnutej, otvorila sa malá nemocnica. Zo zhromaždených príspevkov len v r. 1864 sa mu podarilo postaviť jednu nemocnicu pre 70 osôb s vyhovujúcim vybavením a chudobinec, v ktorých on bol aj riaditeľom.

Tvrdo zápasil proti epidémiám, ktoré vtedy prevládali: najťažšia etapa jeho života bola epidémia cholery v 1873-om, keď v priebehu 11 týždňov zo 4000 chorých zomrelo 2104. Ako poučenie z epidémie navrhoval zlepšiť mestské zdravotníctvo na každom poli. Na zníženie vysokého počtu umrtí novorodencov zorganizoval „výchovu pôrodných báb“, na ktorej sa aj on zúčastnil, po slovensky vyučoval.

Bol lekár-vedec, napísal početné vedecké práce, zorganizoval vedecký spolok. Jeho hodnoty v 1882-om kráľ ocenil „Korunovým zlatým krížom zásluhy“. V r. 1891 pre vysoký vek a podlomené zdravie ide do dôchodku.

Zomrel v 1896-om a znakom piety bolo, že ho pochovali v záhrade nemocnice. Na 180. výročí jeho narodenia békéščabianska nemocnica je pomenovaná Nemocnicou PAVLA RÉTHYHO a pamätná tabuľa hlása jeho význam.

Dr. Kálmán Sonkoly

Preložila: Zuzana Gulyásová

ANEKDOTA

Predaj

Kešjarovci na Jókai ulici predávali si chižu. Cez pov roka dali ju do novín aj tri ráz, ale len ňe prešla, lebo veľa pítali za ňu. Bola veľmi porjadná: na tri stupke, z múranov veľkov podsťenov, ale 10 tisíc korún sa každému veľa videlo. Keď už siedmi kupec prišov, popozerať šecker, a naveki len to opakovať, že „veľa je to, veľa...“, mamóka Kešjarová višli z trpelivosti a zhriakli ho:

„Čo že veľa!? Ved je napredaj aj z ulícov!“

Krátke dejiny zdravotníctva Békésskej Čaby

Prvé záznamy o existencii Čaby nachádzame v pápežskom registri o desiatku z r. 1332. V stredoveku bola obyčajnou poddanskou usadlosťou, ani v rámci župy nezohrávala významnejšiu úlohu. O stave zdravotníctva tohoto obdobia nemáme písomné dokumenty: to vieme, že nemala ani lekára ani lekárňu, zdravotnícke pomery boli veľmi zlé, stupňovane v podmienkach vydieračskej tureckej okupácie. Morové epidémie zdecimovali obyvateľstvo. Najobávanejšou epidémiou bola „čierna smrť“ – peštiš, ktorá nás mnohokrát navštívila. Už v r. 1554 nájdeme zápisy o morovej epidémii v Békésskej Čabe. V 17. a 18. str. boli tu už veľké epidémie. Ale zúrili aj kiahne, malária. Šírenie malárie napomáhala močaristé okolie Čaby. Tak sa Čaba, ale aj celá Békésska župa-takmer vyludnila. Kolonizácia Čaby prebiehala v rokoch 1715–1720. Významné vo vývoji Čaby bolo odvodnenie a vykopanie kanála „Élővíz“ v r. 1777. Rozloha močiarov v r. 1788 klesla až na polovicu. Žiaľbohu epidémie sa i naďalej vyskytovali. Tak v rokoch 1738–1740 peštiš usmrtil v župe 6601 ľudí. V Čabe zomrelo pomerne málo, 169 ľudí. Druhý post-rach cholera sa hlásila vo forme veľkej epidémie v roku 1831: choroba „žľčovýchžliaz“ usmrtila behom troch mesiacov 2019 Čabänov, ktorých pochovali v tzv. „jahodovej záhrade“ (Széchenyiho háj). Ich pamiatke bol zasvätený dodnes zachovaný pamätný stĺp. Predstavení mesta podnikli proti epidémiám rôzne opatrenia, tie však neboli účinné, pretože jednak nepoznali príčiny epidémií, jednak obyvateľstvo sa správalo voči lekárom nepriateľsky. Lekársky stav v tomto období zastupoval jediný „chirurgus“.

Mnoho ťažkostí zdravotníctvu mesta zapríčinili aj osýpky: v Čabe zomrelo z ochorených v r. 1836–307, v r. 1847–753 maloletých. Účinné sérum vo forme očkovania medzi prvými v krajine rozšíril župný primár Zsigmond Riegler, ktorý získal pre propagáciu očkovania evanjelických kňazov a podarilo sa mu tak zdotlať aj odpor obyvateľstva.

Zloženie organizovaného zdravotníctva Békésskej Čaby sa viaže k menu dr. Pála Réthyho, primára Čaby od r. 1836. Organizáciu zdravotníckej siete prebral za primitívnych podmienok: bez nemocnice, lekárne, neškolených pôrodných báb, za opakujúcich sa epidémií, v meste okrem cholery a osýpok v prvých desaťročiach storočia zahynulo 1877 ľudí aj na tuberkulózu. Založil nemocnicu, ktorá bola ustálená

v r. 1865. V r. 1881 bola postavená (podľa plánov E. Sztraka) nová budova nemocnice. V nemocnici bolo v r. 1864–1885 ošetrovaných 2980 chorých. Nemocnicu minister vnútra v r. 1899 vyhlásil za „verejnú nemocnicu“ a to umožnilo jej ďalší vývin: v r. 1902 bola postavené infekčné oddelenie, v r. 1907 umiestnili v novej poschodovej budove interné oddelenie, pôrodníctvo a chirurgiu. Epidémia i naďalej ohrozovala obyvateľstvo. V r. 1873 počas cholery, trvajúcej 11 týždňov ochorelo 4000 ľudí. Deti decimoval šarlach, osýpky, diftéria, epidemický zápal mozgových blán.

Prvá lekáreň v našom meste bola otvorená v r. 1812 vo vtedajšej ulici Patika (Lekáreňskej) dnes Eötvösova ulica, bola to lekáreň „Sas“, majiteľom ktorej bol Ján Mudroň, od neho ju prevzal Béla Varságh, žiakom ktorého bol Béla Réthy (od r. 1894 aj majiteľom), činnosť ktorého bola známa i v celokrajinských rozmeroch. Dal postaviť popri lekárni aj malú farmakologickú továreň. Dnes je lekáreň SAS na Námestí sv. Štefana ústrednou lekárňou mesta. Na prelome storočia mestu slúžilo už sedem lekární.

Prvý výbor Červeného kríža zasadal v meste v r. 1897, potom v r. 1905 organizoval kurz pre záchrannú službu. Bol to skutok dobového významu, pretože sanitná služba začala účinkovať len v r. 1923.

O rozvoj nemocnice sa zaslúžil v r. 1907 vymenovaný riaditeľ nemocnice chirurg Dr. Elek Remenár (1876–1959), ktorý počas svojho 37 ročného pôsobenia bol najdynamickejším zástupcom modernizácie čabianskej nemocnice.

Koncom prvej svetovej vojny sa Dr. Elek Remenár snažil zvýšiť odbornú kvalifikáciu a to pozvaním výborných lekárov. V r. 1919 získal do pozície hlavného lekára na internom oddelení vynikajúceho žiaka odborne známeho Jandrassika, dr. Oszkára Becseyho. Potomstvo mesta mu vyjadrilo vďaka tým, že po ňom bola pomenovaná ulica. V r. 1930 sa naskytila ďalšia možnosť rozšíriť nemocnicu, tak bol odovzdaný do služieb nový chirurgický pavilón pre 100 osôb.

Ambulantné ošetrovanie pacientov prebiehalo cez rôzne inštitúcie nemocenských poisťovní. V meste bolo 6 lekárskeho obvodov, odborná ordinácia prebiehala v ordinácii postavenej na ulici Lutherovej. V prevencii zohrávali dôležitú úlohu rôzne opatrovne (opatrovňa pre pľúcne choroby, pre pohlavné choroby, opatrovňa detských nemocí, tzv. Zelený kríž). Počet mestských lekární sa v r. 1938 zvýšil na 10. V r. 1923 bol založený Békéščabiansky dobrovoľný sanitný spolok (hlavný veliteľ: dr. Vilmos Vass, mestský primár), ktorý spočiatku prevážal chorých na konských záprahoch. V r. 1938 vlastnili už dve sanitné autá.

Pred druhou svetovou vojnou sú vo vývoji zdravotníctva mesta bada-
telné výsledky: rozvíjanie nemocnice, lekární, sieť ošetrovní, moderni-
zovanie sústavy úradných lekárov, zorganizovanie sanitnej služby,
rozšírenie lekárskeho služieb. Vo vojne a po nej sa stav zdravotníctva stal
akútnym. Lekárov odviekli do vojenskej služby, nemocnicu používali
tak Nemci, ako aj Rusi ako vojenskú nemocnicu, obyvateľstvo umiestnili
v núdzovej nemocnici. K zlému stavu sa pričínili i nedostatok liekov,
prístrojov a obväziva. 21. sept. 1944 bola Čaba postihnutá ťažkým
anglo-americkým bombardovaním. Okrem železničnej stanice boli
v Jamine zborené i obytné domy. Zomrelo 96 ľudí, ťažko zranených
bolo 150. Ich ošetrovanie nebolo ľahkou úlohou pre núdzovú nemocnicu.
Nemocnicu vrátilo obyvateľstvu sovietske vojenské veliteľstvo
v novembri 1945. Vtedy sa začala reorganizácia zdravotníckej siete
mesta. Po rekonštrukcii nemocničných budov otvorenie nových odde-
lení (ušné, detské, röntgenové, traumatologické, ústredné laborató-
rium, infekčné, intenzívne odd., ortopédia) prispelo k zvýšeniu kvality
práce. V roku 100. výročia založenia nemocnice liečilo v nej na 420 pos-
teliach 58 lekárov a 496 pracovníkov. Kvalitatívny zvrät v ambulat-
nom ošetrovaní nastal odovzdaním novej budovy ordinácií a zvýšenie
počtu lekárskeho obvodov. V súčasnosti lieči 22 obvodných lekárov a 12
odborných detských lekárov. V r. 1982 pribudla k nemocnici nová
budova, tým sa zvýšil počet postelí na 208.

Békéscsaba teraz má 635 lôžkovú nemocnicu. Je potešiteľné, že vý-
stavba pokračuje, veď sú už viditeľné nové krídla nemocnice, v ktorých
budú pracovať najmä chirurgické oddelenia (chirurgia, traumatológia,
ortopédia, urológia) a moderné diagnostické oddelenia (laboratórium
rádiológie). Podľa plánov Békéšska Čaba bude mať veľmi modernú 730
lôžkovú nemocnicu.

Zmena režimu zapôsobila i na zdravotníctvo. Dnes prebieha budova-
nie siete „domácich lekárov“, po ktorom bude nasledovať reorganizácia
nemocenských služieb.

Dr. Kálmán Sonkoly
Preložil: Michal Lászik

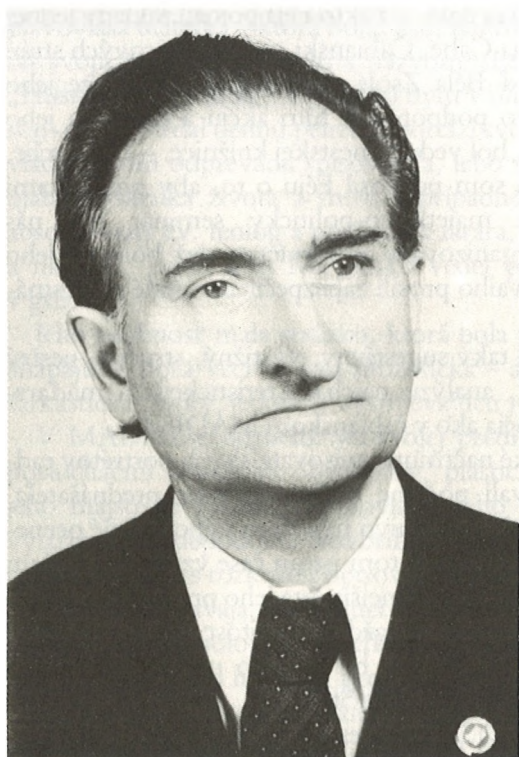
*Budova divadla Jókaiho stojí od r. 1879 a slúži aj dnes kultúru.
Od r. 1954 je stály činoherný sýbor.*

*Múzeum M. Munkácsyho chráni mestohistorické dokumenty a usporiadáva výtvarno-umelecké
výstavy.*

Prvá železničná stanica bola postavená v r. 1858 (Szolnok–Arad), k tomu objektu sa pripojila v r. 1988 moderná autobusová stanica.

Endre Dér

Endre Dér: Féja v Tomi¹ – Spomienky –

Cítim tak, že je načase napísať spomienky, zážitky týkajúce sa Gézu Féju.

Najdôležitejšie fázy myslím, som už naznačil: menovite ako sa ho podarilo nám niekoľkým – Jánosovi Tímárovi (Wernerovi), Lajosovi Székelyovi a mne – mobilizovať – v pomerne rozhodujúcej etape jeho života, v r. 1945. a ako sa stal stálym seminárnym vedúcim békéščabianskej mestskej organizácie MADISZ²-u v r. 1945–46 – a očarujúcim. Ako ja viem mal

poslucháčstvo aj zo Segedína, Debrecína, najmä univerzitných poslucháčov, členov MADISZ-u.

Jeho dlhánsku, motorickú postavu sa mi prvýkrát postrastilo uvidieť koncom júna 1945: ako víchor keď vylomí dvere sa objavil vo dverách kancelárie mojej školy, čabianskeho gymnázia, veľkými krokmi sa ponáhlal (ako keby už bol meškali!) k dr. Jozefovi Udvarosovi, k môjmu bývalému, milému profesorovi maďarčiny – a rýchlo ho uchytil.

S ujkom Jožom a Aurelom Vajdom sme sa ticho rozprávali, ale on – akonáhle som sa Mu pohnuto predstavil-priam vysotil ujka Joža na rebrianiak, ktorý dajaká mrcina tahala a spolu sa pustili na Kígyós, Doboz, Kétegyházu, do viacerých békéšskych kaštielov, aby pre čabiansku

1. Ovídia Augustus poslal do vyhnanstva do čiernomorského mesta TOMI, odtedy je to ako symbol vyhnanstva, vyhnančov.
2. MADISZ – Maďarský demokratický zväz mládeže

mestskú knižnicu uchovali čo sa dalo... Takto Féja položil základy jednej výbornej mestskej knižnice na Čabe. Čabianski vedúci lavicových strán vtedy – ale aj neskoršie, keď Béla Zsolt ostro napádal Féju pre jeho „rasový mysticismus“ – živo podporovali túto akciu a ostali na jeho strane aj v tom, aby on, Féja, bol vedúci mestskej knižnice. – Neskoršie, keď na radu Tibora Cseresa som poprosil Féju o to, aby pondelkami viedol literárny, utorkami majetkovo-politický seminár pre nás v MADISZ-e, čabianske organizované roborníctvo tiež bolo na jeho strane, od samého Jozefa Révaiho prosili zabezpečiť nerušené zamestnávanie Féju.

Ani odvtedy som nepočul taký sugestívny, výstižný, stručný, pestrý a objektívny rad prednášok, analýzu najcharakteristickejších maďarských spisovateľov XX. storočia ako v čabianskom MADISZ-e.

Domnievam sa, že plastické načrtnutie spisovateľských portrétov radšej napomáhali ako oslabovali početné osobné reflexie prednášateľa, vzťahujúce sa na osobné zážitky a vášnivo napospas vypovedané ocenenia. Féja vedel byť vecný a zároveň, v tom istom čase vzrušený, hádam toto bola najzaujímavejšia, aj individuálnejšia črta jeho prednášok.

Veľmi starostlivo sa pripravoval na každú príležitosť, nepresne nikdy nekoncipoval, čo povedal, priam už-aj by sa bolo mohlo naklepať a bez opravy by sme ho boli mohli dať vytlačiť.

Zatiaľ stagnujúci život MADISZ-u do jesene 1945 vzkypel. Na dynamických, vtipných analýzach Féju nebolo ani stopy po tom, že on pravdepodobne živorí, hladuje. Ako mestský knihovník málo grajciarov mohol priniesť do domu – aj to pažravá inflácia zhltila – hoci dobrý môj gazda, Tibor Cseres, hlavný redaktor čabianskych koalíčných novín Viharsarok mu ako honorár za state dával radšej niekoľko vajec, údenú klobásu alebo 1–2 dl slnečnicového oleja. Aj naši kameloti za takéto naturálie predávali noviny v čase vyvrcholenia inflácie. Na honorár „v naturáliách“ sme všetci boli utisnutí, no Féja výnimočne, veď nemal nijakých príbuzných v meste – okrem môjho milého menovca gymnazistu Endre Féju – ktorý bol veľmi tichým, skromným a veľmi rozumným mladíkom, o ktorého sa spisovateľ snažil otcovskou láskou starať.

– Jedinou pravou potechou mi je Ondro – hovoril dojata o svojom pubertákovi – z jeho očí vyžaruje materina, prvej mojej manželkina, Gizina starostlivá láska voči mne...

Nakoľko mohol – aj on sám ho starostlivou láskou obklopoval. V núdzi žili, nie v hocijakej, bezpochyby v izbičke na poschodí budovy MADISZ-u – v bývalom vychovávateľskom ústave železničiarov.

Nový byt mu spríjemnila spolunažívajúca žena, jedna dráždivo pekná

plavovlasá učiteľka – ktorá bola, žiaľ, nervove chorá a o ktorej Féja napísal svoju najkrajšiu novelu s názvom „Etelke“ do zbierky s názvom: „Hustá, okrúhla hora“. Do tohto bytu v ulici Szőlő predpoludním – keď som už odovzdal dennú penzu reportáží svojmu redaktorovi Cseresovi – viackrát som odprevadil spisovateľa, lebo v týchto časoch veľmi ho zaujala myšlienka života a smrti a prípadné bytie po umretí. Ja, práve absolvovaný ev. teológ a pomocník farára, nielen tajomník MADISZ-u a novinár, preto som Mu ľahko vedel požičať jednu Novú zmluvu v gréčtine.

Jeho osobnosť mala stránku, ktorá bola na všetko otvorená, geniálne chápujúca, poza veci vidiaca filozofická – a tiež jednu menej príťažlivú: sarkastické pletky, jedovate vysmievajúcu stránku: čiernojazyčnosť.

V MADISZ-e odznelo: vo svojej prednáške pred preplnenou sálou poslucháčmi napríklad objektívny, plastický obraz kreslil o bývalom jeho majstrovi Dezsovi Szabovi. O jeho úspechoch a chybách veľmi výstižne, pravdepodobne hovoril. Ale v priateľskom rozhovore pri stole cukrárne Ledig s rozkošou opisoval momenty prvej vizity u neho:

– Kým my dvaja, začínajúci literáti s tlúčim srdcom sme si čítali novely: on hltal polopečené veľké kusy mäsa a taký bol s jediným svojim zubom, pažravým hltaním, prekvapujúcim podbradkom ako jedna praveká bytosť... Do trojmesačného prachu nás posadil a kým sme sa krčili na zašpinenom koberci, celý regiment ploštíc pochodoval popri našich nohaviciach, vpredu s vytasenou šablou vezír...

Výborné prednášky sme mohli vypočuť od Féju o Áronovi Tamásovi: no blízkeho priateľa na pohovore medzi šiestimi očami takýmto spôsobom charakterizoval:

– Po dvojminútovom dvorení už Áron chce ženy na izbu niest... „Žena“ vo Féjových očiach – výnimkou bola jeho prvá žena a Adyho skvelá Léda, o ktorých sa s túžbou vyslovuje – bola obyčajne „obluda“, nižší tvor, „malá ženská štika“. Medzitým pri pozdravení s úctou bozkával ruky všetkým: upratovačke, krehkej pubertáčke alebo aj ľahkej žene...

Jeho sarkastická povaha, čiernojazyčnosť určite veľkú úlohu zohrala v tom, že roky „vyhnanstva“ geniálneho literáta a s výnimočnou chabrosťou zápasiaceho výborného sociografa, priekopníka Viharsarku sa predĺžili na Čabe, v jeho Tomi.

V jeseni r. 1945 Péter Veres bol na „kortešačke“ v Békéši, išiel z Csongrádu. Z balkónu mestského úradu prehovoril k valiacemu sa davu – s obvyklou sebadôverou, a velikánsky úspech sprevádzal jeho argumentovanie aj tentoraz.

Predošlý deň som povzbudzoval Féju:

– Ujko Géza, pozhováraj sa s ujom Petrom! Nášmu mestu je veľkým intelektuálnym darom, že si tu medzi nami, ale Ty by si mal mať miesto radšej na čele niektorých koalíčných alebo sedliacku stranu podporujúcich novín!

Dobre sa na mňa pozrel, potom chudou, okatou tvárou nedôverujúco sa odvrátil:

– Á, nemá ma rád Peter!

– To je nemožné! Ujo Peter nezvykol byť malicherným! – pomohol mi v agitácii dobrý priateľ a druh v tajomníčení v MADISZ-e: Tibor Liska (dnes známy ekonóm).

Féja aj naďalej krútil hlavou, druhý deň predpoludním predsa tam postával medzi zhromaždenými, ktorí čakali na uja Petra, no vo vtedy ešte pustej, ošarpanej, veľkej sále mestského úradu v blízkosti balkónu. Veľmi mnohí sme boli: ujo Peter bol našim príkladom, skoro modlou... Skoro štyridsať minút sa pre niečo oneskoril Peter Veres, ale potom sa len objavila jeho ponáhľajúca sa postava pri vchode. Videl som na Fėjovi: preveľmi je naplnený úzkosťou. S Liskom sme ho povzbudzujúco obstúpili.

Ujo Peter veľkými krokmi sa vynoril pred Fėjom, a predtým ako by sa hocikto z nás mohol ozvať, len tak cez plece – ale dobre hlasno – privravel sa Fėjovi:

– Servus, Géza! No, ešte ti vždy nechutí demokracia?!

A nečakajúc odpoveď, tuhými krokmi napredoval k balkónu – odkiaľ kedysi aj Ondrej Áchim hovoril k ľudu...

Féja pokorený od hanby, po krk červený stál aj naďalej, nemo – a ja, akoby som neveril tomu, čo som mohol jasne počuť, zdesene som sa spytoval Tibora Lisku:

– Čo povedal?

Liska s nechápajúcou tvárou dodnes je predo mnou: doslova zopakuje nezvyčajnú otázku, na ktorú odpoveď navidomoči sa nečakala...

No – toto je hodnoverný, zmarený pokus Fėjovej prvej „rehabilitácie“... Takto sa stalo. Bohvie prečo... Neskorší podporovateľ Féju, Pavel Lipták a pracovníci župnej knižnice všetko urobili, aby spisovateľ aj v macošských okolnostiach mohol tvoriť, a iste na Čabe „v Tomi“ sa dohotovili rukopisy diel „Bresztováczy a čert“, „Kurucké časy“, „Búrlivý súmrak“ a veľa iných: náčrty, a do tlače podané dokončené diela.

Toto píše Féja na jednom mieste: „Rozdával som a dostával rany“. No, že ako zranil jeho sebadôveru Peter Veres pred oslobodením – nemôžem vedieť. Slabosti majú aj výnimočne veľkí duchovia: odvtedy

to viem. Ja dodnes žehnám osud zato, že Féju som deň čo deň videl, mohol som sa zhovárať s ním a počúvať jeho učenie – dlhé mesiace.

V tých časoch viali najčistejšie „jasné vetry“.

Prložila: Zuzana Gulyášová

Spisovateľ Endre Dér, laureát ceny Attilu Józsefa v 1992. roku dožíva sa svojej 70-ky. Hoci viac desaťročí žije v Segedíne, na mesto svojej mladosti sa vždy s láskou pozerá.

On je taký segedínsky občan, ktorý si zachoval aj svoju čabianskosť.

Redakcia Čabianskeho kalendára mu s úctou blahoželá a praje veľa ďalších úspešných tvorivých rokov, uverejňujúc jeho životopisné a zároveň regionálne spomienky.

Vojak mieru

Múzeum M. Munkácsyho výstavou spomínalo na 75. výročie úmrtia Gézu Gyóniho.

Možno, že by stačila len táto krátka správa, ak by nebol poľutovania hodný fakt, že nielenže mladí, ale aj vyše päťdesiatroční majú málo znalostí o tom, kto bol Gyóni a ako sa viaže k Békéšskej Čabe.

Narodil sa 25-eho júna r. 1884 v dedine Gyón v Peštianskej župe, kde jeho otec bol farárom evanjelického zboru. Do strednej školy chodil v Sarvaši, kde jeho veľavážený strýc superintendent Adam Áchim zabezpečil preňho bydlisko a prísny dozor. Po smrti strýka sa dostal do Čaby a v gymnáziu Rudolfa pokračoval vo svojich štúdiách a v r. 1902 tam aj maturoval.

Už v Sarvaši mal veľký záujem o umenie, ale skutočne jeho poetická nadanost sa v Čabe rozvinula: z jednej časti preto, lebo sa vyslobodil z „prísnych rúk“, z druhej časti veľký vplyv mal naňho študentský krúžok Vidovského. Na žiadosť jeho otca sa dostal do Bratislavy na teológiu, ale bez všetkého povolania. Ani neskončil tam len dva ročníky. Zamestnal sa na vidieku ako novinár – Dabas, Sopron, Subotica – a keď vypukla I. svetová vojna, už mal dva zväzky básní za sebou.

1-ého augusta 1914 sa dostane na severovýchodný front do Přemyslu. Začiatková nadšenosť a sprievod s kvetinami sa čoskoro zmenili na krvavé všedné dni. O tomto znejú jeho básne pod názvom „Na poliach pri vatre“, ktoré sú naozaj známe – aspoň pre staršiu generáciu.

Z Rusmi obklúčenej pevnosti sa lietadlom dostali domov jeho básne, ktoré priniesli pre básnika najprv celokrajinskú slávu, pozdejšie neželanú pochybnú česť.

Reakcionárske literárne krúžky – Jenő Rákosi a jeho tábor – využili Gyóniho ako zbraň proti Adymu, ktorý od začiatku nesúhlasil a nazýval vojnu tragédiou maďarského osudu.

Na jar v r. 1915 Přemysl obsadili dobývajúci. Géza Gyóni a jeho mladší brat Michal Áchim, nadporučík – on si nezmenil priezvisko – sa dostane do zajatia a po dlhej ceste – tak časovo, ako v priestore – sa dostane do Krasnojarsku.

V zajatí píše ešte veľa básní, ale tieto mu už neprinesú „hlasný úspech“, hoci sú oveľa dôležitejšie a predstavujú individuálnejší štýl ako básne predošlého zväzku. Maďarsko už nemá nič spoločné s básnikom, ktorý prežil veľké útrapy a hrôzu. Už nie je hrdinom, len „šedý trestanec“, neoduševňuje sa, teda je zbytočný.

Duševne citlivého básnika vyčerpá zajatie. Choroba brata, potom toho smrť pôsobí melancholicky naň, na duši a na tele ho celkom zrúti a presne v deň narodenia 25. júna 1917 umrel, mal 33 rokov.

To písal o sebe v posledných dvoch riadkoch Hrobnej básne:

„Chýr jeho krvný príval vyzdvihol
on len vojakom mieru bol.“

V Békésskej Čabe jeho pamiatku chráni pamätná tabuľa na budove bývalej jeho školy a meno jednej ulice.

Ale nezabudnime naňho ani my!

Matej Mazán

DR. ONDREJ KRUPA

Vianočné vinše v Telekgerendáši

Vianoce (Kračún) – pokým len pamäť siaha – medzi Slovákami usadenými na Veľkej nížine boli aj obdobím spievania pod oblokom, vinšovania a rytmovania vyjadrujúceho želanie dobra.

Toto je jeden z najkrajších prejavov odkázanosti ľudí, rodín, dedinských a mestských kolektívov, ich vzájomnej úcty a lásky. Zvyk vinšovania a rytmovania bol už známy aj v stredoveku, ale podľa mnohých odborníkov siaha až do starovekých čias pohanských, keď sa oslavoval zinný slnovrat.

Medzi čabianskymi Slovákami v rokoch po ich usadení ešte v 18. storočí povinnosťou učiteľov (rektorov) bolo, aby spolu so svojimi žiakmi robili kantácie a koledy. V predbežnej zmluve s učiteľom – rektorom – Michalom Gécsom z roku 1762 bolo dohodnuté, že za vykonávanie kantácie na význačné dni, na Tri krále ako bude odmenený: „Cantacie na vyročité slavnosti... tri... Z koledy na tri krále podobne tretí časťku prijme.“ Aj v príjmoch učiteľa dievčat datovaného tiež z tohto roku sa nachádza: „Z koledy ze čtvrtého desiatku podobne časťku tretí obdrží.“

Medzi čabianskymi Slovákami a Slovákami žijúcimi v juhovýchodnej časti Dolnej zeme zvyk vinšovania, rytmovania na Štedrý večer (Pvósni večer) a v deň Narodenia Krista Pána (Božie narodenia) žil do polovice nášho storočia. Každé dieťa od svojich 3–4 rokov až kým neskončilo školu muselo chodiť rytmovať k svojim blízkym príbuzným, k známym a susedom. Ale deti chodili aj v skupinách z domu do domu, na ďalekých sálašoch zo sálaša na sálaš, aby svojim spevom, vinšami svojským spôsobom zdravili narodenie Ježiška. Zvykom bolo aj to, že dievky na vydaj vinšovali aj v domoch mládencov. Ale aj mladomanželia a starší ľudia pozdravili každého, komu týmto spôsobom chceli priať blaho a šťastie, tlmočiť pokoj. Títo zašli aj do izby a často spolu s domácimi pobožne spievali pekné vianočné pesničky, medzitým sa i trochu pozhovali medzi sebou a jedli i z toho, čím ich ponúkli.

Okrem vážnych a svätých pesničiek deti, mladí, ale rovnako i starí zaspievali aj hravé, prostoreké žartovné spevné paródie. Všetko toto v zmysle ľudovej nábožnosti a tradičného chápania sa dobre zhodovalo s vianočnou náladou a neraz ju aj doplňovalo.

Ani za drsnejšie výrazy sa nenahnevali, lebo dobre vedeli, že aj za šibalskými riadkami sa skrýva tá chuť do života a radosť zo života,

ktorá svojrázne, ľudovým náhľadom na život odzrkadľuje dôvernú ľudskosť Vianoc a blaženú dobrú vôľu z narodenia Ježiška. V nasledujúcom podávame výber z najznámejších pesničiek a vinšov vianočných zvykov slovenského evanjelického obyvateľstva Telekgerendášu, ktorý sa v roku 1952 vyčlenil z chotára Békéšskej Čaby a stal sa samostatnou obcou. Sú to perličky ľudovej nábožnosti a neraz i hravého ľudového humoru.

V Békéšskej Čabe a na jej okolí, na sálašoch, tak i v Telekgerendáši, maličké deti v prvý vianočný deň ráno, väčší školáci, dospievajúci, dievky a dospelí zase zväčša na vianočný večer chodili vinšovať. V prípade väčšiny u dolnozemsých Slovákov sa len večer spievalo, predpoludním chodili len vinšovať a rytmovať. Môže sa pokladať za čabiansku svojráznosť, síce medzi domácimi Slovákami aj inde sa vyskytlo, že tesne po vianočnom speve sa aj rytmovalo. Teda po pesničke vždy odznel aj vianočný vinš.

Najpopulárnejšia a najčastejšie spievaná vianočná pesnička bola Čas radosti. Všetky generácie ju radi mali:

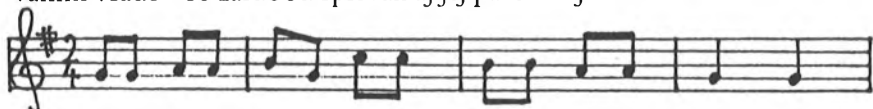
Čas radosti, vese-losti, svetu na-stal ni-ní,
ňeb buh veční, ňekoňeční, naro-díl se z Panni.

V mes-rečku Bet-le-mé;
v jesličkách na sla-me, leží malé páchoľatko na zime...

Spieval Ján Kováč, 80-ročný v roku 1981.

Práve preto, lebo bola všeobecne známa – medzi evanjelickými Slovákami všade – so záľubou spievali aj jej parodizujúci variant:

Čas radosti, z veselosti, v tonto našon smút-ku

za-dusiv sa starí ko-váč v páľenčeňom sútku.
A pretože pľesejme,

tavo ho viľejme, žebi sa nán ňezadusiv v páľence.

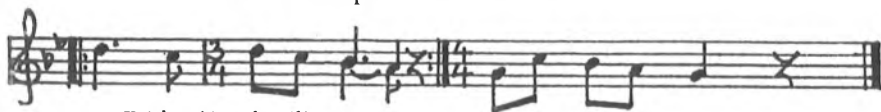
Čas radosti, z veselosti, ňímame čo jesti,
iba troška kapustički, aj to brez mastički.

Spievala: Zuzana Hrašková, manželka Alexandra Simona, 65-ročná v roku 1977.

Druhá populárna a často spievaná vianočná pesnička bola Máme se všickni. Aj túto radi spievali i deti i dospelí:

Má-me se všickňi tento čas radovat
a ot-ci večnému spo-lu da-ko-vať.

Rí-ka-jíc chváli
za dar nám da-ní, na ve-ki stáli.

Spievali členovia slovenského klubu v roku 1992.

Keďže aj túto pesničku všetci dobre poznali, na jej text a nápev tiež zložili paródiu. Informátor Michal Ando rozprával, že jeho ako 4-5 ročné dieťa starý otec naučil a zo žartu k príbuzným a susedom poslal spievať:

Má-me se všickňi ten-to čas rado-vať,

tajšli mňe moj otec do Dule čižme kupovať.

Na-ve-ki stá-li,
kin ňe-za-mrz-li, a ked zamrzli, domou prišli.

Spieval: Michal Ando, 77-ročný v roku 1981.

Po pesničkách – ako sme to i vyššie načrtli – nasledovali krátke vinše. Väčšina týchto tlmočila vtipný úprimný sedliacky humor. Mládež pod oblokom na ulici, menší na dvore tiež pod oknom, ale najčastejšie v pitvore vo dverách do izby recitovali. Naša informátorka tieto dva vinše mala rada:

Ja som malá, prospevujen,
každú noc sa dosikujen.
Dobre bi ste vikonaľi,
ač bi ste ma vicuzďili.

Lajblík tarkaví,
váš sin sopľaví,
ten váš sin!
Ňespala bi som s ňin.
Veľkie zube má,
pohrizou bi ma.
Ta že mu jich vibite,
a na paláš na roch jich vikvačkajte!

Vyrozprávala: Mária Šebenová, manželka Jána Debrovského, 76-ročná v roku 1988.

Boli aj takí, ktorí prvé riadky vinša aj zaspievali, čo bolo zriedkavejšie. Ale s týmto javom sa stretávame aj medzi Slovákmí v iných oblastiach:

Ja som ma-lá, ňíz-ka,
spievam, a-ko mňíš-ka.

Za-smejen sa: e-che-che,
dajte že mi o-re-che,

aj grajciarik na pa-pie-rik.

Zdraví os-tá-vaj-te!

Spievala: Judita Sarvašová, manželka Ondreja Oriščáka, 56-ročná v roku 1977.

Trošku frivolný obsah, ktorý odznel z úst malých detí, vždy vyvolal zdravý smiech.

Za pravú čabiansku svojráznosť môžeme pokladať to hravé-humorné veršované predstavenie sa, ktoré vinšovníci odriekali po speve a rytmovaní. Nielen v osadách, ktoré sa vyčlenili z chotára mesta (Kétsoprony, Telekgerendás), ale aj na novom bydlisku, pred poldruha storočím na vzdialenosť 70 kilometrov odsťahovaných Čabánov, na Ambróze (Ambrózfalva) si zachovali tento zvyk. Jeden zo samopašných telekgerendášskych variantov: Otázka domácich: *De bívate?* – odpovedali:

Hín tan tandov,
poľa Trandov,
pri tej bútki,
poľa naše Jutki
Kukurínovej.
Na tri rúre koch máme,
ridcki tanu chodievame.
Či už viete,
de bívame?
Ač ňeviete,
ved vi zviete,
ked ma za ňevestu
zavediete.

Porozprávala: Mária Šebenová, manželka Jána Debrovského, 76-ročná v roku 1988.

A keď sa to opýtali: *Číja si?* – odpoveď bola ešte otvorenejšia:

Činčova Brnčova,
Čiakich Mišova,
čo včera som iba
s kešeňi višla.

Porozprávala: Mária Šebenová, manželka Jána Debrovského, 76-ročná v roku 1988.

Väčšie dievčatá a mládenci radi spievali v celej slovenskej jazykovej oblasti obľúbený variant naturálie zbierajúcej fašiangovej koledujúcej vianočnej pesničky. Aj tieto pesničky spievali najmä v Békéšskej Čabe, v Kétsopronyi a Telekgerendáši:

Tú-linge, Far-šange, kračú-novie sviatke.

Kto níma kabát-ke, tomu zi-ma bu-d'e.

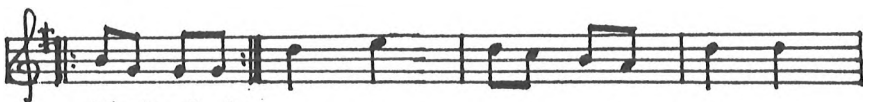
A ja sama ní-mam, od zi-me sa tra-sien.

Dajte že mi kus slaňine, nak sa ván vipa-sien.

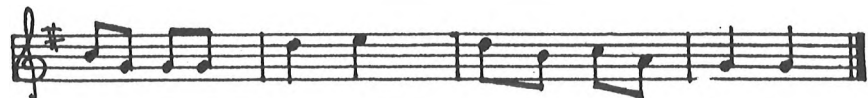
Slaňina je ako dvere, mačka ván ju že-re.

Chojte že ju
o-du-ri-ti,
a mňe otkro-ji-ti. Rež'te, rež'te, rež'te,

len sa ňepo-rež-te. Ač sa máte po-re-zati,
táďen si ja od-re-za-ti.

Ved si iba kúš-tik, pod sá-mi mo-túšťtik.

Spievala: Mária Šebenová, manželka Jána Debrovského, 76-ročná v roku 1988.

Dievčatá na vydaj spievali aj jej kratší variant:

Ešte som ja tu ňebola, tu nán voľač da-ju.

Tu ko-ňa za-bi-ju, tu aj rebrá ma-ju.
Tú-ľin-ge, Far-šan-ge, kra-čú-novie sviatke,

tu pi-ju, tu je-ďia za stolom ko-lá-če.

Spievala: Judita Sarvašová, manželka Ondreja Oriščáka, 56-ročná v roku 1977.

Touto pesničkou navštevovali zväčša domy s mládencami. Potom výstup dokončili žartovným vinšom:

Pri dveroch stojín,
pána boha sa bojín.
Pes do mňa vrčí,
brúško sa mi brčí.
Dajte že mi kus koláča,
nak sa mi brúško rosláča!

Porozprávala: Judita Sarvašová, manželka Ondreja Oriščáka, 67-ročná v roku 1988.

Ale akonáhle odriekli text, už aj utiekli, niežeby ich spoznali. Šikovnejší mládenci, ale radšej ich mamičky, vybehli za nimi na ulicu, a keď ich dobehli, pýriace sa dievčatá pozvali dnu a pohostili ich.

Deti všade dostávali ten istý dar: jablko, orech a nejaký drobný peniaz. Kde mali, dali aj sušienky (sušienke). Starí rodičia, krstní rodičia a príbuzní za týmto účelom dopredu odkladali ligotavé medené mince a tieto potom ako zlaté dukáty (dukáte) dávali malým vinšovníkom. Na tomto okolí bol veľmi rozšírený zvyk, že kovový peniaz vtlačili do pekného veľkého červeného jablka.

Spievanie pod oblokom, rytmovanie a vinšovanie odzrkadľujúce ľudovú nábožnosť a spolu s tou aj výstredné oslavovanie dňa radosti z narodenia spasiteľa, žiaľ, je už otázkou minulosti. Azda v materských školách, v školách, v kluboch starcov zvyk by sa ešte dal oživiť. Stálo by to zato, lebo tento aj pre dnešné generácie tľmočí aktuálnu úctu človeka a úprimnú lásku uplynulých storočí.

Pesničky a vinše zozbieral *dr. Ondrej Krupa*.

Notovala: *dr. Sárhelyi Jenőné*.

Pre kalendár pripravila: *Ildikó Očovská*.

Preložil: J. Ch.

ANEKDOTA

Večera

Starí Macho boli ukrutne skúpi človek.

Večer ani zaspať neveďeli, ač celý deň si nič nežadovážili, alebo nímali z volačoho osoch. Pravda, takvo sa len zriedka pridalo, lebo mali veľmi višivani rozun! No, edoraz prejšov deň, a nič po ničon. Slnce už zachádzalo, vnučke prišle domov z kravami. (Dvaja chlapci, každvo leto u starých rodičov „slúžili“.) Keď šecko skončili v staji a na dvore, sadávali k stolu v kuchini, starí otec sa ich spítav:

– Dětí moje! Čože chcete račej: večeru alebo ednu korunu?

– Korunu, korunu! – kričali chlapci hlasno. (Bola to veľká suma pred prvov vojnov!)

– Dobre. Tu máte – hovoril starí, a dav jin 1–1 srieborní peniaz.

Na druhí deň, keď sa dětí zobudili z práznnin bruchon, habali sa k stolu raňajkovat. Ale starí otec jich zastaviv:

– Viere, dětí moje, to je tak, že jedlo peňiaze koštuje. Kto chce raňajkovat, nak zaplatí korunu!

Zoznam kníh Slovákov žijúcich v Maďarsku

I. Beletria

Antológia:

1. Výchonky Básne a poviedky (5 autorov). Publikácia Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku (DZSM). Tankönyvkiadó (Nakladateľstvo učebníc), Budapešť 1978
2. Fialôčka, fiala Básne pre deti (6 autorov). Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1980
3. Pramene Poviedky (6 autorov). Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1981
4. Chodníky Básne (10 autorov). Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1984

Samostatné diela

5. Alexander Kormoš: Polyfónia (Básne). Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1981
6. Michal Hrivnák: V prúde času (Poviedky). Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1981
7. Gregor Papuček: Pilišské ozveny (Básne). Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1982
8. Gregor Papuček: Ako mám ďalej žiť (Básne). Slovenský spisovateľ, Bratislava 1983
9. Pavol Kondač: Onemelá izba (Poviedky). Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1983
10. Pavol Kondač: Hrboľatá cesta (Román). Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1984
11. Július Szabó: Zem na obzore (Básne). Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1984
12. Alexander Kormoš: Polyfónia II (Básne). Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1986
13. Alexander Kormoš: Plamene jazyka (Básne). Slovenský spisovateľ, Bratislava 1986
14. Michal Hrivnák: Tulipány (Poviedky). Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1986

15. Pavel Sámuel: Perly ľadu (Básne). Publikácia DZSM.
Tankönyvkiadó, Budapešť 1987
16. Andrej Medveď: Starý strom nepresadiš (Poviedky). Publikácia DZSM.
Tankönyvkiadó, Budapešť 1987
17. Zoltán Bárkányi–
Valkán: Vzplanutie (Poviedky). Publikácia DZSM.
Tankönyvkiadó, Budapešť 1987
18. Pavol Kondač: Neskorý návrat (Román). Publikácia DZSM.
Tankönyvkiadó, Budapešť 1987
19. Juraj
Dolnozemský: Večerný dážď (Básne). Publikácia DZSM.
Tankönyvkiadó, Budapešť 1988
20. Mária Fazekasová: Vynútiť úsmev (Básne). Publikácia DZSM.
Tankönyvkiadó, Budapešť 1988
21. Oldřich Kníchal: Predjarie (Poviedky). Publikácia DZSM.
Tankönyvkiadó, Budapešť 1988
22. Gregor Papuček: Tvrdé hrudy (Básne). Publikácia DZSM.
Tankönyvkiadó, Budapešť 1988
23. Michal Hrivnák: Nadišiel čas (Poviedky a príbehy). Publikácia DZSM.
Tankönyvkiadó, Budapešť 1988
24. Imrich Fuhl: Čiernobiela mozaika (Básne). Publikácia DZSM.
Tankönyvkiadó, Budapešť 1989
25. Oldřich Kníchal: Kráľovstvo z iného sveta (Románová novela).
Publikácia DZSM.
Tankönyvkiadó, Budapešť 1990
26. Gregor Papuček: Hrajme sa! (Básne pre deti). Publikácia DZSM.
Tankönyvkiadó, Budapešť 1990
27. Alexander
Kormoš: Ohnivá kytica (Ľúbostná lyrika). Publikácia ZSSM.
Tankönyvkiadó, Budapešť 1991

II. Literárne periodiká

28. ZROD, almanach Literárnej sekcie DZSM. 1. Budapešť 1981
29. 2. Budapešť 1982
30. 3. Budapešť 1983
31. 4. Budapešť 1985
32. 5. Budapešť 1986
33. 6. Budapešť 1987
- (Redakčná rada: Michal Hrivnák, Štefan Kraslán, Gregor Papuček.)

-
34. SME, literárny a kultúrnošpoločenský štvrtročník DZSM.
Šéfredaktor: Alexander Kormoš. Redaktori: Imrich Fuhl, Michal Hrivnák, Štefan Kraslán, Gregor Papuček.
1. číslo Budapešť 1988
35. SME, literárny a kultúrnošpoločenský štvrtročník DZSM
1. číslo, Budapešť 1989. Šéfredaktor: Alexander Kormoš.
Redaktori: Imrich Fuhl, Michal Hrivnák, Štefan Kraslán, Gregor Papuček.
36. 2. číslo, Budapešť 1989
37. 3. číslo, Budapešť 1989
38. 4. číslo, Budapešť 1989
39. SME, literárny a kultúrnošpoločenský štvrtročník ZSSM, bývalej Literárnej sekcie DZSM.
1. číslo, Budapešť 1990. Hlavný a zodpovedný redaktor A. Kormoš.
Redaktori: I. Fuhl, M. Hrivnák, Š. Kraslán, G. Papuček.
40. 2. číslo: Budapešť 1990. Red.: I. Fuhl, M. Hrivnák, O. Kníchal
41. 3. číslo: Budapešť 1990. Red.: Mária Fazekašová, I. Fuhl.
42. 4. číslo: Budapešť 1990. M. Hrivnák, Oldřich Kníchal.
43. 10. číslo: Budapešť 1991. Red.: I. Fuhl, M. Fazekašová, M. Hrivnák, O. Kníchal

III. Folklór

44. Ľudové piesne Slovákov v Maďarsku. Zeneműkiadó, Budapest 1955
45. Dezider Deme: Čo spievajú Slováci v Boršodskej župe. Deme Dezső: Mit dalolnak a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szlovákok, Borsodi Szemle Könyvtára 6, Miskolc, 1964
46. Béla Kálmánfi: Rozmarín zelený. Slovenské ľudové piesne z okolia Ostrihomu. Vydal DZSM, Budapešť 1973
47. János Manga: Z minulosti Veňarcu. Štúdiá. Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1978
48. Štefan Lami: Slovenské ľudové balady v Maďarsku. Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1981
49. Štefan Lami: Rozprávky spod Pilíša. Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1982
50. Štefan Lami: Ľudové rozprávky Slovákov v Maďarsku. Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1984
51. Gregor Papuček: Zahučali hory. Ľudové piesne spod Pilíša. Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1985
-

52. Štefan Lami: Keď si ja zaspievam. Zbierka slovenských ľudových piesní v Maďarsku. Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1988
53. Ľudový odev Slovákov v Maďarsku I. štúdie. Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1989
54. Alexander Kormoš: F santofském Pilíši. Ľudové piesne zo Santova. Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1990

IV. Náródopis

Náródopis Slovákov v Maďarsku. Štúdie. Náródopisný seriál DZSM.

55. 1. zväzok, Budapešť 1975	59. 5. zväzok, Budapešť 1983
56. 2. zväzok, Budapešť 1977	60. 6. zväzok, Budapešť 1985
57. 3. zväzok, Budapešť 1979	61. 7. zväzok, Budapešť 1987
58. 4. zväzok, Budapešť 1981	62. 8. zväzok, Budapešť 1989

V. Jazykoveda

63. Mária Žiláková: Nárečie troch slovenských obcí v Bakonyi. Jazykovedná štúdia. Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1986
64. Alexander Mihalovič: Zemepisné mená Čívu. Jazykovedná štúdia. Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1987

VI. Historiografia

65. Spoločný osud – spoločná cesta. 1. zväzok plánovaného historického seriálu DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1980

VII. Hudba

66. Alexander Kormoš: Spievaj s nami! Viachlasné piesne pre deti, mládež a dospelých. (Zhudobnené básne a úpravy ľudových piesní). Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1988

VIII. Výtvarníctvo

67. Vázby (Kötödések). Publikácia DZSM. Tankönyvkiadó, Budapešť 1982

Veselá Čaba

Ťažký výber

Pred rokom 1848 pomýlených (hriešnych) trojako trestali. Alebo ich zatvorili do kalode, alebo ich odsúdili peňažnou pokutou, alebo ich nabili, a to tak, že mužov nabili s paliciami a ženy s korbáčom. Každý jeden úder stál jeden forint. V mestskom protokole sa často pridala táto alternatíva:

„Alebo 12 zlatých, alebo 12 palíc“
(Ťažký bol výber)

Fajka

Fajka bola nevyhnutne verným druhom mužov minulého storočia. Mužovia s ňou vstávali, s ňou chodili, s ňou išli spať.

Zvykli si na fajku aj čabianski slovenskí roľníci. Oni obvykle používali krátku, z červenej hliny, priamo postavenú črepanku (za tri grajciare), len výnimočne mali fajku z čiernej hliny s medeným kupakom. K nej rúrku si oni sami urobili z prútikov, ktoré mali striedku aj vnútro. Tú rúrku vypálili s horúcim drôtom – a už mali fajku hotovú.

Fajku v zime nosili vo vačku, v lete vzadu v páse nohavíc. Tabak držali vo vrecku, ktoré urobili zo svinského mechúra.

Fajka natoľko patrila k životu čabianskeho roľníka, že keď sa chystal do mesta – už pekne oblečený – posledné slovo mu bolo k manželke:

– Žena, daj mi fajku, aby som nechodil po ulici tak ako sviňa!
(Bez fajky človek nie je človekom)

Somárska lojtra (rebrík)

Pri evanjelickej cirkvi čestné zamestnanie obsadili zväčša bohatí gazdovia (ako sa oni sami seba nazývali „My lepší gazdovia“). Samozrejme, najvyššia funkcia bola obecný súd. No, ale sudcom sa nemohol stať len tak, ak „vychodil určitú hierarchickú lojtru.“ Verejná dráha, cesta u každého sa začínala s tzv. Kravskou spoločnosťou. Potom mohol byť pri cirkvi šáfar, kurátor a len potom mohol ašpirovať na obecný súd.

Raz jeden ambiciózný gazda hneď sa chcel stať kurátorom. Členovia presbytéria vykriekli:

– Ni tak! Začnúť! Pri kravskej spoločnosti!

Nebol pardon. Somársku lojtru treba začať od prvej stupky.

Závisť

Ludroven Kováč, apatekár, mal pekný sálaš v čabianskom chotári. Bol bohatým človekom, ale veľmi sebecký, závistlivý apatekár. V lete často sedával na terase pred hotelom Fiume a keď bola suchota, povzdychoval si k pánu Bohu:

– Pánbožík môj, daj mi málo dažďa! Pánbožík môj, daj mi málo dažďa!

Dážď aj prišiel, taký ozajstný krajinský, krásne premokla zem.

Jeden jeho kamarát si sadol k Ludrenovi Kováčovi a hovorí mu:

– No, pajtáš, sa raduješ tomuto dažďu?

A ten skríkol naňho:

– Prečo by som sa radoval, keď aj inde padal?

(Len vtedy by sa bol radoval, keď by len uňho bol padal dážď, lebo takto aj inde bude úroda.)

Neporozumenie (alebo miešaný čbiansky jazyk)

Je známa vec, že čbianski Slováci často miešajú do svojej reči maďarské slová. To nielen preto je nesprávne, lebo kazí čistotu jazyka slovenského, ale aj preto, lebo zapríčiní čudné neporozumenie.

Jeden príklad: Dcéra Jutka N.-ovcov chodí do strednej školy. Jutka je veľmi pekná, veľmi múdra, ba i veľmi šikovná, ktorá – ak je potrebné – tak reční, tancuje, spieva, teda v škole pri všetkých možných príležitostiach účinkuje.

Jej mamička je pyšná na svoju dcérku a takto sa s ňou vychvaľuje:

– Ak je voljaki inepély v škole, moja Juca tam naveki szereplyuje (se-repluje).

(To posledné maďarské slovo pre ucho Slováka má iný význam.)

Móda

Endre Kovan bol známym krajčírom v ulici Kiss Ernő. Uňho si dali šit čbianski gazdovia. Pravda, aj s ním sa pridalo – ako sa to pridá s každým pracujúcim – že niečo sa mu nepodarilo. Tak napríklad ani tie nohavice, ktoré šil pre pána farára L. Szeberényiho.

Szeberényi ostro kritizoval krajčíra:

– Pán majster! Nohavice sa mi nidobrie, sa úzke.

Kritizovaný sa vyhovára:

– Ale pán Esperes, dobre sa tie nohavice, iba teraz je takí divat.

Odpoveď: Divat možno je takí, ale zadok má byť predsa len v nohaviaciach!

Krátka prédikácia

T'ážko je chodiť každému po vôli. Lebo ak niečo jednému vyhovie, to sa nepáči druhému. Také rozličné sú mienky, čo sa týkajú predikácii. Je taký, ktorému sa kratšie, a je taký, ktorému sa dlhšie páčia.

Na začiatku storočia sálašským farárom bol Karol Knyihár. Raz išiel do Malej Marasti do tzv. Milyovej školy popoludní na Silvestra, aby konal bohoslužby. Veriaci z okolitých sálašov, ktorí boli smädní na božie slovo, preplnili školskú triedu, ale predikácia sa podarila na krátku.

Medzi veriacimi nastalo reptanie:

– Za toto škoda bolo prísť! Čo špóruje so slovami?...

Jeden muž – Paľo Medovarský sa obrátil k Ondrišovi Miklyovi:

– Vieš Ondriš, ak by sme teraz boli na svadbe, tak by som zavolał pánovi velebnímu: Hogy vót! aby ešte raz povedali tu istú kázeň.

Tak isto neboli spokojní Čabänia aj s jedným druhým farárom – pre krátke predikácie. Keď bol on na rade kázať vo veľkom kostole, starí ľudia sa škriepili jeden-druhému:

– Pozri, ešte len ide hor na kancel' a už mu na gambách trčí Ameň!

Pred tím dávno

Pred tím dávno, mladí nie veľa slova mali pri žeňení, vidávaňí sa, to rodičia odhádlí a mladím iba oznámili: „Tú a tú sme tí vibraľi, alebo: tomu a tomu sme ŕa tadalí“. Bohatú bohatimu, chudobnú chudobnimu.

Bohatú Zahoranovu džovku prišli pítať pre dost' chudobního mládenca. Todi ešte nebole šífone, iba tulipántová láda, v tich sa držieval štafirung. Džovkiní rodičia sa v chiži, otec sedí na lád'e. A ket pitač rozpovie svoju žiadost', otec potapká pod sebou tulipántovu ládu:

– Počuješ, prišli ŕa pítať!

(pitač dostal kôš)

Július Dedinský

Rozprávanie o najoblúbenejšom ženskom mene

Meno má v živote človeka významnú úlohu. Kalendár zachytáva sústavu mien, ktorá vznikla tak, že cirkev zasvätila každý deň nejakému svätcovi. Niektoré mená sa stali zvlášť oblúbenými a rozšírenými vďaka svojim slávnym nositeľom. To platí najmä o mene Mária, ktoré inšpirovalo už mnohých umelcov na vytvorenie krásnych výtvarných, literárnych i hudobných diel. No stretneme sa s ním aj v ľudových rozprávkach či piesňach. Na Slovensku azda niet rodiny, kde by nebola aspoň jedna Mária.

2. február Hromnice, Mária

V minulosti sa tento sviatok nazýval Očisťovanie Panny Márie. Súčasťou sviatočných obradov v tento deň je posvätenie sviečok. Podľa ľudových tradícií tieto sviečky mali chrániť pred chorobami a prírodnými katastrofami a najmä pri búrkach (odtiaľ ľudový názov sviatku Hromnice). Cirkev si v tento deň pripomína predstavenie malého Ježiška v jeruzalemskom chráme. V sviatku sa spájajú židovské, keltské i rímske tradície.

Ako vyplýva z Mojžišovho zákona, žena na štyridsiaty deň po pôrode získava späť svoju „čistotu“. Preto je medzi Vianocami – dňom narodenia Ježiša – a Hromnicami práve štyridsaťdňový odstup. Podľa Starého zákona sa v tento deň má priniesť Bohu obeta. Mária priniesla dva holúbky.

O obetovaní Ježiša Krista v chráme evanjelista Lukáš píše: „Keď uplynuli podľa Mojžišovho zákona dni ich očisťovania, priniesli ho do Jeruzalema, aby ho predstavili Pánovi, ako je napísané v Pánovom zákone: »Všetko mužského rodu, čo otvára lono matky, bude zasvätené Pánovi«, a aby obetovali, ako káže Pánov zákon, pár hrdličiek alebo dva holúbky.“ (Lk 2, 21–24)

Pri tejto príležitosti vzal Ježiška na ruky Simeon a veľbil Boha svojím známym chválospevom, v ktorom prirovnal Ježiša k svetlu na osvietenie pohanov.

Na Východe a v Byzantsku tento sviatok slávil už od 4. storočia veľkými procesiami. V Ríme ho zaviedli v roku 690 ako mariánsky sviatok a takto sa slávil až do roku 1960. V súčasnosti je to spoločný sviatok Matky i Syna.

Čabianski evanjelici dodnes 2. februára oslavujú Márie.

 ANDREJ SLÁDKOVIČ:

Marína

Marína moja, teda tak sme my
 ako tie božie plamene,
 ako tie kvety na chladnej zemi,
 ako tie drahé kamene;
 padajú hviezdy, aj my padneme,
 vädnú tie kvety, aj my zvädneme,
 a klenoty hruda kryje:
 Ale tie hviezdy predsa svietili,
 a pekný život tie kvety žili,
 a diamant v hrude nezhnije!

Zaujímavosti zo sveta alebo Zo sveta vedy a techniky

Japonské autá budú tichšie

Po desiatročnom výskume vyšla japonská firma Nissan na trh s modelom, ktorý je pravdepodobne najtichší osobný automobil na svete. V priestore pre cestujúcich typu Nissan Bluebirds umiestnili štyri mikrofóny, ktoré vnímajú zvukové vlny prichádzajúce z motora. Sú napojené na mikroprocesor, ktorý analyzuje vnímaný hluk a indukuje nové zvukové vlny – presný opak vnímaných v dvoch reproduktoroch umiestnených pod prednými sedadlami. Tieto „protivlny“ tlmia pôvodné vlny prichádzajúce z motora, čím sa hluk výrazne zníži v celom priestore.

Podľa inžinierov firmy sa týmto spôsobom zredukuje hluk motora viac ako o desať decibelov, a to najmä v čase zrýchľovania sa automobilu, keď motor beží s najvyššími otáčkami. Pri takomto tmení zvuku nie je potrebná zvláštna zvuková izolácia medzi motorom a vnútorným pries-

torom karosérie, čím sa stáva automobil o 30 kg ľahší. Avšak zatiaľ ani tento systém nedokáže utlmiť hluk a zvuky prichádzajúce zvonka alebo z ostatných častí karosérie.

Pivo zabijak

Blahodarný vplyv piva na ľudský organizmus je všeobecne známy. Osvieži telo, vyčistí myšlienky a dopĺňa stravu cennými živinami. Niektorí ľudia však tvrdia, že pivo môže aj škodiť. Tí hádam ešte nikdy nepili pivo, alebo pili len skazené, čo sa ľahko môže stať v našich podmienkach.

Nedávno sa pražským vedcom podarilo vypracovať novú pivovarskú technológiu, ktorá znižuje pravdepodobnosť toho, že sa pivo skazí. Zakladá sa na používaní nového kmeňa kvasiniek. Kvasinky sú mikroorganizmy, ktoré skvasujú slad na pivo. Stretávame sa však s nimi aj v domácnosti, veď napríklad pekárske droždie je vlastne lisovaná masa kvasiniek. Ale aj kvasenie vína a alkoholických nápojov sa zakladá na ich schopnosti premeniť rôzne cukry na alkohol (etanol, lieh). Avšak spomedzi vyše tisíc druhov len menej ako tucet je vhodných na výrobu kvalitných nápojov. Aj ostatné môžu kvasiť, ale pritom produkujú látky s nepríjemným zápachom alebo chuťou.

Pred dvadsiatimi rokmi ako vedeckú kuriozitu popísali vedci kmene, ktoré usmrcujú bunky niektorých iných kmeňov. Vysvitlo, že ide o tvorbu istej bielkoviny v smrtiacom kmeni, ktorá zastaví rast citlivého kmeňa. Našťastie táto bielkovina nemá žiadny účinok na ľudský organizmus. Za jej tvorbu sú zodpovedné drobné častice obsahujúce ribonukleovú kyselinu (RNA). Kvasinky, v ktorých sa nachádzajú takéto častice, tvoria smrtiacu bielkovinu a pritom sú odolné proti jej účinku. Spomenutým vedcom na Karlovej univerzite v Prahe sa podarilo preniesť takéto častice z takzvaných „divých“ kvasiniek do pivovarských, a tým získali kmene, ktoré pri kvasení sladu automaticky usmrcujú – zabijú – každú nežiadajú kvasinku, ktorá sa dostane do sladu a mohla by znížiť kvalitu. Pivo produkované týmto kmeňom je oveľa stabilnejšie, lebo neobsahuje žiadne škodlivé kvasinky. V niektorých pražských predajniach ho už dostanete vo fľašiach s nálepkou, na ktorej stojí „Pivo zabiják“.

Genetické inžinierstvo v ovocinárstve

Po prvý raz sa podarilo výskumníkom vsadiť cudzorodý gén do buniek ovocného stromu a vypestovať mládniky obsahujúce takýto

gén. Ak transplantovaný gén sa prejaví aj v dospelých stromoch, bude ich pravdepodobne chrániť proti chorobe spôsobenej vírusom PPV (plum pox virus). Tento vírus je bežný vo východnej časti Európy a v mediteránnych krajinách. Kazí predovšetkým ovocné druhy *Prunus*, najmä marhule, broskyne a slivky. Deformuje ich plody a spôsobuje predčasné a nerovnomerné dozrievanie ovocia. Koncom 80-tych rokov bolo v Grécku napadnutých touto chorobou takmer 80% broskyňových plantáží. Niektoré známe rakúske odrody dokonca už takmer vyhynuli. Nákazu prenášajú vošky a napadnutý strom nezvratne podľahne chorobe behom dvoch-troch rokov. Zatiaľ sa nenašiel spôsob na liečenie chorých stromov, takže jediná možnosť na obmedzenie ďalšieho rozširovania vírusu zostáva vyrúbanie a spálenie stromov akonáhle sa objavia prvé náznaky choroby.

Výskumný team Margity Laimerovej v Ústave aplikovanej mikrobiológie pri viedenskej Univerzite poľnohospodárskej a lesníckej je však presvedčený, že existuje aj iný spôsob. V laboratóriu sa im podarilo izolovať gén z vírusu PPV, ktorý je zodpovedný za tvorbu obalu vírusových častíc. Tento gén potom vsadili do baktérie *Agrobacterium tumefaciens*. Keďže táto baktéria žije na koreňoch rastlín a vniká aj do ich buniek, mohli ju použiť ako prenášača vírusového génu. Spolu s baktériou sa gén dostal do buniek rastliny, ktoré ho našťastie prijali. Prenos génu sa podaril tak dobre, že pri raste rastliny sa jeho kópie pravidelne prenášajú aj do rastúcich častí.

Prvé geneticky manipulované mládniky broskyne sa už testujú v skleníkoch. Výskumníci teraz zisťujú, nakoľko sú odolné proti vírusu PPV. Očakáva sa, že transplantovaný gén pomýli ochranný mechanizmus hostiteľských buniek a spôsobí zvýšenie jeho aktivity. Takéto mechanizmy sa bežne vyskytujú v rastlinách – teda aj v ovocných stromoch – a majú za úlohu zabrániť vírusovým infekciám. Lenže ich normálna aktivita nestačí proti každej infekcii a niektoré vírusy ich ľahko premôžu. V takýchto prípadoch sa môže stať, že po vniknutí vírusov do rastliny sa dodatočne zvýši aktivita ochrany, ale to už nepomôže, lebo sa vírusy medzitým rozmnožili. Vsadením časti vírusu (v tomto prípade jediného génu) do rastliny by sa mohlo dosiahnuť, že sa ochranný mechanizmus aktivizuje ako po niektorých infekciách a tým sa rastlina dostáva do stavu stálej pohotovosti na boji proti vírusom. Ak testy mládnikov splnia očakávanie, naši ovocinári sa čoskoro môžu zbaviť ďalšej nepríjemnej nákazy ovocných sádov. A to vďaka genetickému inžinierstvu, teda umelému zásahu do dedičnosti ovocných stromov.

Zostavil M. Šipický

Zloženie obyvateľstva v Békésskej župe podľa materinského jazyka a podľa národnosti

Materinským jazykom sa nazýva ten živý jazyk, ktorý sa človek naučí v detskom veku (najskôr), ktorým v rodine rozpráva a ktorý bez všetkého vplyvu pokladá za materinský jazyk.

Materinský jazyk nemých a nemluvniat je ten, ktorý používajú jeho príbuzní.

Popísané osoby – bez ohľadu na materinský jazyk – za takú národnosť sa dali zapísať, za ktorú sa bez všetkého vplyvu pokladali.

Materinský jazyk

Pomenovanie	1930	1941	1949	1960	1980	1990
Maďari	391 263	412 949	444 472	438 755	419 661	397 873
Slováci	50 143	42 132	15 608	16 795	7924	5070
Rumuni	10 325	8421	8832	9720	7140	5658
Chorváti	35	11	43	47	26	49
Srbi	1650	1414	1417	1218	646	436
Slovinci	3	2	25	–	21	9
Nemci	11 751	11 420	246	583	301	373
Cigáni/Romovia	19	518	625	501	961	1093
Spolu	74 292	64 291	27 089	29 106	17 249	14 014

Národnosť

Slováci	–	7914	4389	7454	3705	3313
Rumuni	–	3454	4352	7114	5757	5041
Chorváti	–	5	70	34	9	44
Srbi	–	973	1135	1087	640	461
Slovinci	–	1	21	–	6	6
Nemci	–	8015	46	198	167	319
Cigáni/Romovia	–	763	1695	1472	392	3184
Spolu	–	21 664	12 589	30 142	10 891	12 572

Krásne zelené stromi obklopujú fontánu a cukráreň Márvány na námesti Korzóz.

Moderná nová budova na rohu ul. Munkácsyho a Andrássyho s malými obchodmi, bankou...

*Nová športova hala svojimi rozmermi slúži i medzinárodným športovým pretekám.
Je to druhá najväčšia športova hala v Maďarsku.*

Budova mestského domu v tomto roku je 120 ročná.

„Za veľa vďačím rodnej Čabe“

Rozhovor s akademickým maliarom
Ondrejom Lukoviczkým

Nepretvaruje sa. Nie žeby zastieral neskromnosť, ale naozaj mi narýchlo nevie povedať, kde všade mal samostatné alebo kolektívne výstavy od svojej prvej samostatnej výstavy v budapeštianskej Sále Mednyánszkeho v roku 1965. Na občerstvenie pamäti si vezme na pomoc najnovší katalóg Senondrejskej galérie, vytlačený v miestnej modernej tlačiarni, ktorej je spolumajiteľom, a listujúc v ňom spomína iba tie významnejšie, väčšie výstavy, ktoré „niečo znamenajú“ a po ktorých túži každý výtvarník. Pre neho sú už skutočnosťou, dojímavou, nezabudnuteľnou životnou udalosťou a zároveň spoznaním širého sveta. Rím, Skopje, Friburg, Sao Paulo, Moskva, Berlín, Atény, Štokholm, New York, Amsterdam, Zürich. Do týchto miest a do výstavných sál mnohých ďalších miest už prenikli maľby a grafiky významného akademického maliara Ondreja Lukoviczkého, rodáka z Békéšskej Čaby.

– Od mojej prvej budapeštianskej výstavy až po tú nedávnu v Paríži uplynulo už vyše štvrtstoročia – hovorí o sebe mimoriadne sympatický, skromný päťdesiatnik. – Viem, že počas tohto dlhočizného času som nevystavoval vždy úplne zrelé diela, ale mojím úmyslom bolo predviesť pokusy o svojský a konečný štýl a tvorivú metódu.

– *Kde a kedy ste sa začali zaoberať výtvarníctvom?*

– Pochádzam zo slovenskej sedliackej rodiny. V Čabe som chodil do školy a v tamojšom slovenskom gymnáziu som maturoval v roku 1957. Výtvarníctvom som sa začal zaoberať skôr. Už ako pätnásťročný som bol členom výtvarníckeho krúžku, ktorý viedol v celom meste známy a uctievaný maliar a profesor kreslenia Jozef Mokoš. Mnoho som kreslil, maľoval a z dreva strúhal rôzne predmety. Po maturite som pre ďalšie štúdiá opustil rodisko; na prvý pokus ma prijali na Vysokú umeleckopriemyselnú školu v Budapešti. Dnes už rozhodne môžem povedať, že v Békéšskej Čabe strávené roky detstva a dospievania, ako i roky na vysokej škole, mali rozhodujúci význam v mojom živote.

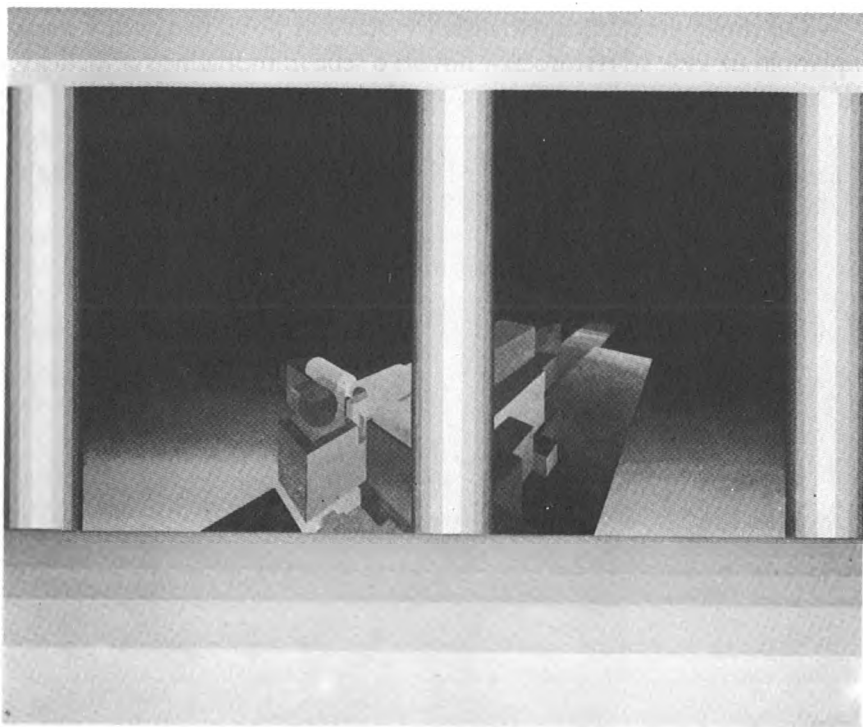
– *Na ktorých svojich profesorov radi spomínate? Mal niektorý z nich vplyv na vašu umeleckú metódu?*

– Už som spomenul Jozefa Mokoša. On založil výtvarnícky krúžok v Čabe. Mimochodom, ako profesor slovenskej školy, učil môjho staršieho brata a sestru na hodinách geometrie. Štyri roky som chodil

Ondrej Lukoviczký

O. Lukoviczký:
Nová Golgota, 1987
140×170 cm
(olej-plátno) ▼

do výtvarníckeho krúžku, a tam som sa naučil základy kreslenia. Profesor Mokoš ma naučil všetkému tomu, čo sa žiadalo na prijímacej skúške na vysokej škole. Doslova ma naučil, ako treba robiť prijímacie pohovory a vôbec všetko to, čo vyžadovali budúce štúdiá. Že som sa dostal medzi tých najlepších a že mi udelili štátne štipendium, čo bola toho času veľmi veľká vec, za to všetko môžem ďakovať svojmu čabianskemu učiteľovi. Bol to dobrý maliar a ešte lepší pedagóg. Zamestnania v jeho krúžku, ktoré boli dvakrát týždenne, by som vtedy ani za svet nebol vynechal. Vždy som tam bol načas, aby som predviedol to, čo odo mňa pán profesor očakával. Môžem o ňom hovoriť len s úprimnou úctou a vďakou, a určite nielen ja, lebo od neho sa dostalo najviac žiakov na výtvarnícku vysokú školu a viacerí z nich sú dnes uznávanými umelcami. Čo sa týka mojich profesorov na vysokej škole, boli medzi nimi takí známi majstri, ako sú grafik Gyula Hincz, laureát Kossuthovej ceny, a Zoltán Rákosi. Hlavne od Z. Rákosiho som sa mnoho naučil. Pod jeho vedením som si osvojil techniku gobelínového umenia. Nemôžem však tvrdiť, že by som bol prevzal ich umelecké metódy. Ináč s gobelínmi som čoskoro prestal, lebo k ich tkaniu treba veľa peňazí a toho času tých som mal najmenej...

Nie je ťažké si predstaviť, čo znamená zo dňa na deň nechať gobelíny a zahľbit' sa do grafiky a maliarstva. Nasledovali ďalšie roky učenia, keďže prechod nebol ľahký. Iné si vyžaduje tabuľový obraz ako gobelín a iné drevorezba, plagát alebo grafika. Plod zdlhavej a vytrvalej práce však zrel, v rámci výstav a súťaží umelec postupom času získaval prvé a druhé ceny.

– Môžem sa pokladať aj za šťastného výtvarníka – pokračuje. – Ešte v polovici šesťdesiatych rokov som mohol stráviť tri mesiace v Taliansku, krajine umenia. Preštudoval som si modernú taliansku grafiku ako i diela veľkých klasikov. Ťažko opísať pocit, ktorý sa ma zmocnil pri mojom prvom stretnutí so svetoznámymi dielami Leonarda da Vinciho, Michelangela a iných tamojších klasikov. A šťastný som aj preto, že som sa časom dostal do takmer všetkých významných svetových galérií a mal som možnosť pozrieť si diela nesmrteľných výtvarných umelcov.

– *Ako grafika vás poznajú aj čitatelia národnostných publikácií...*

– Odvtedy ako Národnostná redakcia Vydavateľstva učebníc začala vydávať okrem slovenských národnostných učebníc aj iné publikácie, som takmer jej stálym ilustrátorom. Až na niektoré výnimky som ilustroval skoro všetky slovenské publikácie a navrhol ich obálky. Nezabudol som, odkiaľ pochádzam a preto aspoň týmto skromným prínosom

sa chcem zavďačiť svojej národnosti. Netajím sa ani tým, že mi robí radosť pocit, že naši slovenskí spisovatelia a básnici prostredníctvom mojej práce môžu poskytnúť svojim čitateľom knihy pekné aj svojím vzhľadom.

– *Ako sa rodia vaše diela?*

– Mnoho cestujem a všade mnoho kreslím, podľa modelu. Napriek tomu sa na tieto kresby znovu pozriem až o niekoľko mesiacov a podľa pamäti komponujem svoje maľby.

Skutočne, umenie Ondreja Lukoviczkého má skôr ateliérový raz. Aj názvy jeho obrazov poukazujú skôr na predmet a motív než na obsah. Jeho diela sú náladové kompozície na vysokej umeleckej úrovni. Aj jeho grafiky sú skôr dekoratívne, avšak tvoria organickú súčasť jeho umenia, ktoré – ako sa sám vyjadril – sa snaží vytvárať rozumom vedca, okom maliara a srdcom básnika.

Z. Bárkányi

ZOLTÁN BÁRKÁNYI

Maska

– Daj pokoj s tým vašim plesom! – povedala matka nervózne. – Keď počujem o fašiangoch, hneď mám celého sveta plné zuby. Musíš ma večne otravovať? Akoby som ani inej roboty nemala, len starať sa o tvoje masky. Raz češ byť janičiarom, inokedy kráľom Matejom, rytierom a pánboh vie čím ešte. Odkedy sa ten tvoj premilený otec, ten prekliaty lump, odtiaľto vytratil, vieš, že na takéto daramnosti peniaze nemáme. Hybaj za ním, ale mne daj pokoj! Hlava mi ide prasknúť – dodala teraz už skôr prosíkovým ako prísny tónom a aby dosvedčila, že ju hlava naozaj bolí, oboma rukami si začala masírovať sluchy.

– Vieš čo? Pôjdeš za žobráka, k tomu veľa netreba, iba potrhané háby a tých je u nás dost – dodala už trochu upokojene.

Chlapec sklonil hlavu. Všetkému je koniec! Koniec jeho nádejám. Ako vzrušene čakal tento maškarný ples! Dúfal, že si ho učiteľky všimnú, že ho spolužiaci obkolesia a so závišťou budú zísť na jeho maškarné oblečenie.

V poslednom čase, keď si ľahol, iba sa hniezdil, ťažko zaspával. Včera sa mu prisnilo, že predseda poroty súťaže maškarných oblečení ho vyzval, aby vystúpil z radu a potom na jeho najväčšiu radosť povedal: „Pozrite, to je maska! Miškovi udeľujeme prvú cenu“. Koľko šťastia zažil v tom sne! Ako keby mu podarovali celý tento svet široký, veď v jeho myslí tento svet v onej maske žil aj pulzoval. „Kiež by sa tak stalo“ – zavzdychal, keď sa prenáramne sklamaný prebudil. Zavrel oči, pokúsil sa opäť zaspáť, lebo dúfal, že tento krásny sen bude pokračovať. Spánok však neprichádzal a darmo premýšľal, nevládal si vyjaviť, akú masku mal vo sne. Od tej bolesti sa mu žiadalo z plného hrdla revať, aby všetci pochopili, aký ho postihol preveliký žal, aby mu pomohli a nenechávali v tejto beznádeji.

– Vždy sa len za žobráka obliekať? – so zvierajúcim hrdlom zápasil aj teraz so slzami.

– Rob si čo chceš, ale mne daj pokoj! A ber sa, ideme navštíviť starého otca – odvrkla matka rozhodne a odvrátila pohľad od bledej synovej tváre.

Starec netrpezlivo prechádzal malou izbou nahor i nadol. Tu i tam vyhlíadal oknom, díval sa na cestu, čo viedla z mesta do novej obytnej štvrte, kde po zbúraní jeho starého domu v meste dostal jednoizbový byt. Medzi panelmi žije sám vyše dvoch rokov. „Už dávno mali byť tu“ – mrmle si popod nos. Nevdojak sa ho zmocňuje strach. Odkedy tu býva, prichádza dcéra s vnukom každý piatok na návštevu. Rozladene zvrátil čelo, lebo si pripomenul, že tieto návštevy sú čoraz kratšie. Dcéрино správanie výrazne naznačuje, že jej je na obtiaž. Odkedy sa rozviedla, chová sa voči nemu priam nepriateľsky.

Minulý týždeň sa strašne povadili. „Prečo aj?“ – rozmýšľa starec. „Aha, ako bezočivo mi vyčítala, že za mlada musela pracovať, že sme ju nedali študovať. Veľmi sme boli chudobní, nemohli sme. A navyše, mater dlhé roky nevstala z postele. Či to nemôže pochopiť? Okrem nej milióny ešte žili takto a neskôr, keď mali možnosť, vyštudovali. Však aj ona by bola mala možnosť, ale nie... vydala sa... a potom už práci ani neprivoňala. Môj muž – vravievala – zarába toľko, že ja ani malíčkom pohnúť nemusím. Takže teraz nech si len užije! Dostala, čo jej patrí,“ pomyslel si starec s nechutou.

Vyšiel do kuchyne po pohár vody, od vzrušenia a nervozity mu načisto vyschlo v hrdle. Trošku sa mu uľavilo a už si želal iba to, aby čím skôr prišla dcéra a aby sa s ňou udobril.

Od schodišťa zadunelo mocné klopanie.

– My sme to, starý otec – ozval sa známy hlas vnuka a ďalšie klopanie.

– Vitajte u mňa – otvoril stavec dvere so širokým úsmevom a pohladkal si hrdzavošedivé fúzy. – Ako som vás len čakal! Hlavné je, že ste už tu. Poďte, zamaškrtíme si, kúpil som gaštanové pyré, lebo viem...

– Ja nebudem – skočila do reči dcéra a s pohľadavým zvráštením perí nehlasne dopovedala, že ani na um jej nepríde sadnúť si za jeden stôl s otcom. Hneď sa pustila do upratovania izby.

– Poď, synček, porozprávaš mi, čo nového – položil mu stavec na plece svoju kostnatú ruku. – Ako ti ide škola?

– Ujde to – odvetil chlapček, sklonil hlavu a zmľkol.

– Stalo sa niečo? – premeral ho stavec skúmavo. – Povedz mi, čo ťa trápi! Nože, von s tým!

– Ale, nič zvláštne, len sa chystáme na maškarný ples.

– Na maškarný ples? Ale také niečo! Čo vy všetko nerobíte v tej škole! – vrтел stavec hlavou.

Z chladničky vybral gaštanové pyré, vydávkoval ho na tanier a položil pred chlapca na stôl.

– Ani predstaviť si neviem taký – ako si povedal? – maškarný ples. Koľkokrát si bol na takom maškarnom plese? – pýtal sa stavec už i preto, aby odvrátil myšlienky od dcéry.

– Nuž každý rok, už tri razy. Vieš, starý otec, je to vlastne súťaž masiek – zažiarili chlapčekove oči.

– Akých masiek?

– Všetlajakých.

– Ale predsa...

– Vlani napríklad Jano, s ktorým sedím spolu v lavici, prišiel v maske kniežata. Z požičovne. To ti bola nádhera! Jožo Príbelský bol rytierom, Anka Podhradská Popoluškou, potom... aha, bol medzi nami i kráľ, mali sme aj šaška, ba dokonca i kominára – oduševňoval sa chlapček.

– A ty čím si bol?

– Ja žobrákom... rok čo rok žobrákom. Aj v tomto roku – dodal chlapček. – Vieš, mama nemá peniaze na požičovňu – povedal a odsunul pred seba gaštanové pyré.

Obaja mlčali. Stavec vstal spoza stola a podišiel k chlapčekovi. Pocítil bezradnosť. A hádam aj bezmocnosť. Pohladkal plavú hlavičku. „Nemá táto stvora času ani na vlastného syna. Na nič nemá čas. Azda na vlastnú parádu, keby jej vystávalo.“ Stavec sa zamyslel.

– Čo si to vravel, aj kominára ste mali? – ozval sa po dlhšom mlčaní.

– Áno, mali – zdvihol chlapček hlavu. – Ale aj on mal masku z požičovne.

Ilustroval: O. Lukoviczký

– No, ak ste mali kominára, tak mohli by ste mať aj... no, myslel som si, že by si mohol byť... povedzme... – hladkal si stavec fúzy v rozpakoch a odmlčal sa. – Keby si to zveril na mňa, možno, že by som ti mohol pomôcť. Súhlasíš?

Chlapček sa najprv na starého otca nechápavo zahľadel, no nepochyboval, že mu chce pomôcť. Samozrejme, súhlasí, akoby aj nie! Hocakú masku prijme, len aby nebol žobrákom, ktorého si nikto nikdy nevšimol. V duchu radosť utajuje, ale nevie, čo pre neho pripravuje starý otec.

- Súhlasím – vyhrkne z neho.
- V poriadku. Kedy budete mať ten ples?
- Na budúci týždeň v sobotu.
- Fajn. Do piatka ti všetko pripravím.

– Starý otec, neveríš mi ak ti rozpoviem, čo sa stalo – jasal chlapček a od radosti vyskakoval ako kozliatko. Objal starcov driek, mocne ho prinul k sebe.

– Ty si bosorák alebo kúzelník! Všetci žasli od prekvapenia.

– Tak mi konečne prezrad', čo sa prihodilo – povedal stavec s bohorovným pokojom.

– Si ty ale hlavička, starý otec! Takýto nápad! Aj učiteľky len tak okále vyvaľovali. Keď som predstúpil v pravej šube, s pravou pastierskou tanistrou na pleci, s baranicou na hlave a s tým malým pulim, čiernym ako uhoľ, všetkým vyschla v ústach slina. Zaraz som pocítil, že sa tu stane čosi nečakané. A keď som začal preberať na vrbovej píšťalôčke a môj puli na to zabrechal, nikto sa viacej ani nepohol. Hej, a keby som ešte aj hrať vedel na tej píšťalke! Neveril som vlastným ušiam, keď riaditeľ vyvolal: „Cenu poroty udeľujeme Miškovi so psíkom.“ Potom som už nič nevnímal okolo seba.

– Akože si potom nič nevnímal?

– Takým ľahkým som sa len cítil, ako by som lietal nad mračnami. Iba vtedy som sa spamätal, keď ma triedna učiteľka vybozkávala. „Hrdá som na teba“ – povedala. Veríš mi, starý otec, že všetko sa takto stalo?

– Prečo by som ti neveril? – odrazil stavec vážne nedôverčivosť dieťaťa. – A neboj sa ty, aj vyhrávať ťa na tej píšťalke naučím. Ale teraz poďme, čaká nás gaštanové pyrė.

– A predsa si ty čarodejník, starý otec – povedal chlapček a pchal do seba gaštanové pyrė.

– Kiež by som bol – vzdychol si stavec. – Ale nič ti musím prezradiť. – Potom zočil spytavý pohľad vnuka a usmial sa. – Keď som mal toľko

rokov ako ty, už som pásol ovce so svojim otcom. Bývali sme na sálaši. Nosil som akurát také háby ako teraz vyzerala tvoja maska. A otec mi vyrezal fujaru – nie takú pišťalku ako ja tebe –, ale pravú fujaru, na ktorej ak som zahral, ovce zdvihli hlavu, motýle krúžili okolo mňa a puli by sa odo mňa nebol pohol ani za pol sveta grošov.

– Predsa si čarodejník – vzpiera sa chlapček.

– Taký, čo splní tri želania?

– Taký.

Starec zarazene zmlkol. Len postupne si uvedomoval, že to, čo vnuk povedal, myslí vážne, že mu pripisuje vlastnosti nadľudskej bytosti. „A čo, ak je tomu tak? – uvažuje. – Nech sa teda skutkom stane... Chcem, aby tento chlapček, moje vnúča a krv z mojej krvi vyrastal pod dozorom dobrého a statočného otca. Veď na otcovi stojí a padá rod. Chcem, aby mu život dožičil dožiť sa starootcovstva a do tretice chcem, aby svojmu vnukovi vládal urobiť toľkú radosť, ako ja tomuto môjmu“ – pomyslel si starec, ale viacej už slovička neprehovoril.

Iba sa mlčky usmieval.

O čom sa písalo pred 50-mi rokmi?

Čabiansky kalendár

BLAŽENOSŤ

Žije si v pokoji
Chudobná rodina,
Kde sa rozprestiera
Úrodná rovina.

Otecko pracuje,
Matka chová dietky,
Ktoré rastú ako
V zahradôčke kvietky.

Chalúпка s oknami
Do záhrady kuká,
Ktorú riadi, krásli
Mozoľnatá ruka.

Keď príde ustatý,
Trápia ho myšlienky...
U dveri ho čaká
Milý úsmev žienky.

Szarvas.

Štefan Nemčok

Na komlóšskom trhu

Boli ste už na komlóšskom trhu? Jestli nie, zo srdca vás ľutujem. Lebo tak ste nemohli počuť komlóšskych kupcov, ako sa oni jednú a nemohli ste vidieť ani ženy, ako oni zeleniny núkajú a predávajú. A čo som skoro zabudol: nemohli ste sa pokochať v peknom ľudovom kroji, v ktorom sa Komlóšanky zvykli prechádzať tam pomedzi šiatre. Líca komlóšskych dievčat sú ako dozrievajúce jablčka, ich rozhovor ako štebotanie vtáčat, ich chôdza, pohľad... ach, radšej nechám tak... to treba vidieť, a nie opisovať.

Avšak z druhej strany hádam ste aj šťastní, že ste v pondelok na Komlóši neboli, lebo tam môž veľa stvoriť. Človek ani nezvie, a vačok je hneď prázdny..

Aj Ďuro Brkáčik sa tak mýlil, keď si myslel, že za peniaze, čo utŕži, kúpi si vraj od suseda kozľa. Už dávno túžil po tom bielom zvieratku. Veď čo aj nie mnoho, ale dá toho mliečka, a ešte k tomu kozie mliečko je vraj aj zdravšie od kravského.

Nuž ale pozrime naňho, na toho nášho Brkáčika, ako kráča do trhu. V pravej ruke má košík, našpikovaný s vajci a v ľavej drží jeden pár kureniec. Ešte trošku doloží – stále myslí na kozľa – a bude ho mať. Voliako ho len opatrí. Bude mu zbierať jahodové listy a z agátov trhať zelené haluzy – koza to zožerie ani s medom.

Ide po hlavnej ulici, premávka je veľká. Nad mostom si pomyslí: Ach, keby sa teraz tento most prepadol, alebo keby ho voľakto doňho strčil... Mráz mu prechodí po chrbte... Tam, kde je „Vitéz Mozgó“, zarazí ho príjemná vôňa pečeného mäsa. Kúpim si z neho – vraví v sebe – keď predám túto hydinu. V tom okamžení spikne sa s jedným bruchatým obchodníkom a rozprestrie sa ako mača po zemi. A z košíka žltá omáčka vyteká pod neho. Vyštviera sa hore, hľadá za netrebníkom, lež márne, lebo ten zmizol ako hmla.

Smutne pozerá na rozmliaždené vajcia, chcejúc preložiť košík do druhej ruky, keď práve vtedy chytá ho za rameno policajt.

Či vy neviete, že zákon nedovolí hydinu dolu hlavou hosiť? Veď sa vy naučíte, čo je poriadok! Meno? Bydlisko? Atd'. – kričí naňho policajt a značí do notesa.

Ďuro s odvisnutou hlavou diktuje, pričom mu myšlienky lietajú sem i tam, od Komlóša až po Budapešť.

No, nešanujte Brkáčika, že sa mu to prihodilo. Ako ho ja znám, on by kozľa aj tak nebol kúpil. Peniaze by bol premárnil: prehral a prepil.

Tento smutný prípad vás nesmie odstrašiť.

Ak ste neboli ešte na Komlóši, iba smelo choďte. Býva tam trh každý pondelok. Len na dve veci nezabúdajte: stále pred seba pozerajte a kurence dolu hlavou nenoste.

Pitvaroš.

Štefan Hudák ml.

Či ste už počuli tieto porekadlá?

Sľúbeného sa veľa do vreca sprace.
 Ľahšie získaš spoločníka, jako pomocníka.
 S mocnejším sa nevaď a s nepriateľom sa nerad!
 Niekedy i múdry pochybí, inokedy i sprostý potrafi.
 Ploty sa preliezajú – a zákony sa obchádzajú.
 Keď chceš právo mať, musíš si ho vybehať.
 Kto robí, čo sa mu zachce, dočká sa toho, čo nechce.
 Kde je hriešnikov mnoho, tam trestať niet koľo.
 Keď si dal, zabúdaj! – Keď si dostal, spomínaj!
 Dva razy nikto nezomrie – a raz každý musí.
 Kto neprobuje, ten ani nezíska, ani nestratí.
 Mnohých sa bojí, koho sa mnohí boja.
 Kôň je len raz žriebäťom, človek dva razy dieťatom.
 Kto sa pri žartovaní urazí, ten zábavu iným kazí.

Čo je ľahko a čo je ťažko?

Ľahko je – byť múdрым medzi hlúpymy.
 Ľahko je – pri stohu klásky zbierať.
 Ľahko je – pokaziť, ale ťažko je napraviť.
 Ľahko je – nahovoriť toho, kto sám chce.
 Ľahko je – cigániť, kto zďaleka prišiel.
 Ľahko je – z dobrého vína ocot spraviť.
 Ľahko je – tam brať, kde dávajú.
 Ľahko je – kúpiť, ale ťažko je zaplatiť.
 Ľahko je – toho strašiť, kto sa bojí.

Ťažko je – z písma orať a z knihy kopat.
 Ťažko je – na dvoch stoličkách sedieť.
 Ťažko je – ukázať, kde svrbí a kde bolí.
 Ťažko je – dať opilému zámok na ústa.
 Ťažko je – kúkoľ s korenkami vypleť.
 Ťažko je – v stohu ihlu hľadať.
 Ťažko je – dvom pánom slúžiť.

Čo je lepšie?

Lepšie je „drž ho!“ než „chyt' ho!“
 Lepšie je s múdрым plakať, ako s hlúpym skákať.
 Lepšie je peši chodiť, ako slepého koňa vodiť.
 Lepšie je vlastná chalupa, ako cudzí kaštieľ.
 Lepšie je dva razy radiť, ako naraz chybu spraviť.

Evanjelický hlásnik

Naše chrány

Békéšska stolica, ako iné dolnozemske stolice, nemôže sa chváliť so starodávnymi chrámami a stavbami. Známe je, že keď Turci spustošili tieto kraje, z celej Békéšskej stolice nezostalo viac, ako sedem dedín. Keď naši otcovia sa tu osadili, len zrúcaniny starých chrámov videli.

Aké mohli byť tieto chrámy? Rozumie sa, že malinké, keď aj dediny boli veľmi malé. Vieme, že na tom mieste, kde teraz Čaba leží, v tých časoch 10–15 dedín bolo. Ľudia následkom spustošenia Turkov nemali stále miesto, už ani preto nemohli mestá zakladať, a vo väčších stavbách bývať.

Že tunajšie chrámy nemohli byť veľké, to vysvitá aj z toho, že podľa jednej starodávnej správy v celej stolici najvyššia bola veža gerlaského kláštora, ktorý Peter II. postavil r. 1533. Skaly ešte aj teraz vidno na jeho mieste.

No nehovoríme, že tie chrámy nemali krásu, lebo chatrné boli. My krásu našich chrámov ináč pokladáme, ako svetských budov. Pri takejto stavbe predovšetkým jedno príde do ohľadu: aká pokora v nej prebýva. Preto jeden malinký dedinský chrám väčšmi sa nám páči, ako mohutné chrámy vo veľkých mestách, nádherne ozdobené, ak sú obrazmi pohanskej pýchy. Ale i ten malinký chrám vtedy bude pred Bohom pekný, ak v ňom vrúcne slúžia Pánu Bohu.

Toto sme chceli predoslať, keď rozmer našich tunajších evanjelických chrámov – ako to Ondrej Povázsay ev. učiteľ zostavil – zdelíme.

	Rok postavenia	Výš. veže	Dĺžka chr.	Šírka chr.
Čabiansky veľký chrám	1824	70	53	27
Sarvašský nový chrám	1896	65	40	32
Tótkomlós.	1795	57	42	19
Kondoros	1906	56	30	15
Mezőberény II.	1797	51	30	18
Nagybánhegyes	1895	47	41	16
Čabiansky malý chrám	1745	45	–	–
Sarvašský starý chrám	1788	45	42	33
Orosháza	1788	43	45	17
Medgyes.	1898	42	32	14
Pusztaföldvár	1913	42	32	9
Pitvaros	1882	39	37	16
Szentetornya	1930	34	20	9
Gerendás.	1937	33	20	10
Čabiansky-viničiarsky	1876	33	33	15
Mezőberény I.	1789	32	23	11
Gyula	1927	26	15	10
Csorvás	1901	26	30	14
Nagyszénás	1900	25	23	10

Piesňová kultúra

Jedného jednoduchého starca, čabianskeho presbytera, ľuďom chodiacim do chrámu Božieho všeobecne známeho muža vidíme na tomto obraze, Pavla Vargu. Býva vo Viniciach, v Bessenyei u. 48. Tento statočný, bohabojný stavec zo svojho skromného dôchodku harmonium si kúpil, aby pri ňom ľahšie sa naučil tým Lutherovým pesničkám, ktoré v týchto posledných rokoch sa zaviedli vo Viniciach. „Vedia pán učiteľ – hovoril jednému tunajšiemu učiteľovi – ráno o 3. hodine, keď sa prebudím, zide mi edna piesnička na rozum, tag stanen hor, sanen si k orgonám, s eným prston zahrán, zaspievan si tri raz, štyri raz, a poton si spojone ľahnen.“ Toto bola jeho žiadosť od dávneho času, hovorila jeho manželka, a keď si zadovážil harmonium, radoval sa, ako dieťa sa raduje svojej hračke. Jeho najväčšou radosťou je, že medzi našimi veriacimi z nôt on sa naučí najskôr naše neznáme pesničky. V chráme Božom, najmä pred službami Božími on vedie spev. Ak ľudia nespievajú správne, svojím mohutným hlasom na dobrú cestu ich privedie. Keď sme sa pred pár rokmi k čistým, starodávnym nápevom vrátili, našli sa

niektorí, ktorí čabianskych nápevov sa držali. Náš presbyter svojou vážnosťou, autoritou a energickým zakročením všemožne sa usiloval ľudí presvedčiť, že pesničky na pôvodné nápevy treba spievať. Nemožná vec je vraj, aby ľudia v každej dedine ináč spievali. – Tento obraz s tým cieľom sme umiestnili do Hlásnika, aby príklad tohto starca povzbudzoval všetkých tých, ktorí sa o naše piesňové poklady nezaujímajú.

„Ja som svetlo sveta. Kto mňa nasleduje, nebude chodiť v tme, ale bude mať svetlo života.“ Ján 8:12.

Skúšky v čabianskych cirkevných školách

Na sálaši

Dňa 3. júna	po	poludní	skúška na Ujkigyóši (Ján Varga K.)
Dňa 4. júna	pred	poludním	skúška na Kismegyeri (Ďorď Hanko)
júna	pred	poludním	skúška na Soproni I. (Ján Varga O.)
	po	poludní	skúška na Soproni II. (Ďorď Mosonyi)
Dňa 5. júna	pred	poludním	skúška na Fényeši (Ilona Paulik)
	po	poludní	skúška na Kereku (Ján Varga K.)

Vo Viničiach

Dňa 7. júna	o 8. h.	skúška	školy Rudolfa Száz I–II. trieda
	10. h.	skúška	školy Karla Linder III–IV. trieda
	2. h.	skúška	školy Pavla Kovács I–II. trieda
	4. h.	skúška	školy Michala Zsilák I–II. trieda

V meste.

Dňa 7. júna o	8. h.	skúška	školy Štefan Karsai I–II. trieda
	10. h.	skúška	školy Michala Uhrin III–IV. trieda
	2. h.	skúška	školy Ďorďa Huršan III–IV. trieda
	4. h.	skúška	školy Jána Knyihár III–IV. trieda
Dňa 8. júna o	8. h.	skúška	školy Igora Lehotzky I–II. trieda
	10. h.	skúška	školy Jána Salát I–II. trieda
	2. h.	skúška	školy Ďorďa Pepo I–II. trieda
	4. h.	skúška	školy Jána Gálik III–IV. trieda
Dňa 9. júna o	8. h.	skúška	školy Jána Milyo I–III. trieda
	10. h.	skúška	školy Judity Stefanovics I–III. trieda

Zápis dňa 10.–11.–12. júna. Dňa 15. júna záverečná konferencia.

Pokora

V minulé dni v jednej spoločnosti o výchove detí našich sme sa zhovárali. Hádali sme sa prečo je skaza vo výchove rodičovskej a školskej. Jednu príčinu v tom sme videli, že ľudia teraz nevychováajú svoje detky na skromnosť, pokoru. Jeden prítomný takto sa osvedčil: „keď som ja malinký chlapček bol, a šiel som so svojimi rodičmi k starej matke, tak slušne som sedel na stolci, ako by ma boli priklincovali. Ruky do lona som si kládol, a len vtedy som hovoril, keď sa ma spytovali. Božechráň, že by som bol prerušil rozhovor dospelých ľudí... Teraz, ľudia vraj len posmech robia z takéhoto skromného chlapčoka. Ak dnešné detky s rodičmi svojimi do jedného cudzieho domu idú, v prvom okamžení sa tak cítia ako doma. Sem-tam behajú, bez všetkého dovolenia pochodia všetky izby, prehŕňajú sa v knižkách, v nádobách a v iných veciach. Hospodár s bojazlivým duchom hľadá sem-tam, kedy mu narobia nejakú škodu, zato okríknut' ich nesmie, iba to čaká, kedy sa už ozvie rodič a koniec učiní garázdovaniu dietok svojich. Ale aj ich rodičia tichučko prehľadávajú krivdu...“

Bola v tejto spoločnosti jedna mladá ženička, osoba veľmi tichá, skromná, pobožná. Len tak tichučko svojmu susedovi poznamenala: „Ja by som to nechcela, aby môj synáček príliš skromný bol. Ak nie je do sveta súci, vo všetkom na zadku zostane a k ničomu nedôjde“.

Tieto otázky, ktoré sme v tejto spoločnosti prekladali, hýbu teraz celým svetom. Nemôžeme zatajiť, že svet sa veľmi premenil. Život je teraz boj, nielen na bojišti, ale aj doma. Človek bársčo by si chcel dostať, poživnosť, kurivo, zárobok, všetko musí celou silou vybojovať. Ani si predstaviť nevieme, že ak by naši otcovia do tohto položenia upadli, so svojou skromnosťou, čo by si aj započali. Hladom by umreli. Vidiac tento tvrdý boj, nie je div, že mnohí si premenia svoje presvedčenie a hovoriavajú: nie je teraz hodné detky na skromnosť a pokoru vychovávať. Radšej nech je dieta bezočivé, ako chumaj.

Nuž čo teda? Čo na toto povieme? Či naozaj je tak, že pokorný, skromný kresťan nie je už viac do dnešného sveta súci? Na túto otázku jedným príkladom dáme odpoveď.

Na jednej železničnej stanici ľudia cestovný lístok si chcú vymeniť. Vlak už došiel. Ľudia majú už len niekoľko minút. Cestujúci sa držia poriadku, každý trpezlivo čaká, kým naňho príde rad. Len jeden dotieravý, bezočivý človek je medzi nimi, ktorý sa mimo radu chce dostať k cestovnému lístku. Pretože ostatní zo skromnosti nechajú ho na prvé miesto sa zadierať, prvým si vymenil lístok. Potom chytro odbehne.

„Ej, či som bol šikovný“, myslí sám v sebe. Ale práve že odišiel, skríkne jeden druhý človek: „Nie je hodné skromným byť. Poďme, zrušme poriadok!“ Všetci ľudia napredujú, nastane veľký stisk, kričia, vadia sa, dobre že sa nezbijú.

Či nie je to práve tak aj v našom živote? Aj v starých časoch sa naši dotieraví, bezočiví ľudia, ktorí v živote veľmi šikovne vedeli zdar dosiahnuť, lebo skromní ľudia prehľadali ich bezočivosť. Vtedy svet vydal nové heslo: „Bláznictvo je, skromným byť v dneskajšom svete! Založme si nový základ výchovy, vtedy príde nám lepší svet!“ Z tohto bludného názoru ale čo prišlo na nás? Sváry, roztržky, boj, závisť, lakomstvo a všetko to zlé, čo teraz vidíme na svete. Žiaden nie je spokojný s tým položením, v ktorom ako dieta narástol. A pritom každý bočnými cestami by si chcel vyzískať lepšie polozenie. Táto babylonská pýcha robí medzi nami rozbroj.

Preč teda s tou falošnou domnienkou, že kde skromnosť, pokora, tam nemôže byť spokojnosť, blahobyť! V bojoch života tí sú najšťastnejší, ktorí si zachovávajú tie slová Ježišove: „Blahoslavení tiší, nebo oni dedičtí obdrží na zemi.“

L. L.

Na Tri krále

V rade cirkevných sviatkov: Vianoce, Veľká noc, Turíce sa skromne utiahne sviatok oslavovaný 6. januára, ktorý má slovenské cirkevné pomenovanie Zjavenie Krista Pána mudrcom, ale ľudovo sa nazýva Tri krále.

Medzi čabianskymi evanjelikmi sviatok bol dlho významný, lebo v tento deň bolo uvedenie do funkcie novozvolených cirkevných úradníkov.

Najväčší evanjelický zbor krajiny popri farároch a učiteľoch mal aj početnú skupinu úradníkov, zvolených z radu veriacich – laikov. Pod vedením kurátora slúžilo cirkvi 5–6 šafárov a z každého obvodu jeden-jeden desiatnik. Šafári mali na starosti cirkevnú daň daného obvodu, ale okrem toho mali aj iné poverenia. Jeden napríklad spravoval cirkevné pozemky, druhý vyúčtoval peniaze hodené do kostolnej pok-

ladníčky, iný zase riadil záležitosti s pohrebmi a i sýpka mala zodpovedného šafára.

Šafárom pomáhali desiatnici, volení vždy z mladých ženatých gazdov, ktorí boli jednak doručovatelia, jednak dostali úlohy pri riadení cirkevných sýpok a pivníc.

Početnú gardu cirkevných úradníkov tzv. pánov cirkevníkov volilo predstavenstvo zboru v decembri a ich uvedenie do funkcie bolo 6. januára na Tri krále.

Táto príležitosť sa odohrávala vo veľkom kostole na slovenských bohoslužbách. Pán farár z kančľa vyhlásil, že predstavenstvo koho vyvolilo do jednotlivých funkcií, potom zvolení išli pred oltár a tam pred celým zborom zložili úradnú prísahu. Treba zdôrazniť, že toto až do polovice 1940-tych rokov sa konalo vždy po slovensky na slovenských bohoslužbách i keď už asi polovica zboru bola maďarskej príslušnosti. Takto teda prebiehala oficiálna časť voľby vedúcich zboru.

Tento deň mal však aj inú, veselšiu časť. V deň zloženia prísahy, teda 6. januára, na večeri sa zišlo vedenie evanjelického zboru v tzv. sieni presbyterov.

Na tejto večeri boli účastní aj odstupujúci, aj znovuzvolení cirkevní úradníci, veď celá príležitosť sa diala na ich počesť. Na vyššom konci dlhého stola postaveného v podobe T sa usadili páni farári, inšpektori, prokurátor a inžinier cirkevnej obce a na dvoch stranách stola zase už spomínaní sedliacki honoráti a to vždy vo veľmi prísnom poradí, ktoré malo svoje symbolické znamenie. Odstupujúci úradníci sedeli tvárou k východu na strane stola smerom od malého kostola, označujúc, že oni už odchádzajú. Noví úradníci zase chrptom k dverám, tvárou do siene, ilustrujúc, že oni prichádzajú a začínajú svoju službu. Novozvolení úradníci sedeli pri stole s manželkami a vysluhovali ich manželky, dcéry, nevesty odstupujúcich úradníkov.

Na tejto večeri okrem už spomínaných vedúcich evanjelického zboru sa vždy zúčastnil aj riaditeľ cirkevnej školy, niekoľko rektorov, zamestnanci cirkevného úradu, páni cirkevníci aj vinohradník a kočiši – ale hrobári nie.

Večera sa začala s ponúkaním pálenky, ku ktorej sa dával mäkký, čerstvý chlieb. Dávnejšie hlavným jedlom bol teľací perkelt s kyslou prílohou alebo zaváraninou a po ňom syrové halušky. Neskoršie prišla do módy sikulská kapusta s jahňacinou alebo bravčovinou. Kyslé prílohy a zaváraniny priniesli manželky odstupujúcich úradníkov. K hostine sa podávalo samozrejme z vlastného vína cirkvi, takže večera znamenala aj verejnú „skúšku“ vincúra.

Koncom večere sa dávali na stôl slivkové sušienky z vlastnej úrody a orechy z cirkevného vinohradu. Pri každom príbore bola dosťička z tvrdého dreva a kamienok, ktorým každý vlastnoručne mohol orechy kálat. Len tak dunel stôl! Na orechy sa potom dobre pilo, i keď víno niekedy bolo aj kyslasté. Pri večeri odzneli samozrejme aj prejavy. Vážnejší príhovor mal však len dekan alebo pán velebný, ktorý odstupujúcim úradníkom zaľakoval za vernú prácu a manželkám za to, že dovolili mužom-niekedy i za viac rokov slúžiť cirkvi a pracovali aj miesto nich vo svojom gazdovstve. Novým úradníkom sľubovali dôveru zo strany vedenia cirkvi. Potom nasledovalo nepočtené množstvo vtipných a menej vtipných príhovorov. V 40-tych rokoch účinkujúci prokurátor dr. Karol Linder zdravil obyčajne ženy a niektorý poeticky nadanejší rektor alebo pomocný kaplán predniesol kroniku uplynulého roka.

Ak mal dosť smelosti a nadanosti, tak sa prihovril aj pán kurátor. Pivničiar Michal Gyeraj, ktorý mal dobrý zmysel pre humor, zabával spoločnosť podarenými slovenskými anekdotami. Medzi dvoma svetovými vojnami stálym rečníkom bol báči Daniel Lipták, starý cirkevník, ktorý keď si už dobre vypil, napriek tomu, že bol Slovák, vycibrenou maďarčinou predniesol dlhý chválospev o pijatike. Riekanku, ktorú ktovie, kde sa naučil, začínal takto: „Iktom-piktom...“ Dlhو ju hovoril s pohárom v ruke, ktorého obsah na konci vypil na jeden dúšok a týmto dal znamenie, že sa môže piť.

Nuž takéto veselé bolo uvedenie do funkcie nových úradníkov cirkvi na Tri krále.

Na druhý deň, 7. januára sa však už začala pre nich vážna práca a trvala jeden, dva, ba niekedy aj tri roky, kým si aj oni nesadli k stolu s podobou T tvárou k východu...

Július Dedinský
Preložila Katarína Miklyová

Čanádalbertská rozlúčka s mŕtvym

V kruhu čanádalbertských Slovákov – a takisto aj v ostatných slovenských kolektívoch Békéšskej župy – už od časov usídlenia sa bolo tradíciou, že rozlúčka s nezabudnuteľným sa konala vo veršoch. Rodiny, ktoré mali smútok, pri pohrebe poprosili niektorého učiteľa, kantora, aby rozlúčku, alebo valedikáciu (ako to nazývali békéšski Slováci) napísal a povedal pri truhle, ktorá bola vystavená na dvore.

Tieto rozlúčkové veršičky, ktoré napísali evanjelickí učitelia nemožno zaradiť do žiadnej literárnej vetvy. Vedenie cirkvi, medzi iným už aj Samuel Tešedík a iní chceli túto tradíciu zanechať. Ale bolo to márne. Text zápisnice čabianskej kanonickej vizitácie (7. júl 1936) nesúhlasil s takouto činnosťou učiteľov, čiže píše sa, že „učitelia majú povinnosti na bohoslužbách, v školách, aby detky vychovávali čím úspešnejšie“.

Tieto dobre-zle redigované – nemožno povedať básničky-plody duševnej tvorby vo svojej štruktúre sa podobajú národným...

Pri charakterizovaní uvedeného rozlúčkového textu možno vidieť nasledujúce motívy: na začiatku krátka modlitba, potom predstavenie mŕtveho, učiteľ rozlúči manžela a deti od mŕtvej, potom mŕtva sa lúči od manžela a od detí, od príbuzných, ktorých vymenuje podľa mien, nakoniec od susedov a od známych.

Napriek cirkevnému zákonu ľudia sa pridŕžovali svojich tradícií a aj naďalej používali zvyk veršovanej rozlúčky. Totiž v danom čase, čiže v chvíľach smútku znamenalo pre nich tajnú radosť.

Po tomto krátkom úvode prečítajme tie najpodstatnejšie časti valedikácie, ktorú napísal a povedal Juraj Tušiak, čanádalbertský evanjelický učiteľ pri truhle K. Konczošovej:

Pán Adalbertij, 1909.
 Valdikácia:

April 4.
 Amberg, 1909

Kinoros Hítvánovej maničelky, rozená
 F. nyévesan Akarína.

Kde táto, witelkyne ze sveta putuje,
 Nechť zarmícených sladce potešuje
 Trá milosť a Práca! Tej, pak udeľ nebe,
 Tam ona sláviká chce na veky tibi. Amen.

Prátele naboženij, mušívá i ženi,
 Čemž stať, no te. čo zom. ulé sejdemy!
 K. Láste maničel a ditky pláčtoj
 A. všeká rodina nad rakine trúchlicoj!
 Povíte na rakve, kdo je tam vystréná?
 Maničelka a. r. v. atka. oči tam zavrela!
 Ja len predcime, ked si predstávime,
 Taká mocr. v žena skrusku našo ide
 Jako jablón povná, taká sibrá byla,
 Jako ruža krásná kvičky prinášela,
 Jako pracovitá čela ustávala,
 Jako holubica svi milé ľúbyla.
 Radosť potešenia prekrytalo v domo,
 A nymž to všeko premenis sa smutno.

Drahý moj manželčí! posri na tau rakvu,
 Tá tá prechádza jasnosť tvojmu nebu.
 Keo te navštívila tá smrť preukrutná,
 Manželku a matku navčnosť odriala.
 Čo že si len pvoňeš, ty človek nešťastný?
 S zármútkom, s trápením si: čas opisovaný.
 Kto počuje plakať tje tvoje životi,
 Tak že jich ukvojíš, musíš plakať i ty.
 Ničto veľiá strata v tomto zemskom svete,
 Jako když sladká mat' od dieťa odide.

Tá manželka, matka, čo vás milovala
 S kladá na včik ruky a vás pvochnáva.
 Musí tu opustiť pretešce své milé
 Dieťa i manžela, ó nešťastná chvíle!

Každý však zármútek, milý skomúcený,
 Nič, milí a má i své potešení,
 Kebo vědicky sme jen s Bohom a nie sami,
 On nás zde skusuje, On to činí smámi.
 A jestli kdo reče proti vůle jeho,

Manželčí moj milý! Co ktebe pvericknessu
 Pritomně zálostném, truchilém odchodu méim? [?]
 Čim že potěšiti tvoje smutné srdce?
 Které jest rážení bolesti velice?
 Ke padla, odpadla tvá manželka věrná,
 Která teba ctíla, stále, milovala.

Ach, drahý maniči, když kráčíš ke hrobu
 Poslední krát tě nejprv dívám rukou,
 Tě, nejprv milý na ramena padám,
 A upřímného srdce ještě tě objímám.
 Dějujeme za lásku, věrní milování,
 Za tvoje laskavé smiliv naklání,
 Za všechna dobrota nechť ti Bůh odplatí,

Dětky mé přemilí! srdcovního píslí
 I svámi se nyní srdce mi rozdělí.
 Sankt, Šarčika, Raké i Blávkánko,
 Štalický Pejsterko, Šudka nemluvnátko!
 Jakže se se sdrás líčit v těchto chvílích?
 Jakže vás opustit, mé kvítky přemilí?

O vy perli drahé, jistě ne zítka,
 Jaký poklad smírnou dnes utracujete.
 Utracujete dnes svou milú maminku,
 Utracujete dnes svou věrnú ochránku,
 Lásku matčinu, který rovná není,
 Žádná druhá láska zde na této není.

Přyskijte se k smíru, náč vás provstávám,
 Abť vám na povelu mé příchování dánu.
 Kristijte a kvěstě vidycky v báni Bůží,
 Tak i Bín Bůh svámi laskavě nalóží.
 Budťe vždy poslušný vašemu apovkovi,
 By se on i samná těil mezi vami.
 Neplašte, nekvýtkě deti moje milý
 Vůh přálouve, nebečkom xos se, xas sjedeme.

Po sestre svou Zuzku! priskupívá ej ty sem,
 Za tvoju dobrotu meči ti poděkuješ.
 Že úprosmného srdca ej tebe objímám,
 Slubij život šťastjor od Boha ti získaš.
 Čas sa vreblovúje, ja jiu musím jiti

Sestry moje milje: Anna a Štúrpa, Andreišem,
 Zuzanna a. Štefanor Dvrdem, Alibeta a Vilej Zimovem.
 Odbyla hodina, ja jiu idem od vás
 Kdo by bol ponádal, či tak sa krátky čas
 Budešm žiti moci vami, milje sestry,
 Vidíme či akto sa tu trojke naše sestry.

Muzova mamovka! Vy ste mi sblíženi
 Od mnoho zarmútku cele zbyčovanj.
 A ja vám čas novic starost zanahávam,
 Aké vyroki neschované vám oddávam.
 Nejte piči sne, budte tak laskavj,
 Keď vám to šlo v podin v seču zanahradí.
 Všeče vás objímám mamovko, predtrahá,

Mužor brat Marton s manželkou s dítčami
 Vilej Běl i na vás hojně pročeňmí.

Nanicka Vánska vdova, s dítčami
 Nanicka Suchánski se i s miljmi
 Srdcne vám radám by vám Běl vyvoste
 Poprál stále zdravj, vy i va čerovosti.
 Nanicka Kuro a Suchánski Bělem
 Se vojmi dítčami či vdraví stále

Mamička! Jida za Janem Suchánski
 Udel vám hospodino hvíni prošetnání.
 Svagor Márik Mikolaj smaničekov s dítkami,
 Trusička vdova se svými milými.
 Hospodin lastovský, nečy vás sdrúje
 Co potřebného jest, to vám udehje

Naposladi všickni, zde nejme ovany,
 Prátele, tamotrovi, sousedé a ziviny.
 Kustanke své honty posledni: z. lučení
 Kácenim odsem. Pánu Bohu, poručení.
 Ja se svými ličim kóvčičně rste dobe,
 Aniž se víc vrátim. kážet budem v hrobe.
 Vám za lásku veniá svatěre detuyem,
 Kustanke štastlivý, že vám všem vyňájim.
 Zedru jako bdyš život kurb křív zavřít,
 Kžek vás v Žitím i vyprobení uvede.

Amem.

Pomenovanie čabianskych ulíc

Pomenovanie békéščabianskych ulíc sa viackrát zmenilo. Počas zmien čoraz menej bolo pôvodných ľudových názvov a stále viac osobných mien.

Pomenovanie ulíc veľmi ovplyvnili politické udalosti, najmä v r. 1938. a 1949. Dr. Imre Czeglédi vo svojej knihe „Pomenovanie ulíc v Békéšskej Čabe“ (Békéscsaba utcanevei) pekne opisuje ako pôvodné ľudové a svojrázne čabianske pomenovania vymenili a ako sa zabudli.

O prvých názvoch čabianskych ulíc nemáme údaje, ich prvý súpis bol len v r. 1851-om. Názvy sú však od tohto dáta oveľa staršie najmä čo sa týka častí mesta. Pomenovanie menších častí mesta žiaľ už skoro upadlo do zabudnutia, hoci niekedy len podľa tohto sa mohlo orientovať v meste, alebo nájsť niekoho. Napr. to darmo hovorili, že niekto býva pod číslom 1957, ale keď povedali, že býva v Siksava (Szikszava) alebo v Bogárházach (Bogárházak), tam už bársktoré dieťa alebo žena ukázala hľadaný dom.

Mesto malo dve veľké časti: Horný koniec (Felsővég) a Dolný koniec (Alsóvég). Neskôršie s vybudovaním Viníc (Jamina) sa vytvorila tretia veľká časť mesta.

Tieto veľké časti mesta sa delili na menšie časti, ktoré tiež mali svoje pomenovania. Napríklad na západ od ulíc Rákócziho a svätého Imricha (Szent Imre) bola tzv. Katolícka časť. Na miesto Starých Viníc (Őszölök) vznikla Siksava (Szikszava), teraz je to okolie ulice Kézayho. Na juh od dulianskej cesty boli tzv. Bogárháze (Bogárházak), ktoré po povodni v r. 1888 navždy zmizli. Okolie dnešnej Kaštielskej (Kastély) a Korvinovej ulice boli Kaštiele. Stredná časť mesta od malého kostola po ulicu Jókaiho sa nazývala Tabán (Malý a Veľký Tabán). Centrum mesta, okolie dnešného Námestia svätého Štefana (Szent István tér) bol Trhan. Mimo Viníc (Jamina) smerom na Fürjes bola malá skupina domov, ktorá sa nazývala Vreca (Zsák). Žiaľ, tieto názvy upadli do zabudnutia. V Čabe bolo zvykom pomenovať ulice aj podľa rodín, ktoré bývali v danej ulici. Názov sa zachoval aj keď už rodina nežila tam, presťahovala sa, alebo vymrela. Takto dostali názov napr. ulice: Zsíros, Kerepeczky, Lepény, Egri... Stalo sa i to, že meno rodiny preložili do maďarčiny. Takto pomenovali napr. ulice: Halász, Šalát... Pridalo sa aj to, že v ulici bývala rodina, ktorá mala totožné meno s nejakou historickou osobnosťou. Ulica dostala pomenovanie podľa rodiny, ale neskôršie sa toto pôvodné pomenovanie zabudlo a teraz má názov podľa historickej

osoby. Napr. ulica Rákócziho bola pomenovaná podľa rodiny, teraz však každý tak vie, že menodarcom je knieža František Rákóczi II. Zaujímavá je história ulice Jánosa Aranya. Pôvodné pomenovanie táto ulica dostala preto, lebo za zlatú mincu tu sa mohol kúpiť pozemok. V Čabe teda už aj vtedy bola ulica Arany, keď ešte básnik János Arany ani nežil.

Dnešné pomenovanie ulíc sa snaží vrátiť k starým názvom, alebo väčšinou zvečniť mená významných čabianskych rodín a osobností.

Pozrime sa na ne rad-radom:

Daniel Bockó (Boczkó) sa narodil v r. 1789. V boji za slobodu v r. 1848 on bol vládnym komisárom Sedmohradska. Po páde ho zatkli a odsúdili na smrť, potom dostal milosť, ale sedem a pol roka bol uväznený na hrade Kufstein. Po vyrovnaní počas troch cyklov bol zvolený za poslanca. Čabania ho veľmi ľúbili a ctili, lebo mal veľké zásluhy v uľahčení večného vykúpenia spod poddanských bremien. Umrel v r. 1870. Býval na rohu ulíc Sarvašskej a Kazincziho.

Ján Gálik bol majetným čabianskym gazdom v druhej polovici minulého storočia. Trpký osud sirôt ťažko znášal na srdci. Aj z vlastných financií značne prispel k postaveniu sirotinca. Vďačné pokolenie nazvalo po ňom ulicu.

Ulica **Fábriho** dostala meno podľa rodiny presťahujúcej sa z Felső-kamaráša. Príslušníci tejto rodiny približne dvesto rokov slúžili mestu a župe.

Dr. Daniel Francisci (Franczisci) tešil sa všeobecnej úcte ako detský lekár Békéšskej Čaby, vo Viniciach (Jamina), v Zelenom križi (Zöldkereszt) a v rámci Spolku Štefánia (Stefánia Szövetség), kde liečil choré deti veľmi svedomite a s veľkou pokorou. On bol pre ne vždy sa usmievajúci dobrácky pán doktor. Veľa práce mu podlomilo zdravie a skoro, 57-ročný umrel.

Ondrej Bankó, architekt, rodák mesta, pôvodné meno mal Bauko. Od r. 1919 až do penzionovania bol hlavným architektom mesta. Mal takú odbornú reputáciu, že vedenia mesta ani za čias Szegediovej (Szegediné) sa nemohlo zaobísť bez neho. Veľa pracoval na vytvorení panorámy mesta a má veľké zásluhy vo vybudovaní kanalizácie mesta.

Juraj Budínsky (Budinszky) rímsko-katolícky farár, ktorý zorganizoval čabiansky cirkevný zbor. Počas jeho účinkovania bol postavený po znovuosídlení mesta prvý katolícky kostol. Bol naozaj duchovným otcom svojich veriacich. Má veľké zásluhy v tom, že v Čabe nebola náboženská neznášanlivosť. Umrel v r. 1792. Medzi čabianskymi katolíkmi účinkoval 38 rokov.

Július Droppa sa narodil v r. 1848. Bol učiteľom. On bol pamätným a

požehnaným pánom rektorom vinických detí (Jamina). Počas svojho celého života účinkoval v tejto najchudobnejšej časti mesta. V r. 1905 bol penzionovaný, ale svojich „Vincúranov“ ani vtedy neopustil, až do smrti bol vedúcim poštového úradu v ulici pomenovanej podľa neho. Názov ulice viackrát zmenili, ale vďačné pokolenie vždy trvalo na svojom bývalom učiteľovi.

Dr. Ján Gyöngyösi. Narodil sa v r. 1893 v Rokyci. Po prvej svetovej vojne veľa pracoval a hral dôležitú úlohu vo verejnom živote Békésskej Čaby. Bol hlavným redaktorom vestníku Békésskej župy (Békés megyei Közlöny) a od r. 1921 generálnym tajomníkom organizácie obchodníkov (Kereskedelmi Csarnok). V r. 1945 sa stal ministrom zahraničných vecí Maďarska.

Matej Gajdác (Gajdács). Narodil sa 22. februára 1886 v Békésskej Čabe. Bol známym bádateľom Afriky. Väčšinu svojho života venoval pozorovaniu živočíšstva Afriky. Veľa materiálu pozbieral aj pre svoju vlast. Napriek veľkolepej práci zabudnutý umrel v Budapešti 3. febr. 1967.

Dr. Ľudovít Rell. Narodil sa v r. 1874 v Zobore v evanjelickej učiteľskej rodine. Od r. 1898 učil na čabianskom gymnáziu maďarskú literatúru a latinčinu. V r. 1916 sa stal riaditeľom gymnázia, ktoré počas jeho vedenia rozkvitало najviac, keďže povolal do školy výborných učiteľov. V r. 1935-om bol penzionovaný. Má veľké zásluhy v rozvoji kultúrneho života Békésskej Čaby. Veľa pracoval za postavenie múzea. Nazbieral významný archeologický a národopisný materiál. Umrel v r. 1952 v Szekszárde.

Ján Šuch tešil sa všeobecnej úcte ako sudca Békésskej Čaby v polovici minulého storočia. Počas jeho sudcovania sa uskutočnilo večné vykúpenie z poddanských bremien. 31. dec. v r. 1845 napoludnie o 12-jej hodine pri slávnostnom vyzvávaní a výstrele z dela na verejnom zhromaždení – konanom na hlavnom námestí – vyhlásil: „Bratia moji, oslobodili sme sa navždy od poddanských bremien.“

Samuel Semian (Szemján) Narodil sa v r. 1827 v Čabe. Po celý život – 40 rokov – slúžil mestu v najšľachetnejšom zmysle slova. Najprv bol notárom, potom hlavným notárom. Umrel v r. 1891.

Námestie **Szeberényiho** dostalo názov podľa rodiny Szeberényiovcov. Táto rodina značne ovplyvňovala verejný život Békésskej Čaby, čabiansku ba i celokrajinskú evanjelickú cirkev. V rodine boli dvaja biskupi, dekáni, učiteľ, lekárnik, lekár (ktorého v Čabe nazývali lekárom chudobných), ale bol aj poslanec, ba aj člen hornej komory snemu. Táto rodina si zaslúži, aby námestie znovu nazvali podľa nej.

Ludovít Sinovic (Szinovicz) bol prvým starostom Békéšskej Čaby. Zvolili ho v r. 1849. Žiaľ, len krátky čas bol v tejto hodnosti, lebo po páde boja za slobodu Békéšska Čaba stratila právo mesta a aj on musel utiecť.

Dr. Tibor Tarján bol právnikom, narodil sa v r. 1880 v Békéšskej Čabe. Okrem právnickej práce hral značnú úlohu aj vo verejnom živote mesta. Bol členom zastupiteľského zboru, právnickej a výskumnej komisie Dolnej zeme.

Dr. Michal Žilinský (Zsilinszky) sa narodil v r. 1838 v Békéšskej Čabe, ktorú ako snemový poslanec zastupoval od r. 1881 do r. 1887. Potom sa stal členom akadémie vied a od r. 1895 ako ministerský tajomník veľa pomáhal v rozvoji Békéšskej Čaby. Umrel v Budapešti v r. 1925.

Kálmán Vidovský (Vidovszky). Podľa neho už bola pomenovaná ulica v Čabe až do r. 1949. Bol evanjelickým farárom a učiteľom. On založil v Békéšskej Čabe mládežnícke hnutie skautov. S názvom ulice sa postaví pamiatka celej rodiny Vidovskej: farárom, maliarovi, a ostatným všeobecne cteným, za mesto pracujúcim členom tejto rodiny.

Ondrej Hankó

Vlastivedný krúžok Ludovíta Haana

Preložila: Katarína Miklyová

O níred'házskom nárečí

Tirpáctvo okolia Nyíregyházy od roku 1735, teda od počínajúceho osídlenia, tvorilo úplne osihotený jazykový celok. Prirovnávajúc k počtu obyvateľstva malej dedinky Nyíregyházy, pridala sa k nim príznačná vrstva Slovákov, ale v každom ohľade najskôr v ťažkých okolnostiach si vytvorili iba osihotenuú skupinu etnickú. Súhrnný celok slovenskej nárečovej skupiny sa skladal už roku 1745 približne z dvoch tisíc osôb, popri asi šesťsto duší maďarského etnika. Samozrejme, stav Slovákov časom sa i vzrášal, ale s tým paralelne postupne sa i zmaďarčil, teda vzrástol tábor dvojazyčných. Od začiatku nášho storočia – prechodiac pritom zmenu jazykovú – stupňovite viac bolo Tirpákov–Slovákov iba

maďarsky hovoriacich, a tak tým menej tých, ktorí hovorili iba slovensky.

Prvá skupina osídľujúcich prichádzala z Békéšskej župy, ktorá vlastne čiastočne aj poznala maďarskú reč. Teda nielen v samej Nyíregyháze sa začína vzájomný vplyv rečí, to jest pridzené sa stýkanie dvoch jazykov. Vtedajším, ale i ďalším prisťahovalcom sa pridalo viac možností v novej domovine na dvojaké užívanie rečí: Napríklad pri zorganizovaní spoločenskej, neskôr mestskej, verejnej správy. Vzájomný vplyv však nebol jednoznačným: tirpácko-slovenské nárečie svojím máloznačným lexikálnym stavom a niečo lepším hláskovým málo vplývalo na miestny jazyk maďarský. Časom tirpácko-slovenské nárečie dostávajúc sa do nevýhodného stavu, premieňalo si i súčasne uchopenú slovnú zásobu maďarskú, modifikovalo to k svojmu tvarosloviu a hláskosloviu zodpovedajúcemu systému, alebo ich používalo nezmenene.

Keďže v čase prisťahovania osídlencov – pre príčiny známe i chápané spisovný jazyk slovenský ešte nebol. Správna reč v Nyíregyháze bola tzv. „biblická čeština“ (česká spisovná norma, spisovná čeština, bibličitina). Slováci-osídlenci hovorili svojím nárečím, ale ich pisári, vzdelanci už písali určitým variantom príbuznej reči-češtiny. Pretože v tej tirpácko-slovenskej jazykovej skupine nie každý člen sa dostal do spojenia s Maďarmi – i v tom maďarskom prostredí – (napr. deti, ženy, starší ľudia), určitá nevyrovnanosť sa ukazuje vo vytvorení jazykových výrazov: niektorí došli skôr do dvojjazyčného stavu, iní neskôr alebo nikdy. Zvláštne položenie tirpáckych salašov po istú dobu im núkalo určitú ochranu materinskej reči (v uzatvorenejších salašoch dlho iba tak sa hovorilo). Dominantný charakter materinského jazyka si uchovali keď už všeobecne sa používal dvojjazyčný stav. V dnešných dňoch ešte žijúci 80-90 roční Tirpáci sú prvými z tých takzvaných dvojjazyčných zástupcov tirpáckych Slovákov. Dnes tvoria iba úzku, neveľkú skupinu. Celok Tirpákov je znovu jednojazyčným, to sa však rozumie na použitú maďarskú a nie na pôvodnú materinskú reč. Použitú dvojjazyčnosť dvoch-troch generácií zastupuje maďarský jazyk ako prostriedok styku a tak sa postupne stala maďarčina materčinou.

Jazykové kontakty iných etnických skupín v Maďarsku núkajú nám vhodný základ na skúmanie jazykov. Za dôležité treba pokladať rôzne jazykové vplyvy a tie v akej miere možno pripodobňovať prvkami slov níredházskych Slovákov. V rokoch po druhej svetovej vojne i tak sa zrýchlila prirodzená asimilácia dovtedy v uzavretosti žijúcich národností a etnických menšín. Čo sa týka tu žijúcich Slovákov, výmena obyvateľstva narušila ich kompaktnosť, ona prestala, alebo sa rozpadla a na

miesto presídlencov presťahovali sa značné vrstvy Maďarov zo Slovenska. Noví presídlenci hovorili len po maďarsky, práve opačne so skupinami dvojjazyčných Slovákov v rôznych častiach kraja.

V Nyíregyháze v roku 1947 niekoľko tisíc sem prišlých presídlencov podobne pridalo sa k novším jazykovým pomerom, popri ostatných hospodárskych, spoločenských a kultúrnych možnostiach. Z tohoto hľadiska prešlé roky jednako prinášali nové zmeny v Nyíregyháze a v živote okolitých tŕpáckych salašov všeobecne, ale obzvlášť v kontakte tu žijúcich Maďarov vo vzájomnosti s tŕpácko-slovenským jazykom.

Zoltán Németh

Kronika z r. 1992

9. januára: Z iniciatívy Slovenského ústavu sa rozhodlo, že sa zostaví Regionálnohistorická čítanka pre 12–14 ročných žiakov.
16. januára: Predstavitelia národnostnej kultúry Čaby zavítali do Nadlaku, kde ich privítala evanjelická cirkev, Zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku a dohodli sa o spolupráci.
8. februára: Vo Viniciach je tradíciou, že učiteľky slovenského jazyka v materských školách organizujú tradíciu zachovávajúce podujatia pre škôlkárov, pre ich rodičov a starých rodičov. V tomto prípade bola čabianska zabíjačka v materskej škole na ulici Szegfű.
15. februára: Zišla sa čabianska slovenská inteligencia, kde sa nadhodila otázka založenia nadácie čabianskej slovenskej kultúry a účastníci (okolo 100 ľudí) súhlasili so založením regionálno-historického múzea. Na programe našimi hosťami bola delegácia z Krompách pod vedením primátora Jozefa Faigela.

17. februára: Zavítali k nám učiteľky a učители z Novohradskej župy s ich referentkou Ruženou Baránkovou Egyedovou. Hostia navštívili slovenské hodiny v slovenskej škole, v škole č. 3 a v materskej škole na ulici Tompa.
25. februára: Stretnutie so slovenskými spisovateľmi – Dušanom Dušekom a Dušanom Mitanom v župnej knižnici.
29. februára: Tradičný slovenský bál, hrali Rešetárovcí.
3. marca: Založil sa tzv. Pamätný výbor, ktorý bude koordinovať podujatia organizované pri príležitosti 275. výročia znovuzaloženia Békěšskej Čaby.
6. marca: Rozprávková súťaž v slovenskej reči v Rozprávkovom dome. Zúčastnilo sa 52 žiakov.
- 12.–15. marca: Východoeurópska kultúrna burza. Našimi hosťami boli predstavitelia Ministerstva medzinárodných vzťahov Jozef Dravecký, Elena Maličková a parlamentná delegácia Jozef Proháska, Pius Biely.
V rámci burzy bola Národnostná etnografická konferencia na tému: národnostné publikácie.
Vystúpenie malo Bábkové divadlo zo Žiliny a tanečný súbor Železiar.
18. marca: Navštívili nás nadlaccí evanjelici pod vedením pána konseniora farára Dušana Sajáka.
24. marca: Mestská súťaž pre žiakov ZŠ a stredoškolákov o Ľudovítovi Haanovi. Súťaž vyhrali v I. kategórii žiaci školy č. 1, v II. kategórii žiaci slovenskej školy.
25. marca: V župnej knižnici bolo stretnutie s Imrichom Fuhlom, ktorý informoval obecnosť o svojej spisovateľskej činnosti.
10. apríla: Župná predmetová súťaž. Najviac bodov dosiahol žiak čabianskej slovenskej školy a žiačka školy č. 3.
- 11.–13. mája: V Pitvaroši a v Békěšskej Čabe vystúpil Divadelný súbor Jána Chalupku z Brezna a predniesol nám od Dušana Kovačoviča Zberné stredisko.
16. mája: „Májové stretnutie“ deti zo slovenských škôl a deti z Krompách v Rozprávkovom dome.

24. mája: V župnej knižnici bolo otvorenie výstavy slovenských učebníc pri príležitosti výročia J. Á. Komenského. Na programe sa zúčastnil i riaditeľ Vydavateľstva učebníc – Ján Remsik. Ešte v ten deň sa otvorila slovenská čipková výstava v Múzeu M. Munkácsyho.
9. júna: Mestská samospráva udelila jeden milión forintov na mestské národnostné programy, na rozvíjanie národnostných jazykov.
12. júna: Naším váženým hosťom bol veľvyslanec Českej a Slovenskej F. Rep. Rudo Chmel. Zúčastnil sa besedy s predstaviteľmi mesta, parlamentnými poslancami a predstaviteľmi čabianskej slovenskej inteligencie.
12. júna: Sprostredkovaním riaditeľa Kultúrneho a informačného strediska v Budapešti K. Wlachovského dostali sme Architektonický návrh Slovenského kultúrno – spoločenského strediska v Békéšskej Čabe, zostavený so súhlasom slovenskej vlády, ktorý z funkčného hľadiska úplne zodpovedá predstavám Slovákov.
- 14.–21. júna: XVII. čitateľský tábor v Brezne, pod vedením Judity Molnárovej Pribojskej.
15. júna: Zasadal prípravný výbor Medzinárodnej etnografickej národnostnej konferencie a určil termín a organizačné úlohy podujatia.
20. júna: Pávi krúžok vystúpil v Čemerí na stretnutí slovenských spevokolov.
25. júna: Navštívila nás kultúrna delegácia z Trebišova a dohodli sme sa na spolupráci vo vzájomných programoch.
- 19.–26. júla: Privítali sme žiakov z Brezna pod vedením I. Halamu a P. Bullu.
- 11.–13. septembra: Na pozvanie Mestského úradu v Trenčíne odcestovala delegácia Čabianskej samosprávy, kde sa dohodli o družobných kontaktoch medzi obomi mestami.
26. septembra: Župné stretnutie slovenských klubov, spevokolov, kolektívov... v Kétsoproni.

Chvilky pred rozlúčkou štvrtáci z r. 1992.

Čabiansky slovenský pávi knúžok vystúpil v Čemeri 20. júna 1992. na stretnutí slovenských spevokolov.

Do redakčnej uzávierky toto boli významnejšie slovenské programy. Samozrejme podobné významné podujatia boli organizované inštitúciami, kolektívami, organizáciami, ktoré sú zaradené do ich vlastných programov.

Kultúrna burza Oriens '92

Pod názvom *Oriens '92* usporiadali v dňoch 12. až 15. marca v Békéšskej Čabe I. *Východoeurópsku kultúrnu burzu*, ktorá dala priestor všetkým umeleckým odvetviám (divadlu, tancu, hudbe, filmu, literatúre, výtvarnému umeniu), ako aj rôznym výstavám, sympóziám, prednáškam a predstaveniam. Na festivale boli prítomní – síce skôr svojimi dielami ako osobne – poprední predstavitelia kultúry tzv. východného bloku (bulharskej, českej, litovskej, podkarpatskej, poľskej, ruskej, rumunskej, slovenskej a národov bývalej Juhoslávie), medzi nimi aj tí, ktorí sa svojim dielom zaslúžili o zdemolovanie svojvoľných režimov „socialistických“ krajín.

Myšlienka podujatia sa zrodila v hlave čabianskeho mladíka, teda nie div, že úlohu hlavného koordinátora početných programov burzy vzal na seba miestny *Dom mládeže*, k finančnej realizácii najviac prispela mestská samospráva. Potrebu tohto veľkolepého stretnutia zo strany organizátorov vyvolala skutočnosť, že práve kultúra; umenie, tradícia, vyjadrujú najlepšie spätosť národov a národností východnej Európy, ktoré aj pod spoločným ideovým rúškom dlhé roky žili od seba izolovane, a ktoré chtiac-nechtiac v súčasnosti zápasia s tými istými, prinajmenšom podobnými problémami. Preto považovali za nevyhnutné, aby sa na festivale verejne ukázali a vymenili rôzne kultúrne hodnoty, a aby sa i v budúcnosti popri umelcoch pravidelne stretávali aj vedci a politici regiónu s veľmi jednoduchým a bohužiaľ ešte stále nie prirodzeným cieľom: spoznať názory toho druhého.

Škoda, že slovenská kultúra bola zastúpená iba dost skromne: obečenstvu sa predstavili tanečníci košického folklórneho súboru *Železiar, Bábkové divadlo v Žiline* a film *Jozefa Heribana a Jozefa Slováka*. Z národnostného hľadiska najviac pozornosti si zaslúžilo národopisné

sympóziu o vydávaní série etnografických publikácií, kde mala prednášku aj čestná predsedníčka Zväzu Slovákov v Maďarsku, kandidátka vied, docentka na katedre slavistiky UEL *Anna Divičanová*.

Popri kultúrnych činiteľoch sa burzy zúčastnili aj osobnosti verejného života. Slávnostne ju otvoril prezident MR *Árpád Göncz*. Zo Slovenska Békéšsku Čabu navštívil námestník ministra medzinárodných vzťahov SR *Jozef Dravecký* a delegácia *Slovenskej národnej rady*, ktorá bola prítomná na kolokviu pod názvom „Úloha kultúry v zmenách vo východnej Európe“, a ktorú v čabianskom *Slovenskom výskumnom ústave* privítal vedecký tajomník inštitúcie *Ján Chlebuický*.

-v-

Békéščabianska výzva

Účastníci kolokvia v Békéšskej Čabe, ktoré usporiadali pri príležitosti prvého stretnutia zástupcov ôsmich národných kultúr, spoločne konštatovali, že kultúra každej posttotalitnej krajiny v období nevyhnutnej premeny hospodárskeho systému sa dostala do vážnej krízy. Zhodli sa v tom, že v súčasnosti kultúrne bohatstvo je jedinou takou hodnotou, ktorá nás neoddeľuje od Európy, ba naopak, pokladá za zrejme naše prispievanie k vše európskej vzájomnosti. Všeobecne informácie však v dohľadnom čase je potrebné pretvoriť na konkrétne činy, ktoré konkrétnym spôsobom prispievajú k odvráteniu hrozivej krízy. Spoločný pokrok a výmena informácií je dôležitou podmienkou. Preto účastníci prijali návrh českej delegácie, podľa ktorej v spolupráci s Maďarským kultúrnym strediskom v Prahe pripraví pokračovanie kolokvia, výsledkom ktorého by boli konkrétne návrhy pre vlády zainteresovaných krajín.

Prestávka v škole

Ako sme kúpali kone?

Tretiu a štvrtú triedu som chodil do školi na ulici Földvári, kde bol učiteľom vtedy pán rektor Pavel Lipták. V ednej poluňovej prestávke sme sa šteria kamaráti dovraveli, že pôjdeme sa kúpať za kergát kde kúpavajú koňe. Raz-dva, popľúli sme si nohe a užďi – už sme tam aj boľi.

Tú radosť, to kúpaňie čo tam bolo, ako kebi celí svet bol bíval nás! –, „To by bolo dobre ešte raz prežiť!“ – Keďže sme sa veľmi dobre cítili, aňi sme nezbadali, že našej prestávke veru je dávno koňiec, že sme sa mi zameškali. (Hoďinki sme nemali na rukách, ako dnešné deti...)

„Tak čo robiť?“ Do škole sme sa museli vrátiť, lebo nám tam boľi kapselke, a bez kapseliek predsa nemôžeme ísť domov. Nič, len do škole naspieť. Už do škole sme išli pomalšie, ako tatam. Trúďime si hlavu, čo povieme pánovi rectorovi, kde sme boľi a prečo sme sa zapózdili. Zrazu edon kamarát Ondrej Lukovický vraví: „viete čo? povieme, že sme boľi naše koňe kúpať. A už na to sme aj vikročili, hneď sme boľi smelší, lebo sme vedeli čo buďeme vravet.“

Z nás edon – Ján Kiszely – vraví „ja buďem pánovi rectorovi odpovedat.“

Keď sme školské dvere otvorili, pán rector seďeli na lavičke pri dievčencoch, pozreli na nás – a ukazovacím prstom začali nás volat k sebe: „nože podťe sen!

Tak náš Janko bol prví a mi sme za ním išli.

Pán rector sa opítal: Kde ste boľi?

Janko: Boľi sme Lukovických koňe kúpať.

Pán rector: No, a akí že sa ten báťa Lukovický?

Janko: Vi... Visokí. (nebol istí, ale uhádol)

Pán rector: Majú bajúse, či ňi?

...? Tu náš Janko stratil kroke, ved on ňepoznal báťa Lukovickýho, povedal pravdu, že ňevie.

No, na to pán rector uchiťili morskú trstínu a začali Jankovi nohavice prášit – a potom aj nán šeckin za eno druhín.

Chiba bola iba to, že v nohaviaciach sme bol aj mi.

Toto bol edon trest, telesní.

Druhí trest bol, že nás posadiťi celkom do zadu seďiet. Pre mňa to bol veľkí trest, lebo ja son bov dobrím škovníkom a dobrí škovníci seďeli v prvých lavičkách. Prešiel edon mesiac, kim son sa dostav naspieť.

Milí čitateľia (či dospelí, či deti): Viete porovnat dňešní a vtedajší čas? Rozmíšľajte si, prečo nás ten pán rector tak prísne potrestali?

Preto, lebo sme ich chceli oklamať, že sme in nepovedali pravdu.

Tak je to aj ňeska?

Rozpovedal: Pavol Fabulya

Moje krátke bohatstvo

Doporučam toto takimu, alebo takým ľuďom, čo ňeska žijú a zo dňa deň bi sa chceli stať milionármi. Jestli taktó budeme postupovať s cenami v krajine, tak sa môže stať, že naozaj za krátke čas môžeme byť milionármi ale chudobními. K tomuto bi som mal edon prípad, čo som ja zažil a prežil.

Slúžil som ako legionár za d'esať mesiacov koncom II. svetovej vojne. Pustili sme sa od Levoče a dostali sme sa hín pod Prahu. Koňec vojne som zažil vo Svitavy.

Čo sa toho bohatstva tíka, to je nasledovné:

– Keď som šiel na odvod 15-eho októbra 1945 mal som 1000 československých korún. Keď som došiel do Pešti, tak som si tie 1000 korún chcel zameňiť na pengove. Aj sa mi to podarilo na staňici. Keď mi vičitali pengove, bolo ich 28 000. Vtedi ak sa ma volakto opíta, že ako sa volám, bi som nebol vedel povedať. Takí som bol prekvapení a takí šťastní, že od radosti bi som bol aj lietal. Ja, ako chudobní čeladník aj 10 pengovov som len zriedka videl – a teraz som mal 28 000 vo vačku. Mój otec – ňebohí – v r. 1937-om kúpili ednu sedliacku chižu za 1200 pengovov (podľa toho ja som sa cítil teraz veľmi bohatím).

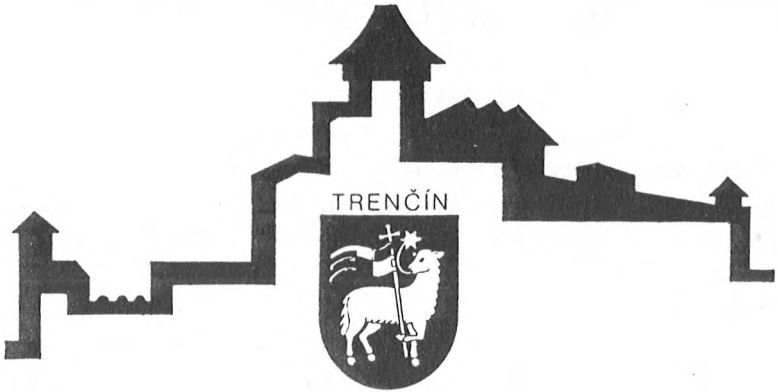
Keď som sluhúval, naveki som si predstavoval – akí bi som ja bol gazda, keď bi som mal svoje? A teraz keď som mal vo vačku 28 000, tak v mišlienkach som už kupoval; že si vraj kúpim aspoň 20 uvierov zeme, hospodárski riad, koňe, mašine...

Cestou domov vo vlaku som sa opoznánil s ednim, čo išiel do Aradu. Ten náš vlak na kerí sme si sadli nešiel priamo na Čabu, ale v Szolnoku sa otočil na Debrecen. Zišli sme dolu obidvaja, pozreli sme, že keďi pójde vlak na Čabu, zistili sme, že máme dve hodini.

Vraví kamarát: – Či si ňilační? Veru som ja lační, poďme sa najesť. Bol som v tej mienke, že mám 28 000 pengovov, z tých sa ažda najeme obidvaja. Šli sme ednou ulicou, našli sme ednu krčmičku, zišli sme dnu, opítali sme sa, či nám veďia dat jesť. Vipili sme po pol deci pálena, zjedli sme po ednej kapuste a potom pohár piva. Keď bolo treba platiť, vraví čašník, že šecker spolu 14 000 pengovov. Od prekvapeňi zase som ňevedel, ako sa volám. Behom dvoch hodín som zistil, že moje 28 000 pengove mi stačia len na dve večere. Vtedi som sa dozvedel, že doma bola taká veľká inflácia, že skoro každú hodinu sa meňili ceni. (A ja som chcel uvieie kupovať...)

Len ňech sa tá situácia ňikdi nezopakuje! (Abi ňebolo tak, ako vtedi, že mamóki ňevedeli rozoznať peňiaze len tak, že zelená, červená, modrá...)

Rozpovedal: Pavol Fabulya

DEKLARÁCIA

o vzájomnej spolupráci medzi mestom Trenčín a zahraničnými mestami

Na pozvanie Mestského úradu v Trenčíne – odcestovala čabianska mestská štvorčlenná delegácia 11.–13. septembra 1992, aby sa zúčastnila na oslavách 580. výročia povýšenia Trenčína na slobodné kráľovské mesto. Delegáciu viedol primátor Békésskej Čaby János Pap. Na týchto slávnostiach sa zúčastnilo osem mestských delegácií z rôznych európskych krajín. V rámci osláv bola podpísaná nasledujúca deklarácia:

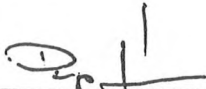
— Trenčín, 12. 9. 1992 —

My, zástupcovia miest, ktorí sme sa dnes stretli v priestoroch starobylého Trenčianskeho hradu, aby sme si slávnostne pripomenuli deň, kedy mestu Trenčín pred 580-timi rokmi výsady slobodného kráľovského mesta z rúk cisára Žigmunda Luxemburského udelené boli, využívajúc túto príležitosť, vôľu po spolupráci, srdečných stretnutiach, vzájomnej výmene skúseností i priateľskej pomoci deklarovat' chceme.

Týmto činom k naplneniu myšlienky jednotnej Európy bez hraníc a národnej neznášanlivosti, pospájanej mostami hlbokého ľudského porozumenia prispievať hodláme.

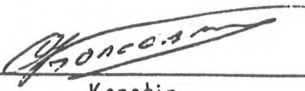
Dané v Trenčíne dňa 12. septembra 1992-ho roku.

Békéscsaba

Tarnow

Kazatin

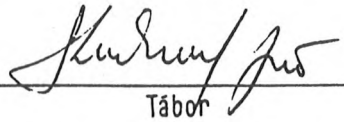
Kragujevac

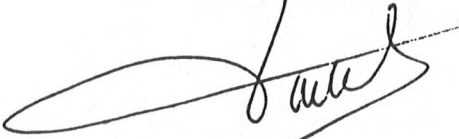
Casalecchio di Reno

Zadar

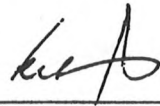
Cran - Gevrier

Tábor

Uherské Hradiště

Trenčín

Zlatá – Heni

Mala päť rokov, keď ju takzvané „zaviedli“ cvičiť gymnastiku do klubu Előre v Békéscsabe. Teraz, keď na tú omámenú – šťastnú noc myslím, nevyhnutne podávam otázku mamičke.... či myslela vtedy...?

Čo by mohla odpovedať na takúto šablonovitú otázku: Nie nemysleli sme. Odniesli sme ju, aby sa pohybovala, aby bola zdravá. Ináč len raz, neskoršie hovorila teta Julika: Oplatí sa jej pokračovať, môže byť s nej aj pretekárka! Potom pomaly začala nosiť domov medaily, diplomy. Videli sme, že to aj ona berie vždy vážnejšie. Tak sme ju povzbudzovali. Nejakto takto sa to začalo. Postupne sa stala známou, medzinárodne uznávanou. Od vlani sme začali mať nádeje: má šancu vyhrať medailu olympijskú v Barcelone. Ale zato sme to nesmeli vypovedať. Veľké veci sú obyčajne takéto jednoduché. Tu chodilo jedno dievča medzi nami po čabianskych uliciach, na pleci s ohromnou športovou taškou. Ako iní, ktorí sa do práce ponáhľali, tak sa ona na tréning po ulici Kórház. Denne štyri-päť hodín po celý rok. Tisíckrát každý pohyb, niekedy odratá dľaň, bolestivý členok, prísaha... „nebudem to ďalej robiť!“... A na druhý deň ráno, na zvonenie budíka si nevedela iné ani predstaviť, ako obliecť si tepláky a rýchlo nahádzať do tašky čo je potrebné.

Kedy sa začne jedna lesklá kariéra? Tréneri, Mihály Unyatyinszky a jeho manželka Julika, by mohli o tom napísať poučnú knihu.

Keby mali raz na to čas! Námaha trinástich rokov sa skrýva v tom úsmeve a kývaní, keď 2. augusta 1992 v nedeľu večer z Barcelony sa po celom svete rozletela správa: na olympiáde v skoku prvé miesto zaujala L. Milosevici z Rumunska a Henrietta Ónodiová z Maďarska.

A o pol hodinu veľkolepý prídavok: v prostom cvičení dosiahla striebornú medailu.

Už uplynulo niekoľko dní, čo sa olympiáda zakončila. Ona sa stala druhou najúspešnejšou v maďarskom športe. Jedenásť zlatých! Medzi nimi aj jedna krehká čabianska dievka na štíte a na tom najvyššom. Ktorá zvládla aj hádam najťažšiu prekážku niekedy ohromnú váhu šance. Ved' už na predjarnom majstrovstve sveta v Paríži dosiahla zlato: Každý vedel, že ak „pekne“ urobí skok zhustený do dvakrát päť sekúnd, môže sa sen splniť. Získala si už obecenstvo Ameriky a Európy a pravda španielskych fanúšikov, ba aj prísnych rozhodcov. Nie náhodou pricestovali k nej na Čabu dve svetoznáme Tv-spoločnosti NBC a ABC kvôli niekoľkominútovému portrétu...! Ani magazín TIME nie náhodou spomínal pred Barcelonou: medzi Maďarmi nielen Krisztina Egerszegi a

Tamás Darnyi má šancu na zlato, ale aj báječná gymnastka, Henrietta Ónodi. Áno, svetová majsterka v skoku, šampiónka Európy na bradlách s nerovnakou výškou žrdí a dvadsaťnásobná! maďarská šampiónka – Heni je dnes najpopulárnejšia športovkyňa Békésskej Čaby, Vihar-sarku.

Keď jedno cvičenie sa mi podarí pekne, bezchybne urobiť, v tom aj tréneri majú zásluhu, ujko Mišo a teta Julika – hovorí v jednom nočnom rádionterview. V druhom zase takto: Taká som ako ostatní, necítim, že by som zaslúžila nejakú väčšiu pozornosť. Napriek tomuto môžem povedať, že v týchto dňoch hádam ja som dostala najviac kvetov a blahoprajných telegramov. Ak niekto, tak ona ozaj vie. Hádam spolu mysleli na to aj vtedy, keď na nezabudnuteľnom čabianskom prijatí päťtisíc ľudí tleskalo, pozdravovalo svoju pýchu. Ale nielen ju: aj „kolegyňu“ druhú Čabänku, členku maďarskej reprezentácie, Ildikó Baloghovú.

V Barcelone sa splnil sen, jedna osemnásťročná Čabänka sa zapísala do histórie športu.

Na toto môžu byť pyšní aj naši potomkovia!

István Fábián

Preložila: Zuzana Gulyásová

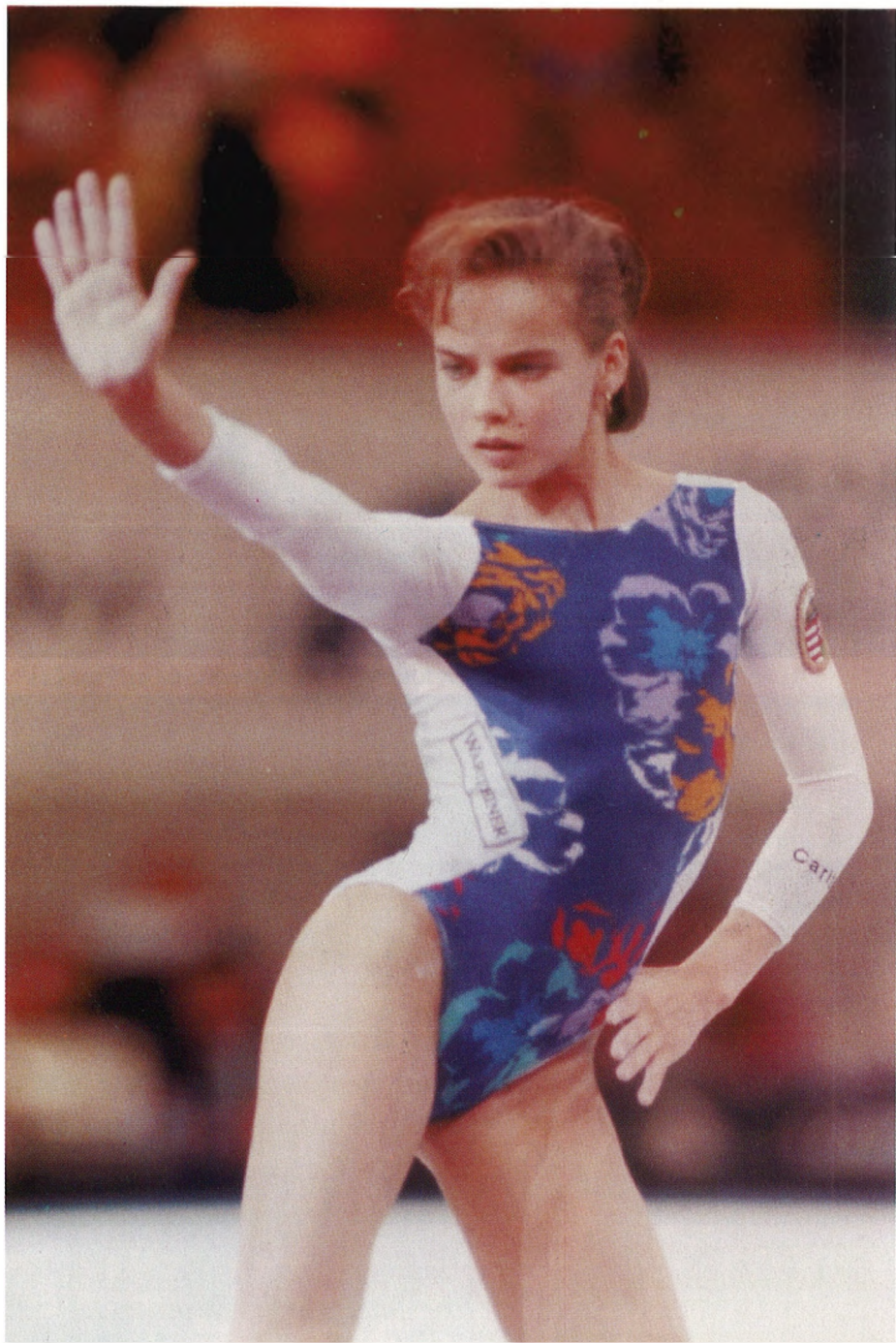

Trošku v tieni zlata a striebra

**Čestne obstáli na letných olympijských hrách
v Barcelone aj ďalšie dve Čabänky Mária Rosová
a Ildikó Ilyésová**

„...Aspoň natoľko úspešní boli doteraz naši žiaci aj v športe. Mená učiteľov telesnej výchovy Pavla Hrabovského, Jána Szerdahelyiho, Ildikó Šuchovej a i. boli garanciou športových úspechov. Pri začiatkoch najúspešnejším odvetvím bol volejbal, neskoršie najpopulárnejšia bola hádzaná. Napríklad v roku 1958 župnými stredoškolskými majstrami boli naši chlapi, v roku 1965 túto súťaž vyhrali naše dievčatá.

V 70-ych rokoch najúspešnejšou disciplínou bola gymnastika, keď naraz aj iskričky, pionierky a stredoškolačky reprezentovali našu školu v celoštátnom finále.

Henrietta Ónodi

Na ktoré sme pyšní.

Práve preto veľmi nepríjemne sa dotkol vtedajšieho učiteľského zboru fakt, že v školskom roku 1974/75 dve najlepšie žiačky piatej triedy, zároveň i najlepšie gymnastky Katarínu Újszigetiovú a Gabrielu Zsírosovú „z rozhodnutia rodičov“ preniesli do maďarskej školy. Takto u nás vychované dievčatá, neskoršie reprezentantky prinášali slávu inej škole.

Ale neopustili nás všetky nádejné športovkyne. V našej všeobecnej škole skončila 8. triedu Ildikó Ilyésová, u nás maturovala Mária Rosová, dve reprezentantky-chodkyne medzinárodného mena...“

(Ján Chlebnický: Z histórie Slovenského gymnázia, všeobecnej školy a kolégia v Békéšskej Čabe.

Slávnostný prejav prednesený 1. apríla 1989 pri príležitosti 40. výročia založenia školského zariadenia.)

Gymnastika vôbec, ale najmä ženská gymnastika svojou estetikou a akrobatickým charakterom bola veľkou atrakciou letných olympijských hier v Barcelone. Právom, lebo za krátkymi ale dynamickými cvičeniami skrýva sa nesmierne množstvo práce. Omnoho menej efektne, veľkolepé sú niektoré iné športové odvetvia, ako i maraton, chôdza a iné, za ktorými sú tiež roky ťažkej roboty.

Ďalšie stanovisko pri posudzovaní dosiahnutých výsledkov môže byť tá skutočnosť, že dnes už na najväčších svetových súťaženiach rozdiely medzi víťazmi a „porazenými“ sa vyjadrujú už v centimetroch, milimetroch, respektíve v sekundách, v desatinách sekundy, v desatinách, ba stotínach bodov a podobne. Otázkou víťazstva alebo umiestnenia na 2., 3. až 10. mieste je mnohokrát momentálna fyzická alebo duševná dispozícia športovca.

Aj z takéhoto hľadiska sa pozerajme na výsledky ďalších čabianskych športovkýň! Aj keď zlato je predsa len zlato!

– Aké výsledky ste očakávali na letných olympijských hrách od dievčat v chôdzi na 10 km, ďalej odkedy ste sa chystali na Barcelonu? – pýtam sa trénera čabianskych atlétov.

– Pred šiestimi rokmi sme si vytýčili za cieľ, že sa do Barcelony dostaneme. Je známe, že sme sa ta i kvalifikovali. Tam sme už nechceli sklamať. Dopredu sme poznali svoju konkurenciu. Pre atletiku vôbec charakteristická je veľká konkurencia. V rámci tejto v našej disciplíne to bolo ešte vyhrotenejšie. Reprezentantky 43 krajín bojovali o dobré umiestnenia. Medzi štartujúcimi boli držiteľky svetových a európskych rekordov, svetové a európske majsterky. Nie s malou pýchou môžem

konštatovať, že Mária Rosová a Ildikó Ilyésová na letných olympijských hrách v Barcelone dosiahli 12. a 13. miesto – nehovoriac o iných, pred australskou držiteľkou svetového rekordu a nemeckou svetovou majsterkou.

– Ako ďalej?

– Mária Rosová a Ildikó Ilyésová sú ešte mladé vo svojej disciplíne. Chodci dozrievajú až vo veku svojich 28.–29. rokov. To bude u nich okolo roku 1996, keď letné olympijské hry usporiadajú v americkom meste Atlanta. Tam by mali mať šance umiestniť sa na samých popredných miestach.

Čo sa týka bližšej budúcnosti, v roku 1993 sa chystáme na súťaž o svetový pohár v Mexiku a na majstrovstvo sveta jednotlivcov do Stuttgartu.

Rok 1994 by mal byť rokom menšieho oddychu a možno i rokom väčších rodinných radostí.

– Ďakujem trénerovi Sándorovi Tóthovi za rozhovor a prajem mu, samozrejme, i jeho športovkyniam všetko najlepšie v súkromnom živote a ešte veľa športových úspechov.

Ch.

Obsah

<i>Juraj Dolnozemský</i> : Už stáročia sú preč	30
<i>Dr. Miroslav Kmet</i> : Horlič	31
<i>Miklós Born</i> : Znovuosídlenie Békéšskej Čaby	34
<i>Juraj Ando</i> : Minulosť Viníc (Jaminy)	39
<i>Matej Mazán</i> : Pitačka	40
<i>Ildiko Fúziková</i> : Zachovajme si dedičstvo našich otcov	41
<i>Juraj Dolnozemský</i> : Ťarchy povedomia	43
<i>Dr. Kálmán Sonkoly</i> : Dr. Pavol Réthy	44
<i>Matej Mazán</i> : Predaj	45
<i>Dr. Kálmán Sonkoly</i> : Krátke dejiny zdravotníctva Békéšskej Čaby	46
<i>Endre Dér</i> : Féja v Tomi – Spomienky	49
<i>Matej Mazán</i> : Vojak mieru	53
<i>Dr. Ondrej Krupa</i> : Vianočné vinše v Telekgerendáši	55
<i>Matej Mazán</i> : Večera	62
<i>Alexander Kormoš</i> : Zoznam kníh Slovákov žijúcich v Maďarsku	63
<i>Július Dedinský</i> : Veselá Čaba	67
Rozprávanie o najobľúbenejšom ženskom mene	70
<i>Andrej Sládkovič</i> : Marína	71
<i>Dr. Matej Šipický</i> : Zaujímavosti zo sveta vedy a techniky	71
Zloženie obyvateľstva v Békéšskej župe podľa materinského jazyka a podľa národnosti	74
<i>Zoltán Bárkányi</i> : Rozhovor s akademickým maliarom Ondrejom Lukoviczkým	75
<i>Zoltán Bárkányi</i> : Maska	78
O čom sa písalo pred 50-mi rokmi v Čabianskom kalendári	83
v Evanjelickom hlásniku	86
<i>Július Dedinský</i> : Na Tri krále	90
<i>Juraj Tábori</i> : Čanádalbertská rozlúčka s mŕtvym	93
<i>Ondrej Hankó</i> : Pomenovanie čabianskych ulíc	99
<i>Zoltán Németh</i> : O níredházskom nárečí	102
Kronika z r. 1992	104
Kultúrna burza Oriens'92	108
<i>Pavol Fabulya</i> : Prestávka v škole	109
<i>Pavol Fabulya</i> : Moje krátke bohatstvo	111
Trenčianska DEKLARÁCIA	112
<i>István Fábíán</i> : Zlatá – Heni	115
<i>Ján Chlebnický</i> : Trošku v tieni zlata a striebra	117
Poznámky	123

Sadzba Čabianského kalendára v tlačiarňi KNER RT.
Vytlačila tlačiareň INTERTECHNIKA KFT.
Tlačiarenskú prácu viedli: Ondrej Zelenyánszky
Júlia Nagyová

Počet strán: 120

Náklad: 2000 výtlačkov

Cena: 80 Ft